

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZETLEME STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİNİN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİ ÖZETLEME
BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEYE VE ÖZETLEME
STRATEJİLERİNİ KULLANMALARINA ETKİSİ

EBUBEKİR EROĞLU

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SERPİL ÖZDEMİR

BARTIN-2023

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**ÖZETLEME STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİNİN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİ ÖZETLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMeye VE
ÖZETLEME STRATEJİLERİNİ KULLANMALARINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebubekir EROĞLU

BARTIN-2023

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Serpil ÖZDEMİR danışmanlığında hazırlamış olduğum “ÖZETLEME STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİNİN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİ ÖZETLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEYE VE ÖZETLEME STRATEJİLERİNİ KULLANMALARINA ETKİSİ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

11.04.2023

Ebubekir EROĞLU

ÖNSÖZ

Tez sürecimin her aşamasında nezaketi ve yol göstericiliğiyle bana daima ışık tutan değerli danışmanım Doç. Dr. Serpil ÖZDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte bana destek veren ve kafama takılan her hususta fikir alışverişi yapabildiğim çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Şemsettin AKDENİZ, Arş. Gör. Muhammed Enes KESKİNKILIÇ ve Arş. Gör. Havva Nur TAŞ'a müteşekkirim.

Eğitim hayatımın başlangıcından geldiğim noktaya kadar bana sonsuz güven duyan ve attığım adımlardaki engelleri kaldırmak için çabalayan aileme minnettarım.

Ve teşekkürlerin en büyüğü lisans hayatımdan bugüne dek bu yolda beni hep yüreklendiren ve sürecin bütün zorluklarına göğüs germemde her türlü fedakârlığı gösteren kıymetli eşim Büşra'ya. İyi ki varsın.

Ebubekir EROĞLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ÖZETLEME STRATEJİLERİ ÖĞRETİMİNİN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÖZETLEME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMeye VE ÖZETLEME STRATEJİLERİNİ KULLANMALARINA ETKİSİ

Ebubekir EROĞLU

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Serpil ÖZDEMİR

Bartın-2023, sayfa: 108

Özetleme, bir metnin özü ve yazılış amacına uygun olarak işlevsel kısaltılmasıdır. Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerine uygulanan özetleme stratejileri öğretiminin öğrencilerin öyküleyici metinleri özetleme başarılarına ve özetleme stratejilerini kullanmalarına etkisini incelemektir. Araştırmada karma yöntem içerisinde yer alan iç içe karma desen kullanılmıştır. Araştırmanın nicel süreci tek grup ön test-son test deseniyle yürütülmüştür. Deney sürecinde öğrencilerin özetleme becerilerindeki gelişimi betimlemek için nitel veriler kullanılmıştır. Çalışma grubu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bartın ilindeki bir ortaokulda öğrenim gören 22 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın uygulama süreci haftada 2 ders saati olmak üzere 6 haftada tamamlanmıştır. Veriler 5 öyküleyici metin, öğrencilerin yazdıkları 132 özet metni, özetleri değerlendirmek için kullanılan Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA) ve Sormaca Formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre özetleme stratejileri öğretimi öğrencilerin özetleme başarısını ve özetleme stratejileri kullanımlarını olumlu yönde etkilemiştir. Özetleme başarısında ve stratejilerin kullanımında son test lehine anlamlı fark bulunmuştur. Özetleme başarısı ile özetleme stratejilerin kullanımları arasında metni okuma anlama süreci (.48), taslak özet metin oluşturma süreci (.65) ve taslak özet metni gözden

geçirme ve düzeltme sürecinde (.51) orta düzeyde anlamlı ilişki belirlenmiştir. Bütün boyutlardan elde edilen ilişki (.69) de orta düzeyde anlamlıdır. Araştırmanın sonuçlarından hareketle özetleme stratejileri eğitiminin öğrencilerin gelişim düzeylerine göre planlanması, öğretmenlerin özetleme sürecinde rehber ve model olmaları, özetleme sürecinde akran ve öğretmen dönütünün sağlanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Ortaokul öğrencileri, öyküleyici metinler, özetleme başarısı, özetleme stratejileri

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

THE EFFECT OF SUMMARİZİNG STRATEGİES TEACHİNG ON SECONDARY SCHOOL STUDENTS DEVELOPMENT OF SUMMARİZİNG SKİLLS FOR NARRATIVE TEXTS AND THEIR USE OF SUMMARİZİNG STRATEGİES

Ebubekir EROĞLU

Bartın University

Graduate School

Department of Social Sciences and Turkish Education

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Serpil ÖZDEMİR

Bartın-2023, pp: 108

Summarizing is the functional abbreviation of a text in accordance with its essence and writing purpose. The purpose of this research is to examine the effect of teaching summation strategies applied to secondary school students on their success in summarizing narrative texts and their use of summarization strategies. The research was carried out with a mixed method. The quantitative process of the research was carried out with a single group pre-test-post-test design. Qualitative data were used to describe the development of students' summarization skills during the experimentation process. The study group consists of 22 students studying in a secondary school in the province of Bartın in the 2021-2022 academic year. The implementation process of the research was completed in 6 weeks, 2 course hours per week. The data were collected using 5 narrative texts, 132 summary texts written by the students, the Text Summary Evaluation Rubric (TSER) and Questionnaire Form used to evaluate the summaries. According to the results obtained from the analysis of the data, the teaching of summarization strategies positively affected the students' summarization success and their use of summarization strategies. A significant difference was found in summarization success and in the use of strategies in favor of the post-test. A moderately

significant relationship was determined between the success of summarizing and the use of summarization strategies in the text reading comprehension process (.48), the draft summary text creation process (.65), and the draft summary text review and correction process (.51). The relationship obtained from all dimensions is also moderately significant (.69). Based on the results of the research, it is suggested that summarizing strategies education should be planned according to the development levels of the students, teachers should be guides and models in the summarization process, and peer and teacher feedback should be provided in the summarization process.

Key words: Secondary school students, narrative text, summarizing success, summarizing strategies

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
EKLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Temel Dil Becerileri	6
2.2. Okuma Becerisi	8
2.3. Özetleme	15
2.4. Öğretim Programlarında Özetleme Becerisinin Yeri.....	19
2.5. İlgili Araştırmalar	22
2.5.1. Yurt İçindeki Çalışmalar.....	22
2.5.2. Yurt Dışındaki Çalışmalar	30
3. MATERYAL VE METOT	35
3.1. Araştırma Modeli.....	35
3.2. Çalışma Grubu	36
3.3. Veri Toplama Araçları	37
3.3.1. Öğrenci Özetleri	37
3.3.2. Öyküleyici Metinler	37
3.3.3. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA) ...	39
3.3.4. Sormaca Formu	40

3.4. Araştırma Süreci.....	40
3.5. Verilerin Analizi.....	43
3.6. Araştırmanın Güvenirliği.....	43
4. BULGULAR	47
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	47
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	68
4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular	69
4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular	70
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	73
6. ÖNERİLER.....	78
KAYNAKLAR.....	80
EKLER	86

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
No	No
2.1: Temel dil becerilerinin iletişim sürecindeki konumu.....	7
3.1: Çalışma grubunun cinsiyet dağılımı.....	36
4.1: Özetleme başarısının haftalık seyri	66

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
2.1: Özetleme sürecinde öğrencilerin dikkat etmeleri gereken hususlar	16
2.2: Özetleme sürecinde öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken hususlar.....	17
3.1: Ateşman'ın okunabilirlik aralıkları.....	38
3.2: Öyküleyici metinlerin okunabilirlik bilgileri	38
3.3: Öyküleyici metinlerin kullanıldığı haftalar	39
3.4: Araştırma takvimi.....	41
3.5: Uygulama Süreci	41
3.6: Kappa analizi değeri aralıkları	44
3.7: Ön test puanlarında uzmanlar arası uyum	44
3.8: Son test puanlarında uzmanlar arası uyum.....	45
4.1: Birinci haftadaki özetleme başarısı	47
4.2: İkinci haftadaki özetleme başarısı	51
4.3: Üçüncü haftadaki özetleme başarısı.....	54
4.4: Dördüncü haftadaki özetleme başarısı	57
4.5: Beşinci haftadaki özetleme başarısı	60
4.6: Altıncı haftadaki özetleme başarısı	62
4.7: Özetleme başarısının haftalık ortalaması	68
4.8: Özetleme başarısında ön test-son test farkı	68
4.9: Metni okuma-anlama stratejilerinin ön test ve son testte kullanımlarının karşılaştırılması	69
4.10: Taslak özet metni oluşturma stratejilerinin kullanım durumlarında ön test ve son testin karşılaştırılması.....	69
4.11: Taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme stratejilerinin kullanım durumlarında ön test ve son testin karşılaştırılması	70
4.12: Özetleme başarısı ile metni okuma ve anlama stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişki	71
4.13: Özetleme başarısı ile taslak özet metni oluşturma stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişki	71

4.14: Özetleme başarısı ile taslak özeti gözden geçirme ve düzeltme stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişki.....	71
4.15: Özetleme başarısı ile özetleme stratejilerinin bütünü arasındaki ilişki	71

EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
No	No
EK 1. Veli Onam Formu	86
EK 2. Öğrenci Özetlerinden Alınan Örnekler	87
EK 3. Öyküleyici Metinler	93
EK 4. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA)	101
EK 5. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı Kullanım İzni	103
EK 6. Sormaca Formu	104
EK 7. Sormaca Formu Kullanım İzni	106
EK 8. Etik Kurul Onay Belgesi	107
EK 9. Araştırma Uygulama İzni	108

KISALTMALAR

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
PISA	: Programme for International Student Assessment
MÖDDPA	: Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı
EQ	: Emotional Quotient
Ö	: Öğrenci
TDK	: Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Bilgi ve teknoloji dünyasının getirisi olarak yaşanan yenilikler ve bilginin saniyeler içinde bütün dünyaya yayılabilmesi bireyi dijital çağın bir ferdi hâline getirmiştir. Toplumlar, geleceğin teknolojinin sunacağı imkânlarda saklı olduğu düşüncesiyle yaşanan gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. Bu durumlar göz önünde bulundurularak ülkemizde mevcut eğitim anlayışı gözden geçirilmiş ve programları revize etme yoluna gidilmiştir. Yaklaşım değişikliği nedeniyle zaman içinde bilgiye olan bakış açısı değişime uğramış ve çeşitli becerilere sahip olma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylelikle okuma ön plana çıkan becerilerden biri olmuştur. Okuma, metinleri oluşturan kelime, tümce ve diğer öğelerin noktalama kurallarına uygun olarak görülmesi, algılanması ve kavranmasıdır (Kavcar, Oğuzkan ve Hasırcı, 2016). Okuma becerisi, yeni anlayışlarla birlikte harfleri tanıma ve doğru sesletimin yanı sıra okuduğunu anlama bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. PISA, eğitimde uluslararası anlamda bulunduğumuz noktayı belirlemeye çalışırken ayrıca okuma becerisi hedeflerine ne denli ulaşıldığını göstermeye çalışan bir değerlendirme programıdır. PISA 2018 sonuçlarına göre Türkiye okuma becerileri alanındaki puanını 2015 yılına göre 38 puan yükselterek 466 puana ulaşmıştır (MEB, 2019). 2015 ve 2018 PISA sonuçları arasındaki fark okuma becerileri alanındaki değişim ve gelişimin önemli bir göstergesidir.

Ulusal ve uluslararası ortamda iyileşmiş sonuçlar elde etmeye devam edebilmek için nitelikli okuyucular yetiştirilmelidir. Okulda, sosyal hayatta ve çeşitli ortamlarda okuma yoluyla birçok bilgiye maruz kalındığı için bireyin ihtiyaçları doğrultusunda seçim yapabilmesi ve bilginin içerisinde yer alan iletiyi anlamlandırabilmesi önemlidir. Çünkü okuduğunu anlayan öğrenciler eğitim sürecindeki zorlukları azaltarak haz duyduğu bir öğrenme yaşar. Okuduğunu anlamayı ve hatırlamayı kolaylaştırmak amacıyla çeşitli stratejiler kullanılmaktadır. Bu stratejilerden biri özetlemedir.

Özetleme, kaynak bir metni yazılış amacı ve özünü dikkate alarak yazılı veya sözlü olarak ifade etme becerisidir (Karadağ, 2019). Özetleme yapılırken çok yönlü düşünülür, üstbilişsel stratejiler kullanılır ve birçok beceri aynı anda devreye sokulur. Birey özetleme ile ayrıntılardan arınık, kendi yorumunu katmadığı, ana fikri yakalamış olduğu bir özet metin

ortaya koyabilir. Metnin yapısını koruyarak metindeki düşünceleri kendi sözcükleriyle ifade eder ve ortaya bir ürün çıkarılmış olur. Dolayısıyla özetlemenin temelinde okuduğunu anlama ve anlatma becerileri yer alır.

Özetleme, anlama ve anlatma becerilerinin birlikte ele alındığı zor bir süreçtir. Özetleme, öğrencilerin eğitim almadan sahip olabileceği bir beceri olarak düşünülmemeli ve bir öğrenme stratejisi olarak değerlendirilmelidir. Özetleme stratejilerinin öğretimi yapılırken öğrencilere ne yapmaları gerektiği sınıflandırılarak açıklanmalı, öğrenmelerini destekleyecek rehberlik sağlanmalıdır. Özetleme stratejilerinin öğretiminde çoğunlukla van Dijk ve Kintsch (1978) tarafından ortaya konan dört makro kural kullanılır. Bu kurallar silme (deletion), genelleme (generalization), seçme (selection) ve yapılandırma (construction). Silme işleminde bir cümle bütünü temsil etmekte yetersiz kalıyorsa ve diğer cümlelerle tesadüfi bir bağlantı oluşturuyorsa silinir. Genelleme işleminde metin içindeki aynı kavram alanıyla ilişkisi bulunan benzer kavramlar genellenir. Seçme işleminde metnin bütünüün ifade edilmesinde etkili olacak cümleler metin içerisinden alınır. Yapılandırma işleminde metin içindeki önermeler değerlendirilir ve yeni önerme dizisine aktarılır.

Özetleme ile ilgili yapılan çalışmalarda öğrencilerin özetleme ile ilgili sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmalarda öğrencilerin önemli bilgiyi önemsiz bilgidan ayırt etmede başarısız oldukları (Bahap Kudret ve Baydık, 2016; Aktaş ve Bayram, 2017; Aydın, 2022), özetlerinde alıntılara sıklıkla yer verdikleri (Çıkrıkçı, 2008) tespit edilmiştir. Bu yönüyle öğrencilerin özetleme becerilerinde yaşanan sorunların kaynağını belirleme ve sorunlara çözüm üretmede deneysel çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Okuduğunu anlama becerisinin gelişmesi öğrencilerin kişisel ve eğitim süreçlerindeki başarılarını artıran unsurlardan biridir. Okuduğunu anlayabilen ve gerektiği gibi sınırlandırabilen öğrenciler bilgiyi işlevsel olarak kullanmada başarılı olmaktadır. Bilgiyi anlamada, sınırlandırmada ve hatırlamada etkili olan özetleme becerisi bilginin kısa süreli hafızadan uzun süreli hafızaya taşınmasındaki bağlantıyı sağlayan bir öğrenme stratejisidir. Strateji eğitimi temelinde model olmayı gerektirir. Bu sebeple öğrencilerin özetleme stratejilerini etkili ve verimli kullanabilmeleri için öğretmenlerinin donanımlı olmaları

gerekir. İyi bir strateji öğretimi beraberinde iyi bir öğrenciyi getirir. Bu noktadan hareketle çalışma, ortaokul öğrencilerine özetleme stratejileri öğretimini konu edinmektedir. Çalışmanın sonucunda özetleme stratejilerinin uygulayıcısı olan öğretmenlere ve sürecin temel taşlarından öğrencilere fikir sunabilmek hedeflenmektedir. Ayrıca elde edilecek sonuçların özetleme stratejileri öğretime yönelik çalışacak araştırmacılara yol göstereceği öngörülmektedir.

Araştırmanın problem cümlesi “Özetleme stratejileri öğretiminin ortaokul öğrencilerinin öyküleyici metinleri özetleme becerilerinin gelişimine ve özetleme stratejilerinin kullanımlarına etkisi nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Konu şu alt problemler çerçevesinde ele alınmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin öyküleyici metinleri özetleme başarılarının haftalık seyri nasıl ilerlemektedir?
2. Ortaokul öğrencilerinin öyküleyici metinleri özetleme başarılarında ön test ve son test arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Ortaokul öğrencilerinin özetleme stratejilerini kullanmalarında ön test ve son test arasında anlamlı farklılık var mıdır?
4. Ortaokul öğrencilerinin özetleme başarıları ile özetleme stratejilerini kullanmaları arasında anlamlı ilişki bulunmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bilginin hızla yayıldığı ve çok yoğun yer kapladığı günümüz şartlarında bilginin zihinde tutulması ve dönüştürülebilmesi önem taşımaktadır. Özetleme, bilginin hafızada kalıcılığını artıran ve geri çağrılabilirliğini kolaylaştıran stratejilerden biridir. Özetleme ile bir metin ortaya çıkış amacı gözetilerek işlevsel kısaltmaya tabi tutulur, okuyucusu tarafından yeniden yazılır. Bilişsel süreçlerin oldukça aktif olduğu özetleme okuduğunu anlamayı gerektiren bir etkinliktir. Eğitimde de sıklıkla yer verilen özetleme becerisi, bilişsel olarak zor süreçlerden oluşmasına rağmen öğretmenler genellikle özetlemeyi öğrencilerin doğal olarak

kazanabilecekleri bir beceri olarak görür. Ancak özetleme doğal olarak kazanılabilecek bir beceri değil, zihinsel aktivitenin ön planda olduğu bir öğrenme stratejisi olarak değerlendirilmelidir. Öğretmenler, öğrencilerinin özetleme becerilerini geliştirmek için özetleme stratejileri öğretimine yönelmelidir. Bu çalışmanın sonuçları öğretmenlere, öğrencilere ve araştırmacılara yol gösterici olabileceği için önemlidir. Ayrıca bilginin kümülatif olarak ilerlediği düşünüldüğünde araştırma sonuçlarının alanyazındaki farklı çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılabilmesi araştırmayı değerli kılan diğer noktadır. Konuyla ilgili çalışmaların büyük bölümü tarama çalışmalarından oluşmakta, deneysel çalışmaların sayısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmayla deneysel çalışmaların sayısı ve niteliği artırılmaya çalışılmıştır.

1.4. Sayıtlar

Araştırma kapsamındaki varsayımlar şu şekildedir:

- Öğrenciler, strateji kullanımlarının belirlenmesinde kullanılan formu içtenlikle doldurmuşlardır.
- Özetleme eğitiminde kullanılacak öyküleyici metinlerin seçiminde başvuru uzmanların yeterlikleri iyi düzeydedir.
- Özetleme becerisinin gelişiminde çalışılan grubun başarı düzeyi önemlidir. Öğrencilerin mevcut başarı düzeylerinin araştırmanın sonuçları üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde ifade edilebilir:

- Araştırma metin türü yönüyle öyküleyici metinlerle sınırlıdır.
- Araştırma çalışma grubu olarak 2021-2022 eğitim öğretim yılında Bartın ilindeki bir ortaokulun yedinci sınıfında öğrenim gören 22 öğrenciyle sınırlıdır.
- Araştırma uygulama süresi bakımından haftada 2 ders saati olmak üzere 6 hafta ve 12 ders saatiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okuma: Bilişsel davranışlarla psikomotor becerilerin ortak çalışmasıyla, yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliğidir (Demirel, 1990).

Metin: Başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan, dilsel öğelerin art arda geldiği anlamlı yapıdır (Günay, 2003).

Özetleme: Metnin türe özgü özellikleri, özü ve mesajı dikkate alınarak kısaltılması işlemidir.

Strateji: Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol, izlem (TDK, 2011).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda alanyazında yer alan bilgilerden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda temel dil becerileri, temel dil becerileri içerisinde yer alan okuma becerisi, özetleme, öğretim programlarında özetlemenin yeri ve ilgili araştırmalar ana başlıkları oluşturulmuştur. Temel dil becerileri başlığı altında dilin ne olduğu, ne işe yaradığı, ana dil ve ana dili kavramları, temel dil becerilerinin neler olduğu ifade edilmiştir. Okuma becerisi başlığında okumanın tanımı, okuma süreci, okuma yöntem ve teknikleri açıklanmıştır. Özetleme başlığı altında özetleme becerisinin ne olduğu, özetleme stratejileri, özetleme öğretimi, özetleme öğretiminde metin türü, özetleme yaparken dikkat edilmesi gereken noktalara yer verilmiştir. Ardından özetleme becerisinin öğretim programlarındaki görünümü aktarılmıştır. Kuramsal çerçevenin son bölümünde yurt içinde ve yurt dışında özetleme becerisine yönelik yapılan çalışmaların önemli noktaları paylaşılmıştır.

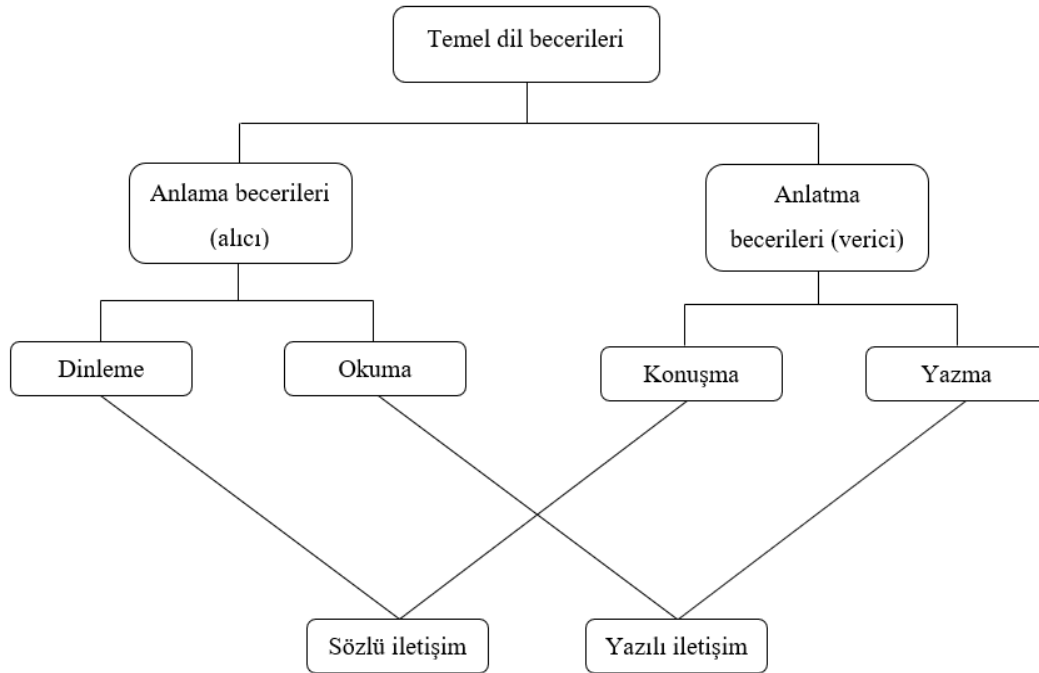
2.1. Temel Dil Becerileri

Tarihsel süreçte insanlar yazılı veya sözlü iletişimlerini sağlamak için dili kullanmışlardır. Dil, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 1979). Dil, bireysel ve toplumsal boyutları olan, geçmişle günümüz arasında sıkı bir bağ oluşmasını sağlayan bir yetidir (Saussure, 1998). Toplumların kültürel yapıları, anlaşma sistemleri ve iletişim kurma becerileri dil sayesinde gelişmektedir. Dil toplulukların benliğinin oluşmasında rol alan önemli araçlardan biridir.

Dil ile ilgili pek çok kavram bulunmaktadır. Bunlar içerisinde yer alan ana dil ve ana dili sıklıkla karşılaşılan kavramlardır. Ana dil kendisinden bir ya da birçok dili meydana getiren temel dildir (Vardar, 2002). Ana dili ise bireyin içinde doğup büyüdüğü aile ve çevreden öğrendiği, bilinç altında yer edinen, birey-birey ve birey-toplum arasındaki en güçlü bağı oluşturan dildir (Korkmaz, 1992). Ana dili bireyin doğal bir süreç içerisinde öğrendiği ve içinde bulunduğu toplumla iletişim kurmak amacıyla kullandığı dildir. Bu dilin kullanımının geliştirilmesi, inceliklerinin kavratılması, günlük kullanımdaki yönü ile edebî yönünün harmanlanması, kurallarının benimsenmesi için temel dil becerileri kullanılarak bir eğitim-öğretim planının oluşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde davranışçı eğitim anlayışından yapılandırmacı eğitim anlayışına geçilmesiyle birlikte ana dili eğitimine verilen önem artmıştır. Ana dili eğitimi beceri temelli yaklaşım esas alınarak yürütülmektedir. Temel dil becerileri çevresinde şekillendirilen eğitimde materyal ve etkinlikler kullanılarak kazanımlar elde edilmeye çalışılır. Temel dil becerileri anlama ve anlatma başlıkları altında sınıflandırılır. Dinleme ve okuma becerisi anlama; konuşma ve yazma becerisi anlatmaya yönelik becerilerdir. Dinleme ve okuma becerisi iletiyi alma ve öğrenme işlevinden ötürü “alıcı”, konuşma ve yazma becerisi iletiyi aktarma ve ulaştırma işlevinden ötürü “verici” beceriler olarak nitelendirilir (Özdemir, 1983).

Dil becerilerinin özünde yazılı veya sözlü olarak iletişim sağlamak yer alır. İletişim sürecinin oluşması için becerilerin etkileşimine ve etkili kullanımına ihtiyaç vardır. Bu bakımdan alıcı ve verici becerilerin iletişim sürecinde aktif kullanılması ve birbirlerinin olanaklarından faydalanması gerekir. Karatay’ın (2018) belirlediği temel dil becerilerinin iletişim sürecindeki konumu Şekil 2.1’de yer almaktadır.

Şekil 2.1: Temel dil becerilerinin iletişim sürecindeki konumu

2.2. Okuma Becerisi

Temel dil becerilerinden biri olan okuma yazılı iletişim sürecinin yerine getirilmesinde kullanılan bir beceridir. Bilginin yayılım hızının teknolojik gelişmeler ışığında ivme kazandığı günümüz şartlarında okumanın önemi artmaya başlamıştır. Bu yönüyle okuma yaşamın pek çok alanında farklı amaçlarla kullanılabilen bir beceri olarak yerini almıştır. Okuma, güncel gelişmelerden haberdar olma, geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağ kurma, estetik zevk alma, dillerin inceliklerini öğrenme, iletişim becerilerini geliştirme gibi fonksiyonları sayesinde insanların yaşamının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır.

Okumanın insan yaşantısında öneminin günden güne artmasıyla birlikte okuma becerisine yönelik çalışmalar hız kazanmış ve okuma pek çok şekilde tanımlanmıştır. Akyol'a (2019) göre okuma, okur ve yazarın etkileşimini sağlayan dinamik bir anlama etkinliğidir. Okuma sürecinde bilişsel faaliyetlerin psikomotor becerilerle iş birliği gerçekleşir ve böylece yazılı ifadelerin anlamına ulaşılır (Demirel, 1990). Okuma, yazılı bir metindeki harf, kelime ve simgeleri tanıma ve anlamlandırma işlemidir (Göğüş, 1978). Okuma, aynı anda birlikte çalışan birçok bilişsel süreci birleştiren, yazar ve okur etkileşimini esas alan iki yönlü anlamlandırma sürecidir (Grabe, 2009).

Okuma ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında benzer kavram alanına giren ifadelerin tanımlarda yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte okumanın yazar ve okuyucu arasındaki etkileşimi ve bilişsel süreçleri içeren yapısı üzerinde durulmaktadır.

Okumanın temel amacı okuduğunu anlamayı sağlamaktır. Okuduğunu anlama okuyucu ile metnin mesajı arasında, fikir alışverişi yoluyla yazılı metnin anlamının yapılandırılmasını esas alan bir süreçtir (Harris ve Hodges, 1995). Okuma sürecinde iyi bir anlama düzeyi elde edebilmek için zengin kelime hazinesine sahip olmak önemlidir. Kelime hazinesi anlama ve anlatma becerilerinin niteliğini ve işlevselliğini belirleyen bir unsurdur (Bozdemir, 2020).

Okuma süreci belirli unsurları bulunan yoğun bir süreçtir. Okumanın unsurları fiziksel ve zihinsel unsurlar olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Okumanın fiziksel unsurları göz kasları, netlik alanı, netlik açısı-okuma mesafesi olarak sıralanabilir. Okumanın insan beyniyle ilgili olan zihinsel unsurları boyutu görüntü merkezi, tanıma merkezi, görüntü

yorum alanı, okuma merkezi ve konuşma merkezinden oluşmaktadır. Fiziksel ve zihinsel unsurların eş güdüm içerisinde ve birbiriyle uyumlu ilerlemesi okumanın başarıya ulaşmasında önem taşımaktadır (Kurudayıoğlu, 2011).

Okumanın başarıya ulaşması için kullanılan pek çok yöntem ve teknik bulunmaktadır. Bu yöntem ve teknikler okuduğunu anlamayı esas alacak şekilde oluşturulmuştur. Yapılandırmacı eğitim anlayışının esas alınmaya başladığı 2006 yılında hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma becerisinde kullanılan yöntem ve teknikler 14 başlık altında ele alınmıştır. Bu yöntem ve teknikler:

- Sessiz okuma
- Sesli okuma
- Göz atarak okuma
- Not alarak okuma
- İşaretleyerek okuma
- Tahmin ederek okuma
- Soru sorarak okuma
- Söz korusu
- Okuma tiyatrosu
- Ezberleme
- Metinlerle ilişkilendirme
- Tartışarak okuma
- Eleştirel okuma
- Özetleyerek okumadır (MEB, 2006).

Sessiz Okuma

Sessiz okuma, okuyucunun karşılaştığı metni göz ve zihin koordinasyonunda anlamlandırmasını amaçlayan okuma yöntemidir. Bu okuma yönteminde akıcılık ve hız temel plandadır. Okurların hayatının pek çok noktasında metinleri anlama ve anlanan metinleri kavrama açısından geniş yer tutar (Demirel, 2000).

Sesli Okuma

Sesli okuma, kelimelerin doğru telaffuzlarını ve bağlam içerisindeki kullanımlarını dikkate alarak uygulanan bir yöntemdir. Sesli okuma, bir dinleyiciye metni konuşarak ifade etme şeklinde gerçekleştiği için konuşma becerisi ile güçlü ilişkiye sahiptir. Bu okuma yönteminde vurgu ve tonlama ile metindeki duygunun açığa çıkarılması amaçlanır. Sesli okumada sessiz okumadan farklı olarak anlama ve anlatma süreçleri bir arada yer alır (Arıcı, 2012).

Göz Atarak Okuma

Göz atarak okuma, metnin detayına girmeden ana noktaları üzerinde göz gezdirerek yapılan okuma yöntemidir. Bu okuma yönteminde metin-göz koordinasyonu önemli rol oynar. Metnin ana hatlarını oluşturabilecek başlık, paragrafların giriş cümleleri, geçiş ve bağlantı ifadeleri, uzunluk ve biçim özellikleri göz gezdirilerek okunur. Göz atarak okuma, okuyucuya zaman açısından ekonomiklik sağlar (Temizkan, 2009). Anlatıdaki ana düşüncenin hızlı ve etkin biçimde elde edilmesine yardımcı olur (Hughes, 2003).

Not Alarak Okuma

Not alarak okuma, okuru metnin okunma sürecinde aktif hale getirmek ve metindeki önemli noktaların hatırlanmasını kolaylaştırmak amacıyla yapılır. Bilginin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe taşınarak kalıcılığının artmasına yardımcı olur. Not alarak okumada metnin kenar noktalarına veya farklı kâğıtlara not alınarak çalışılır. Böylelikle metindeki işe yarar bilgiler önemsiz noktalardan ayklanır ve kayıt tutulur (Gündüz ve Şimşek, 2011).

İşaretleyerek Okuma

İşaretleyerek okuma anahtar kelime, kelime grupları ve önemli noktaların metin üzerinde belirlenmesidir. Not alarak okumada metnin kenar noktalarına veya farklı kâğıtlara alınan notlar yazılırken işaretleyerek okuma yönteminde belirlenen noktalar metin üzerinde işaretlenerek vurgulanır.

Tahmin Ederek Okuma

Tahmin ederek okuma, okurun metni okuma aşamasında ilgi, merak ve dikkatini etkin kılabilme için kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde okurun hazırbulunuşluk düzeyini artırmak ve ön bilgilerini harekete geçirmek esas alınır. Tahmin etme okuma öncesinde

metinde yer alan görsel unsurlar ve metnin başlığından hareketle yaptırılır. Metni okuma sırasında ise metin yarıda kesilerek devamında neler olabileceğine yönelik sorular yöneltilerek yaptırılır. Metni okuma sırasında metnin kendisinden, bağlamından ve çeşitli ipuçlarından hareketle tahminler yapılması okuduğunu anlama becerisi için oldukça öneme sahiptir (Nattinger, 1988).

Soru Sorarak Okuma

Soru sorarak okuma, metni okumadan önce ve okuma sırasında okuyucu tarafından soruların hazırlanması yoluyla gerçekleşir. Okuma öncesi ve sırasında metnin başlığı ve görsel öğeleriyle ilgili oluşturulan sorular not alınır ve cevaplandırılır. Soru sorarak okuma yapılırken açık uçlu soruların tercih edilerek okuyucunun yorum gücü geliştirilebilir. Bu yöntemle okuyucunun okuma eylemini amaçlı ve bilinçli gerçekleştirmesi, eleştirel düşünme kabiliyetlerini artırması, öz denetim yapabilmesi ve zihinsel aktivitelerini işe koşması sağlanır (Karatay, 2018).

Söz Korosu

Söz korusu, okurların iş birliği içerisinde okuma ve çalışma becerilerini artırmayı amaçlayan yöntemdir. Yapılandırmacı eğitim anlayışı bireysel öğrenmeden ziyade grupta öğrenmeyi, iş birliği içerisinde öğrenmeyi esas alır. Bu yönüyle söz korusu grupta öğrenme için etkin faaliyetlerden biridir. İçerisinde barındırdığı duyuşsal özellikler vasıtasıyla duygusal zekâyı (EQ) destekler.

Okuma Tiyatrosu

Okuma tiyatrosu, okuyucunun hikâyeye edici metinlerin yapısını, üslup özelliklerini ve kahraman kadrosunun özelliklerini anlamalarını sağlamayı amaçlayan okuma yöntemidir. Bu yöntemde seslendirme ve karakterlerin canlandırılması önem taşır. Metinler tiyatro metninin özelliklerine uygun olarak yeni bir formata dönüştürülür ve canlandırma yapılabilir. Okuma tiyatrosu metni kavrama, metindeki duygu durumlarına uygun seslendirme yapma, iş birliği içerisinde sosyal alan oluşturma gibi becerileri geliştirmeye yardımcı olur.

Ezberleme

Ezberleme, okurların estetik değeri yüksek metinlerde yer alan yapısal özellikleri ve söz varlığı unsurlarını dikkate alarak ana dili kullanımlarını geliştirmeyi ve hafızalarını güçlendirmeyi amaçlayan okuma yöntemidir. Ezberleme yapılırken deyimler, atasözleri ve şiirler gibi dilin zenginliğini yansıtacak söz varlığı unsurlarından faydalanılabilir. Ezberleme yöntemi yazınsal öğelere derinlik katar.

Metinlerle İlişkilendirme

Metinlerle ilişkilendirme okuyucuların, metinler arasında bağlantı kurabilmesini amaçlayan okuma yöntemidir. Bu yöntemde metinler arasında olay örgüsü, kahraman kadrosu, mekân, zaman, ana düşünce, konu gibi unsurların benzer özelliklerinin ilişkisine bakılır. Metinlerle ilişkilendirme anlam kurma ve karşılaştırma becerilerini kapsar. Zihinsel aktivitelerin yoğun olarak kullanıldığı bir süreçtir.

Tartışarak Okuma

Tartışarak okuma, okuyucuların metne ilişkin his, düşünce ve analizlerini diğer okuyucularla paylaşması yoluyla gerçekleşen okuma yöntemidir. Bu yöntemde okurlara fikir alışverişi aracılığıyla farklı bakış açılarının kazandırılması amaçlanır. Tartışma ortamının kontrolünün zor olması yöntemin sınırlılığıdır ancak etkili şekilde yapılandırılması öğrenmeyi ve okurların dinleme ve konuşma kabiliyetlerinin artırılmasına olanak sağlar (Barton, 1995).

Eleştirel Okuma

Eleştirel okuma, okuyucuların metinle alakalı zihinlerinde sorular oluşturarak metni değerlendirdikleri yöntemdir. Bu yöntemde metin hakkındaki düşünceler okuyucu tarafından tarafsız şekilde olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınır. Eleştirel okumanın temelinde metinle ilgili iddialar ortaya konulması, iddiaların lehinde veya aleyhinde kanıtların belirlenmesi ve değerlendirilmesi yer alır (Barnet ve Bedau, 2010).

Özetleyerek Okuma

Özetleyerek okuma, metnin konusu ve ana düşüncesinin kavranması yoluyla metnin ana hatlarının çizilmesidir. Bu yöntemde metindeki olay, şahıs kadrosu, zaman, mekân unsurları, metnin akışını değiştiren bağlama ve geçiş ifadeleri, giriş ve sonuç cümlesine ilişkin sorular

hazırlanarak cevaplandırılır. Soruların cevaplarından hareketle kısa cümlelerle özetleme yapılır. Metin detaylarından arındırılarak özünü ifade edecek şekilde yapılandırılır.

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma yöntemlerinden yanı sıra kullanılan farklı okuma yöntem ve teknikleri bulunmaktadır. Bu yöntem ve tekniklerin bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Hızlı okuma
- Görsel okuma
- Empati kurarak okuma
- Tam (yoğun) okuma
- Seçmeli (esnek) okuma

Hızlı Okuma

Hızlı okuma, gözün görme alanını genişleterek sayfayı bir bütün olarak görmeyi, gözü tembellikten uzaklaştırmayı ve algılama hızını artırmayı amaçlayan okuma yöntemidir. Hızlı okuma, bilgi kaynaklarının süratle arttığı dünyamızda zamandan tasarruf etme ve belirli bir sürede daha fazla okuma yapabilmeye olanak tanır.

Görsel okuma

Görsel okuma, resim, kroki, grafik, sembol, şekil, tablo, renk, doku, çizgi, diyagram ve şemalar gibi görseller kullanarak doğa ile sosyal olayları okuma, anlamlandırma, yorumlama ve zihinde yapılandırma sürecidir (Güneş, 2019). Görsel öğeler, iyi şekilde tasarlanmış olsalar dahi amacı metni taklit etmek ve yansıtmak değildir. Aksine metnin ötesine geçen bir anlam kurma sürecini başlatan bir sarmaldır (Raymond, 1995'e atfen Carney ve Levin, 2002). Görsel okuma, görsel öğeleri tanıma, zihinde anlamlandırma, metindeki iletiyle ilişkilendirme, bilgiyi transfer etme aşamalarını içerdiği için çok boyutlu bir süreçtir.

Empati Kurarak Okuma

Empati kurarak okuma, okumaktan haz duyma ve okuma alışkanlığı edinmek adına faydalı olabilecek bir yöntemdir. Hayatın simülasyonu olarak da nitelendirilebilecek olan empatik okuma ile okur günlük yaşantısında yaşamayacağı olay ve durumları kahraman ile yaşar, kendini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak tecrübe edinir, çeşitli yorumlara ulaşır (Yılmaz, 2019).

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda empati kavramı kendine sıklıkla yer bulmuştur. Programda empati yapabilen bireylerin yetiştirilmesi hususuna değinilirken “Temalar ve Konu Önerileri” bölümünde “Birey ve Toplum”, “Kişisel Gelişim” başlıklarında konu önerisi olarak yer almaktadır.

Tam (Yoğun) Okuma

Tam veya diğer adıyla yoğun okuma, bir metnin bütün bileşenlerinin okuyucu tarafından incelenmesi ve değerlendirilmesine dayanan yöntemdir. Tam okumada okuyucunun gelişimsel özelliklerine göre metin boyutunun belirlenmesi önemlidir. Çünkü bu okuma yönteminde metnin bütününün anlamlandırılmasını içeren kapsamlı bir süreç yer alır. Tam okumada anlama sürecinin oluşması için 4 aşama gereklidir. Bunlar:

- Metnin yüzey ve açıkça belirli anlamının kavranması,
- Metindeki metaforların, duygu durumlarının ve dolaylı yolla anlatılmak istenen bilginin fark edilmesi,
- Metindeki kelime, cümle ve paragrafların tutarlılığının sınanması ve paragraflar arası uyumun değerlendirilmesi,
- Metin-okur ilişkisinin gerçekleşmesi ve okurun kişisel birikimiyle metnin ilişkilendirilmesi şeklindedir (Munby, 1985’e atfen Aygüneş, 2007).

Seçmeli (Esnek) Okuma

Seçmeli okuma ihtiyaca, işine yarayacak kısma, zamana göre genel bir bilgi edinebilmek adına seçici bir biçimde gerçekleştirilir. Bu okuma türünde tam okumada yapıldığı gibi metnin tamamını okumaktan ziyade önemli kısımları arama, bulma, seçme, okuma yapma ve anlama süreci işler. Seçmeli okuma yönetiminde kaymağını alma ve tarama teknikleri kullanılır. Kaymağını almada metnin özüne odaklanılır ve önemli olan bilgileri kısa sürede erişmeye çalışılır. Tarama tekniğinde metinde herhangi bir kısım atlanmadan adeta bir tarayıcı gibi tüm kelimeler görülmeye çalışılır (Soysal, 2021).

Okuma yöntem ve teknikleri okuduğunu anlama, beceri gelişimini destekleme, estetik zevk kazandırma amaçlarını taşır. Okuma becerisinin bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak, çağın getirileri doğrultusundaki gelişmeleri takip etme mekanizmasını sağlayacak ve erişilen bilgileri dönüştürmeyi esas alacak şekilde yapılandırılması oldukça önemlidir. Yapılandırma

bilgilerin özünü alabilme, bu bilgileri ihtiyaçlar doğrultusunda kullanabilme ve zihinde depolayabilme işlevlerinin gerçekleştirilmesi süreçlerini içerir. Sürecin etkili yürütülmesi için okuduğunu anlamanın ortaya çıkması gerekir. Okuduğunu anlamayı temel noktası kabul eden ve bilginin alınması, işlenmesi, biriktirilmesi ve transfer edilmesine olanak sağlayan yöntemlerden biri özetlemedir.

2.3. Özetleme

Değişen yaşam koşullarının gereği olarak sosyal, ekonomik ve teknolojik anlamda yaşanan gelişmelerin hızı günden güne kayda değer ölçüde artmaktadır. Toplumlar geçmişe kıyasla hem üretim hem de tüketim anlamında katlanan bir yapıya bürünmüştür. Bu yapıyla birlikte bilgi, içerik ve iletiler saniyeler içerisinde dünyanın bir ucundan diğer ucuna ulaşabilme imkânı yakalamaktadır. Bir yığın halinde bireylerin hayatında yer edinen bilgi, içerik ve iletilerin sınıflandırılması, işlevsel olanların seçilmesi ve transfer edilebilmesi gerekmektedir. Bu işlemlerin gerçekleştirilme yollarından birisi özetlemedir.

Wormeli'ye (2004) göre özetleme, metnin özünü olabildiğince az kelime ve cümleyle yeniden oluşturmayı sağlayan etkili bir deneyimdir. Friend (2001) özetlemeyi bir metindeki en önemli bilgileri metnin içeriğiyle ilişkili, kısa ve öz şekilde ifade etme süreci olarak tanımlamaktadır. TDK'ye (2011) göre özetleme, bir yazı, konu, söz veya filmdeki içeriği daha az sözle anlatmak, özünü vermek, kısaltmaktır. Ülper ve Karagül (2011) özetlemeyi, kaynak metindeki içeriğin bilişsel işlemler neticesinde daha kısa bir metne dönüştürülme işlemi olarak tanımlamakla birlikte özetlemenin bir edim olduğunu ifade etmektedirler. Bulut ve Akyol'a (2014) göre özetleme okuyucunun metindeki ana düşüncüyü belirlemesi, ayrıntılardan kaçınması, metnin yapısını ve düşünce akışını bozmadan kendi cümleleriyle metni kısaltması işlemidir. Özetleme için yapılan tanımlardan hareketle özetlemenin bilgi, içerik ve metinleri ortaya çıkış amacını yani özünü kapsayacak şekilde kısaltma, yeniden oluşturma işlemi olduğu söylenebilir.

Özetleme, ana düşünce, konu ve yardımcı düşünceleri belirleme, yardımcı düşüncelerin ana düşünceye katkısını açıklama, ayrıntıları çıkarma, kaynak metinden hareketle ana ve yardımcı düşünceleri sıralama gibi bilişsel yükü yoğun olan bir süreçtir (Özdemir, 2018). Özetlemede ana ve en önemli fikirler tanımlanır ve diğer fikirlerle ilişkilendirilerek tutarlı

bir bütün oluşturulur (National Reading Panel, 2000). Bu yönüyle özetleme okuduğunu anlamlandırmayı ve dönüştürebilmeyi esas alan bir beceridir.

Özetleme, bilginin anlamak için alındığı, önemli kısımların önemsiz kısımlardan ayırt edildiği, özetleyicinin kendi cümlelerini içeren kapsamlı bir süreçtir (Senemoğlu, 2018). Anlama süreçlerini içerisinde barındırdığı için bilginin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe taşınarak kalıcılığının sağlanmasında önemli rol oynar. Bilginin kalıcılığının sağlanması akademik başarıyı olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla özetleme bir öğrenme stratejisi olarak değerlendirilmelidir.

Özetlemenin bir öğrenme stratejisi olarak eğitimde kullanımına bakıldığında öğretmenlerin çoğunlukla özetleme öğretimini ihmal ettikleri görülmektedir. Oysa özetleme bilişsel yükün fazla olduğu, metnin bütünü anlamlandırmayı gerektiren güç bir beceridir (Ülper, 2019). Bu yüzden öğrencilerin doğrudan sahip oldukları bir beceri olarak düşünülmemelidir. Öğrencilere öğretmenlerinin rehberliğinde özetlemenin nasıl ve hangi stratejiler kullanılarak yapılacağına ilişkin bilgiler verilmelidir. Özetleme sürecinde öğretmenler ve öğrencilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Okuduğu metni anlamlandırma, sınıflandırma, sınırlandırma ve yapılandırma bağlamında öğretmen ve öğrencilerin dikkat etmesi gereken hususlar Tablo 2.1 ve Tablo 2.2’de belirtilmiştir (Melton, 2002’ye atfen Belet, 2005).

Öğrencilerin özetleme sürecinde dikkat etmeleri gereken hususlar Tablo 2.1’de yer almaktadır.

Tablo 2.1: Özetleme Sürecinde Öğrencilerin Dikkat Etmeleri Gereken Hususlar

Öğrenciler
1. Metinleri özet yazma amacına yönelik okumalıdır.
2. Okunan materyaldeki düşünceleri kendi ifadeleriyle yazmalıdır.
3. Metinde anlatılmak istenen ana fikri bulmalıdır.
4. Ayrıntıları sınıflandırmalıdır.

5. Özetlemenin bilgilerin sırlaması değil, materyaldekinin bir minyatürü olduğunu unutmamalıdır.

6. Bilgileri bir bütün olarak bütünleştirerek yazmalıdır.

7. Özeti tekrar okumalı ve gözden geçirmelidir.

Öğretmenlerin özetleme sürecinde dikkat etmeleri gereken hususlar Tablo 2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Özetleme Sürecinde Öğretmenlerin Dikkat Etmeleri Gereken Hususlar

Öğretmenler
1. Öğrencilerin birbirlerinin özetlerini okumalarını sağlamalıdır.
2. Öğrencilerin okudukları materyalleri kendi ifadeleriyle özetlemeleri sağlamalıdır.
3. Bir materyalin özeti okunmadan öğrencinin materyali okuması, özetlemesi ve yazarla karşılaştırmasını sağlamalıdır.
4. Materyalin ana fikrini vurgulamasını, bütün ayrıntıların hatırlanmasına gerek olmadığını anlaşılmasını sağlamalıdır.
5. Öğrencilerin çeşitli özetleri inceleyerek kendi özetlerini gözden geçirmelerine olanak sağlamalıdır.

Özetleme öğretiminde çeşitli stratejiler kullanılmaktadır. Özetleme stratejileri içerisinde en sık kullanılanı Van Dijk ve Kintsch’in (1978) dört farklı stratejiden oluşan büyük ölçekli yapı modelidir. Bu modeldeki stratejiler şu şekildedir:

- Silme (deletion)
- Genelleme (generalization)
- Seçme (selection)
- Yapılandırma (construction)

Silme işleminde cümlelerin metin içindeki önemi belirlenir. Cümleler, ardından gelen cümle yapılarıyla bağlantılı değilse silinmesi yoluyla metinden çıkarılır. Genelleme aşamasında

metin içindeki cümle ve kavramların ilişkileri değerlendirilir. Cümle ve kavramların harmanlanarak geneli ifade eden bir yapı oluşturulur. Seçme işleminde metin içinden bütüne hizmet edecek cümleler ve kavramların seçilmesi yoluna gidilir. Yapılandırma işleminde metindeki önerme dizileri bütüncül önerme dizileriyle yer değiştirilerek yapılandırılır. Böylelikle küçük ölçekli yapıdan büyük ölçekli yapıya ulaşılmış olur.

Büyük ölçekli yapı modelindeki özetleme stratejileri çerçevesinde Brown ve Day (1983) tarafından altı strateji belirlenmiştir. Bu stratejiler şu şekildedir:

- Önemsiz yapıları silme
- Gerekli olsa da önemsiz yapıları silme
- Cümleler ve olaylar dizisini genelleme
- Eylemlerin alt bileşenlerinin yerine geneli yansıtan bileşenleri kullanma
- Metinde yer verilmişse konu tümcesini bulma
- Metinde yer verilmediği durumlarda konu tümcesini oluşturma

Özetleme becerisinin kazandırılmasındaki öğretim süreçleri içerisinde strateji öğretiminin yanı sıra metin türleri ve türe özgü özellikleri de dikkate alınmalıdır. Hikâye edici (öyküleyici) metinler ve bilgilendirici (açıklayıcı) metinlerin yapı özellikleri birbirinden farklıdır. Farklı yapıdaki metinlerin özetlenmesi işleminde öğrencilerin metni anlamlandırma süreçlerini kolaylaştırmak için metin yapılarını çözümlemeleri gerekmektedir. Öğrencilerin okuduklarından en iyi şekilde faydalanabilmeleri için öyküleyici ve bilgilendirici metin yapılarını tanıyabilmeleri ve bunlardan faydalanabilmeleri gerekir (Gunning, 2010). Öyküleyici metinler olay veya durum ekseninde okuyucunun ilgi, merak ve heyecanını artırmayı amaçlar (Kantemir, 1972). Öyküleyici metinlerde anlatım örgüsü, yazarının belirlediği bakış açısı, zaman ve sıralama ölçütleriyle zincirleme şekilde aktarılır (Günay, 2003; Özdemir, 2012). Bu tarz metinler giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç bölümde yapılandırılır. Giriş bölümünde metnin şahıs kadrosu, yer, zaman ve mekânına yönelik bilgiler sunularak gelişme bölümüne hazırlık yapılır. Gelişme bölümünde metnin girişindeki unsurlardan hareketle olay örgüsü yapılandırılır. Olay örgüsünü etkileyen ve olayı metnin sonuç bölümüne hazırlayan bir örgü oluşturulur. Gelişme bölümünde olay veya sorunların çözümüne yönelik teşebbüsler bulunur (Güneş, 2007). Sonuç bölümünde olay veya sorunlar çözümlenir. Hikâye edici metinlerde okuyucuyu olay örgüsü içerisinde

yaşatmak amaçlanır. Bilgilendirici metinler ise bilgi vermek için araç olarak kullanılırlar (Kintsch, 1982). Bu tarz metinler zamansal sıralama, numaralandırma/tanımlama, açıklama/süreç, karşılaştırma, problem/çözüm ve neden-sonuç aşamalarında yapılandırılır (Gunning, 2010).

Özetleme yapılırken öğrencilerin gelişimsel düzeyleri göz önünde bulundurularak metin türünün seçilmesi önemlidir. Öğrenciler, hikâye edici metinlerdeki yapı özelliklerini bilgilendirici metinlerdeki yapı özelliklerine göre daha kolay hatırlar ve anlamlandırır (Zabrocky ve Ratner, 1992). Bulut (2013) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin hikâye edici metinleri özetlemede bilgilendirici metinlere oranla özetleme başarıları ve özetleme stratejilerini kullanmada daha başarılı oldukları belirlenmiştir. Bu sebeple özetleme stratejileri öğretiminde basitten karmaşığa doğru sıralama izlenmelidir. Hikâye edici metinlerden başlanarak bilgilendirici metinlere geçilmesi özetleme stratejileri öğretiminin etkililiğini artırabilir.

Özetleme stratejilerinin öğretimi, özetleme becerisinin geliştirilmesinde izlenebilecek en etkili yollardan biridir. Özetlemenin öğretilmesi okuduğunu anlayan ve ihtiyaçları doğrultusunda sınırlandırabilen bireylerin yetişmesini beraberinde getirecektir. Bu yönden başta Türkçe dersi olmak üzere çeşitli öğretim programlarında özetleme becerine yönelik kazanım ve ifadeler yer almaktadır.

2.4. Öğretim Programlarında Özetleme Becerisinin Yeri

Türkçe dersi kapsamında güncel eğitim gereksinimlerine cevap verebilmek adına son olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) yayımlanmıştır. Programda özetleme becerisi en fazla okuma becerisinin kazanımlarında işlenmiştir. Özetlemenin temelinde okuma becerisi ve okuduğunu anlama bulunmaktadır. Çoğunlukla Türkçe dersinde kazandırılmaya çalışılan okuduğunu anlama becerisi diğer derslerde de başarılı olmanın şartlarından biridir (Kalaycı ve Yıldırım, 2020). Bu nedenle programda okuduğunu anlayabilme becerisi üzerinde önemle durulmaktadır.

2019 Türkçe Öğretim Programı “Yetkinlikler” başlığındaki Türkiye Yeterlikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenen sekiz anahtar yetkinlikten biri ‘Ana dilde iletişim’dir. Bu

yetkinlikte öğrencilerden beklenen; kavram, düşünce, görüş ve duygularını hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlamaları ayrıca her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir biçimde dilsel etkileşimde bulunmalarıdır. Bu süreçte işe koşulacak becerilerden biri olan okuma becerisinin geliştirilmesi, okuduğundan hareketle söz varlığının zenginleştirilmesi, okuma yazma sevgi ve alışkanlığının kazandırılması Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları arasındadır. Programda okuduğunu anlamayı ve hatırlamayı kolaylaştıran özetleme ile ilgili farklı sınıf kademelerinde pek çok özetleme kazanıma yer verilmiştir. Bu kazanımlar şöyle sıralanabilir:

T. 5.3.13. Okuduklarını özetler. (anlama)

T.6.3.16. Okuduklarını özetler. (anlama)

T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. (akıcı okuma)

(Göz atarak, özetleyerek, not alarak, işaretleyerek ve tartışarak okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.)

T.7.3.15. Okuduklarını özetler. (anlama)

T.8.3.4. Okuma stratejilerini kullanır. (akıcı okuma)

(Göz atarak, özetleyerek, not alarak, tartışarak ve eleştirerek okuma gibi yöntem ve teknikleri kullanmaları sağlanır.)

T.8.3.13. Okuduklarını özetler. (anlama)

Okuma becerisinin içerisinde yer alan özetleme kazanımlarının yanında dinleme/izleme ve yazma becerisinin farklı sınıf düzeylerindeki kazanımlarında da özetlemeye yer verilmektedir. Dinleme/izleme ve yazma becerisinin içerisinde yer alan özetleme kazanımları şu şekilde sıralanabilir:

T.5.1.5. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.6.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.7.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.7.4.4. Yazma stratejilerini uygular.

(Not alma, özet çıkarma, serbest, kontrollü, kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma, bir metinden hareketle yazma ve duyulardan hareketle yazma gibi yöntem tekniklerin kullanılması sağlanır.)

T.8.1.3. Dinlediklerini/izlediklerini özetler.

T.8.4.4. Yazma stratejilerini uygular.

(Not alma, özet çıkarma, eleştirel, yaratıcı, serbest, kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma, bir metinden ve duyulardan hareketle yazma gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması sağlanır.)

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki özetlemeye yönelik okuma, dinleme/izleme ve yazma kazanımları değerlendirildiğinde okuma ve dinleme/izleme becerilerinde her sınıf düzeyinde özetleme kazanımı bulunmaktadır. Okuma becerisinin anlama başlığı altındaki özetleme kazanımı her sınıf düzeyinde yer alırken akıcı okuma başlığındaki strateji boyutuyla ilgili kazanımlar 7. sınıfta başlamaktadır. Yazma becerisi içerisindeki özetleme kazanımları okuma becerisinin strateji boyutuyla ilgili kazanımlarda olduğu gibi 7. sınıf düzeyinden itibaren programda yer almaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Müdürlüğü tarafından 2018 yılında yayımlanan “Okuma Becerileri Dersi Öğretim Programı” ile okuma becerileri adlı ayrı bir seçmeli ders okutulduğu göz önünde bulundurulduğunda bu beceriye eğitim dünyasında oldukça önem verildiği söylenebilir. Nitekim kaniya Okuma Becerileri Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarından birinin akıcı okuma ve okuduğunu anlama becerilerini geliştirmek olduğu örnek teşkil edebilir. Programda okuma becerisinin ölçme ve değerlendirme sürecinin çoğunlukla süreç ve performans odaklı olduğuna değinilmiştir. Ancak bunun yanında sonuç odaklı ölçme yaklaşımının da kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Programda kazanımlar bölümünde 4. Beceri olarak ifade edilen “Anlam kurma”da “O.B.4.3. Okuduğu metni özetler. Özetleme stratejilerine (ana fikri tespit etme, ayrıntılara girmeme, önemsiz bilgiyi

ayırt etme, kendi cümleleriyle ifade etme, yorum katmama, hâkim bakış açısını tercih etme vb.) uygun özet yapılması sağlanır.” kazanımı yer almaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığının 2018 yılında hazırladığı Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi Öğretim Programı’nda yazma becerisinin diğer becerilere göre uygulama çalışmaları gerektirmesi nedeniyle biraz daha yavaş geliştiği ifade edilmektedir. Çünkü yazma becerisi uygulamadan ibaret olmayıp birikim ve dili etkili kullanmayı gerektirmektedir. 2019 Türkçe Öğretim Programı incelendiğinde “*Yazma stratejilerini kullanır.*” kazanımının altında özetleme becerisine yer verilmektedir. Bu kazanımın yalnızca 7 ve 8. sınıfta yer aldığı görülmektedir. Bu durum yazma becerisinin programda belirtildiği gibi yavaş geliştiği görüşü ile örtüşmektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

İlgili araştırmalar bölümünde özetleme becerisi ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmalara ait bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın içeriğiyle ilişkisi bulunan yurt içindeki 20 çalışma ve yurt dışındaki 7 çalışma bu bölümde incelenmiştir. İncelenen çalışmalar kronolojik olarak sıralanmış ve çalışmalara ait bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.5.1. Yurt İçindeki Çalışmalar

Çıkrıkçı (2004) tarafından yürütülen araştırmada, 5. ve 8. sınıfta okuyan 30 öğrencinin bilgilendirici metinleri özetleme becerileri incelenmiştir. Öğrencilerden iki bilgilendirici metni özetlemeleri istenmiş, elde edilen özetler van Dijk ve Kintsch’in (1983) “Büyük Ölçekli Yapı Modeli” ve Kaplan’ın (1972) “Söylem Blok Yöntemi” esas alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca metin özetlerinin değerlendirilmesinde Keseling’in (1995) özet metinlerle yaptığı çalışmasından da faydalanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin önemli bilgiyi önemsiz bilgiden ayırt etmede, metin içindeki önermeleri belirleyip mantıklı bütün hâline getirmede sorun yaşadıkları görülmüştür.

Deneme (2008) tarafından yürütülen araştırma, özetleme öğretimin yabancı dilde özetleme başarısına etkisini incelemeye yöneliktir. Araştırmada deneysel desenlerden kontrol gruplu ön test-son test modeli kullanılmıştır. İngilizce öğretmenliği programından 106 ikinci sınıf

öğrencisi iki kontrol iki deney olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. İlk olarak grupların denkliklerini belirlemek için okuduğunu anlama testi uygulanmıştır. Grupların denklikleri sağlandıktan sonra ön test olarak bir metin özetlettirilmiştir. Araştırmacı tarafından deney grubuna 12 ders saati özetleme tekniği öğretimi yapılmıştır. Kontrol grubuna ise özetlemeye yönelik öğretim yapılmamıştır. Deney grubunun öğretiminin sonunda her iki gruptan son test olarak bir metin özeti yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin ön test ve son test özetleri araştırmacı tarafından geliştirilen “Özet Değerlendirme Ölçeği” ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre ana düşüncüyü ifade etme, önemli bilgiyi önemsiz bilgidan ayırt etme, uygun geçiş ifadeleri kullanma, mantık ve zaman akışına dikkat etme becerisi bakımından deney grubu lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Anlam bütünlüğünü sağlayarak özetleme, kendi cümleleriyle ifade etme, yardımcı düşünceleri belirleme becerilerinin kullanılmasında gruplar arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Okur (2011) tarafından yürütülen araştırmada, Türkçe ve sınıf öğretmenliği programlarının son sınıfında öğrenim görmekte olan 200 öğretmen adayının Türkçe dersi öğretim araçlarından seçilen metinleri özetleme başarıları incelenmiştir. İnceleme öğrenim görülen bölüm, metin türleri, okuma alışkanlığı ve cinsiyet değişkenlerini kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Tarama modeli kullanılan araştırmanın verilerini öğretmen adaylarının özetleri oluşturmaktadır. Özetlerin değerlendirilmesinde araştırmacının geliştirdiği “Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin sonuçlarına bakıldığında iki metin türünde de (bilgi verici ve hikâye edici) Türkçe öğretmeni adaylarının orta, sınıf öğretmeni adaylarının zayıf düzeyde özetleme başarıları gösterdikleri belirlenmiştir. Türkçe öğretmeni adayları özetleme stratejilerinden silmede zayıf, genelleme ve yeniden kurmada orta düzeyde başarı göstermişlerdir. Sınıf öğretmeni adayları ise silme, genelleme ve yeniden kurma stratejilerinin tamamında zayıf düzeydedir. Okuma alışkanlığına erişmiş öğretmen adaylarının özetleme başarıları anlamlı fark göstermiştir. Kadın öğretmen adayları erkek öğretmen adaylarına göre özetleme daha başarılıdır.

Bulut (2013) tarafından yürütülen araştırmada, 561 ilköğretim 5. sınıf öğrencisi ve 17 sınıf öğretmenin özetleme stratejilerini kullanım durumları incelenmiştir. Karma desenle yürütülen araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen “Hikâye Edici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu”, “Bilgi Verici Metinler İçin Özet Değerlendirme Formu”, “Okuduğunu Anlama Testi”, “Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Formu” ve “Yarı

Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu” kullanılarak toplanmıştır. Verilerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin hikâye edici metinleri bilgi verici metinlerden daha iyi özetledikleri belirlenmiştir. Öğrenciler, hikâye edici metinlerde bilgi verici metinlere oranla daha fazla özetleme stratejileri kullanmışlardır. Öğretmenlerin özetlerinde özetleme kriterleri açısından metin türüne göre farklılık tespit edilmemiştir. Öğretmenler de öğrenciler gibi hikâye edici metinlerde bilgi verici metinlere oranla daha fazla özetleme stratejileri kullanmışlardır. Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen sonuçlara göre, öğretmenler öğrencilerine düzenli özet yazdırdıklarını, yazılan özetlere dönüt verdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin eğitim hayatları boyunca özetleme öğretimine yönelik eğitim almadıkları ifade edilmiştir. Öğrenciler, öğretmenlerinin özetleme stratejilerine yönelik bilgilendirme yapmadığını, örnek özet metinleri üzerinde çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Dilidüzgün (2013) tarafından yürütülen araştırmada, özetleme öğretimine Türkçe derslerinde nasıl ve ne kadar yer verildiğini belirlemek amacıyla 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki türe dayalı okuma ve özetleme çalışmaları ele alınmıştır. Bununla birlikte 36 Türkçe öğretmenine ulaşılarak özetlemenin amacı, özetleme çalışmalarının sıklık durumu, özetlemede uygulanan stratejiler, önerilen özetleme çalışmaları ve özetleme çalışmalarının değerlendirilmesini içeren 8 açık uçlu soru ve 2 adet 5’li likert tipi ölçek uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre özetleme etkinliklerinin metin türü ayırımına bakılmaksızın benzer etkinlikleri içerdiği, özetlemenin sadece özet çıkarma ile sınırlandırılarak farklı becerilerle ilişkilendirilmediği, Türkçe derslerinde özetlenen metinleri anlama ve uygulama basamaklarının ihmal edildiği, öğretmenlerin özetleme görevini daha çok öğrencilerin sorumluluğuna bıraktığı tespit edilmiştir.

Güngör (2013) tarafından yürütülen araştırmada, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen B2 ve C1 seviyelerindeki 43 öğrencinin özetleme becerileri incelenmiştir. Araştırmada ön test son test kontrol grupsuz yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın ön testi olarak öğrencilere bilgilendirici metin özeti yazdırılmıştır. Araştırmacı tarafından haftada 2 ders saati olmak üzere 8 hafta boyunca doğrudan öğretim modeliyle özetleme eğitimi verilmiştir. Eğitim tamamlandıktan sonra ön testte kullanılan bilgilendirici metin son test olarak öğrencilere verilmiştir. Öğrencilerin özetlerinden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Karatay ve Okur’un (2012) geliştirdiği “Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği”nden yararlanılmıştır. Ölçek, araştırmacı tarafından genişletilerek madde sayısı 13 maddeden 22

maddeye çıkarılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre doğrudan öğretim yöntemiyle özetleme öğretimi, öğrencilerin özetleme becerilerini geliştirmiştir.

Özçakmak (2015) tarafından yürütülen araştırmada, Gazi Üniversitesi ve Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde öğrenim gören 202 Türkçe öğretmeni adayının metinleri dinlerken aldıkları notlardan hareketle oluşturdukları özetler incelenmiştir. İlişkisel tarama yöntemiyle yürütülen araştırmanın verileri araştırmacının geliştirdiği “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği” ve “Özetleme Sorun Envanteri” ile değerlendirilmiştir. Veriler cinsiyet, metin türü, üniversite ve öğretim türü değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar öğretmen adaylarının özetlenen metne yeni bir başlık koyma, metin dışı bilgilere yer vermeme, tutarlı yazma ve kısaltma stratejilerini başarılı şekilde kullandıklarını göstermiştir. Öğretmen adaylarının bakış açısını doğru ifade etme, kip uyumu ve önemli bilgiyi önemsiz bilgidan ayırma stratejilerinde sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Tartışmacı metin türüne yönelik yapılan özetler bilgilendirici ve öyküleyici metin türlerinde yapılan özetlere göre daha başarılıdır. Cinsiyet değişkenine göre kızların özetleri erkeklerin özetlerinden daha başarılıdır. Gazi Üniversitesinden araştırmaya katılan öğrencilerin özetlerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir. Öğretim türü değişkenine göre yapılan incelemede anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Özdemir (2018) tarafından yürütülen araştırmada, Türkçe öğretmeni adaylarına özetleme stratejileri öğretimi yapılmış ve bu öğretimin öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanma durumlarındaki değişime ve özetleme başarısının gelişime etkisi incelenmiştir. Deney öncesi desenler içerisinde yer alan tek grup ön test-son test modeli kullanılan araştırma haftada 2 saat olmak üzere 5 haftalık süre zarfında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri Benzer, Sefer, Konuk ve Ören’in (2016) geliştirdikleri “Metin Özeti Yazma Stratejileri (MÖYS)” ve öğretmen adaylarının yazdıkları 140 özet metni ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde “Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA)” kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinden elde edilen sonuçlar, özetleme stratejileri öğretiminin öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanmalarında artış gösterdiği, özetleme başarısında son test lehine anlamlı farkın bulunduğu, en fazla gelişimin ana düşünceyi belirleme, metnin konusunu yansıtacak giriş cümlesi yazma, zaman ve mantık akışına uyma, yazar ve özetleyici ayrımını kavrama basamaklarında görüldüğü belirlenmiştir.

Boğa (2019) tarafından yürütülen araştırmada, 7. sınıfta öğrenim gören iki dilli 20 öğrenciyle çalışılmıştır. Araştırma kapsamında soru sorarak okuma stratejisinin öğrencilerin özetleme becerilerine etkisi incelenmiştir. Ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılan araştırmada deney grubu öğrencileriyle 10 haftalık çalışma yapılmıştır. Araştırmanın eğitim ve uygulama boyutu haftada 2 ders saati olmak üzere 8 haftada gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin özetleri Özçakmak'ın (2015) geliştirdiği “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği” kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin eğitim sürecine dair görüşleri yarı yapılandırıcı görüşme formuyla toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre soru sorarak okuma stratejisi öğrencilerin özetleme becerilerini geliştirmektedir.

Çetin (2019) tarafından yürütülen araştırmada, 8. sınıfta öğrenim gören 190 öğrencinin dinledikleri ve okudukları metinleri özetleme becerileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tarama modeliyle yürütülen araştırmada öğrencilerin dinledikleri ve okudukları metinlere ait özetleri Okur'un (2011) silme, genelleme ve yeniden kurma boyutlarından oluşan 13 maddelik “Özet Metinleri Değerlendirme Ölçeği” ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde metin türü, cinsiyet, okul başarı seviyesi, aylık kitap okuma sayısı, ebeveynlerin eğitim durumu ve sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre inceleme yapılmıştır. İnceleme sonucunda metin türünün özetleme becerisinde anlamlı fark yaratmadığı, diğer değişkenlerde belirli gruplar lehine anlamlı farklar bulunduğu, öğrencilerin dinledikleri metinleri okudukları metinlere göre daha iyi özetledikleri belirlenmiştir.

Eroğlu (2019) tarafından yürütülen araştırmada, ortaokulda öğrenim gören 478 öğrencinin özetlemeye yönelik tutumlarının cinsiyet, okuma alışkanlıkları, sınıf düzeyi ve Türkçe dersi başarılarıyla ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Tarama modeliyle gerçekleştirilen araştırmanın verileri Çetinkaya ve Polat Demir'in (2017) geliştirdiği “Özetleme Tutum Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırmanın verilerinden elde edilen sonuçlara göre kız öğrencilerin özetlemeye yönelik tutumları erkek öğrencilerin özetlemeye yönelik tutumlarına oranla daha olumludur. Türkçe ders başarıları ile özetlemeye yönelik tutum arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Okuma alışkanlığı yüksek öğrencilerin özetlemeye yönelik tutumları daha olumlu yöndedir. 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin özetleme tutumları 7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre daha iyidir.

Özdil (2019) tarafından yürütülen araştırmada, PQRST ve WINDOW teknikleri kullanılarak yapılan özetleme öğretiminin ilköğretim 4. sınıfta öğrenim gören 53 öğrencinin özetleme başarısına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma grubunda yer alan 29 öğrenci PQRST, 24 öğrenci WINDOW tekniği eğitimi almıştır. Eylem araştırması deseni kullanılan çalışmanın verileri PQRST ve WINDOW tekniği çalışma kâğıtları, hikâye edici metinler, yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmacı günlüğü ve öğrenci ürünleriyle toplanmıştır. Öğrencilerin özetleri “Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda PQRST ve WINDOW tekniklerinin öğrencilerin özetleme başarısını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Taşdemir (2019) tarafından yürütülen araştırmada, üniversite son sınıfta öğrenim görmekte olan 152 öğretmen adayının dinledikleri metinleri özetleme becerileri ve özetleme stratejilerini kullanım durumları incelenmiştir. Tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmanın verilerini öğrencilerin özetleri oluşturmaktadır. Öğrenci özetlerinin değerlendirilmesinde Özçakmak’ın (2015) geliştirdiği “Özetleme Stratejileri Puanlama Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde öğretmen adaylarının metin dışı bilgiye yer vermeme, kısaltma ve tutarlılık stratejilerini kullanabilme başarılarının diğer stratejilere göre daha iyi olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının yeni bir başlık koyma, bakış açısını doğru kullanma ve kip uyumuna dikkat etme aşamalarında problem yaşadıkları, önemli bilgiyi önemsiz bilgiden ayırma, metin dışı bilgilere yer vermeme aşamalarında başarılarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bahçıvan (2020) tarafından yürütülen araştırmada, ortaokulda öğrenim gören 109 öğrencinin öyküleyici bir metni özetleme başarıları ile özetlemeye yönelik tutumları ve özyeterlik algılarının ilişkisi incelenmiştir. İlişkisel tarama modeliyle yürütülen araştırmanın verileri “Öykü Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı”, “Özetleme Özyeterlik Ölçeği” ve “Özetlemeye Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Toplanan verilerden elde edilen sonuçlara göre ortaokul öğrencilerinin özetleme becerileri orta, özetlemeye yönelik yeterlik algıları ve tutumları yüksek düzeydedir. Öğrencilerin özetleme başarıları, yeterlikleri ve tutumları olumlu yönlü orta düzeyde ilişkilidir.

Çetinkaya, Şentürk ve Dikici (2020) yürüttükleri araştırmada ortaokul, lise ve üniversitede öğrenim gören 246 öğrencinin özetleme stratejilerini kullanma sıklıkları ile özetleme

başarıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İlişkisel tarama yöntemi kullanılan çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan 56 maddelik “Sormaca Formu” ve öğrencilerin özetleri ile toplanmıştır. Öğrencilerin özetlerinin değerlendirilmesinde Bahçıvan’ın (2020) geliştirdiği “Öykü Özeti Değerlendirme Rubriği” kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin değerlendirilmesinde cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre sınıflandırma yapılmıştır. Araştırmanın verilerinden elde edilen sonuçlara göre, özetleme stratejilerinin kullanılma durumları, özetleme başarısı ile anlamlı ilişkilidir. Kızların özetleme stratejilerini kullanma durumları ve özetleme başarıları erkeklere oranla daha iyi düzeyde çıkmıştır. Özetleme stratejilerinin kullanımı ve özetleme başarısı lise öğrencilerinde ortaokul ve üniversite öğrencilerine kıyasla anlamlı düzeyde daha iyidir.

Benzer, Karadağ ve Evcı (2021) yürüttükleri çalışmada, özet yazma stratejilerinin ortaokul 7. sınıfta öğrenim gören 30 öğrencinin özet yazma becerilerine etkisini incelemişlerdir. Öğrenciler rastlantısal atama yoluyla deney (n=15) ve kontrol grubu (n=15) olarak ikiye ayrılmıştır. Deney grubuna üç haftalık süre zarfında özet yazma stratejilerine yönelik eğitim verilmiş, kontrol grubundaki öğrenciler müfredat temelli eğitim almaya devam etmişlerdir. Karma araştırma yöntemi kullanılan araştırmanın nicel verileri Benzer, Sefer, Ören ve Konuk’un (2016) geliştirdiği “Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı, nitel verileri ise gözlemci notları ve yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Nicel verilerin analizi sonucunda ön test-son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı fark bulunmuştur. Nitel verilerden elde edilen sonuçlara göre özet yazma stratejileri eğitiminin öğrencilerin özetleme başarısı, özetlerin metnin özünü yansıtması, ana fikri belirleme, ayrıntılardan uzaklaşma ve metni kendi cümleleri ile ifade etme becerileri üzerinde olumlu etki oluşturduğu belirlenmiştir.

Demir (2021) tarafından yürütülen çalışmada, ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören 206 öğrencinin özetlemeye yönelik özyeterlikleri özetleme başarısı, okuma sıklığı, yazma sıklığı ve cinsiyet değişkenlerine göre irdelenmiştir. İlişkisel tarama yöntemi kullanılan araştırmanın verileri “Özetleme Özyeterlik Ölçeği”, “Öğrenci Bilgi Formu” ve “Özet Kaynak Metni” ile toplanmıştır. Öğrencilerin özetlerinin değerlendirilmesinde Bahçıvan (2020) tarafından geliştirilen “Öykü Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları öğrencilerin özetleme özyeterlik algısının orta düzeyde olduğunu, kız öğrencilerin özetleme özyeterlik algısının erkek öğrencilere göre

yüksek olduğunu göstermektedir. Okuma sıklığı ile özetleme özyeterliği arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Yazma sıklığı ile özetleme özyeterliği arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Öğrencilerin özetleme başarısı ile özetleme özyeterliği zayıf düzeyde doğrusal ilişkidir.

Karadağ (2021) tarafından yapılan araştırmada, ortaokulda okutulan 7 farklı Türkçe ders kitabındaki özetleme etkinlikleri incelenmiştir. Durum çalışması olan araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Elde edilen veriler etkinlik sayısı, etkinlik yönergesi ve beceri alanı ölçütlerine göre sınıflandırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, özetleme etkinliklerinin özetlemenin bilişsel süreçlerini karşılayacak şekilde hazırlanmadığı, özetlemenin öğretim boyutunu eksik bırakarak öğrencinin doğrudan özetleme yapmasını beklediği, yazılı özetlerin sözlü özetlere göre oldukça fazla tercih edildiği, silme ve genelleme yapma stratejilerinin ihmal edildiği, beceri alanı olarak okuma becerisinin öne çıktığı, özet metinleri değerlendirmeye yönelik etkinliklerin sınırlı kaldığı belirlenmiştir.

Kaya (2021), tarafından yürütülen araştırmada, Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 1-8. sınıf düzeyleri arasında hâlihazırda öğretim materyali olarak kullanılan MEB ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan 14 Türkçe ders kitabını incelenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarına yönelik veriler doküman analizi ile incelenmiştir. İncelemede araştırmacı tarafından oluşturulan “Türkçe Ders Kitaplarındaki Konu/Ana Fikir/Özetleme Etkinliklerini Değerlendirme Ölçütleri Formu” kullanılmıştır. Veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Araştırma kapsamında 15 sınıf öğretmeni ve 15 Türkçe öğretmeni olmak üzere 30 öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda kazanımlar sıralanırken bilişsel işlem sıralarının göz önünde bulundurulmadığı, Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin alt işlem basamaklarına göre hazırlanmadığı ve öğretmenlerin, bu becerilere yönelik bilgilerinin eksik olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Aydın (2022) tarafından yürütülen araştırmada, 32 ortaokul 7. sınıf öğrencisine 13 ders saati boyunca verilen özetleme stratejileri eğitiminin etkililiği, öğrencilerin özetleme stratejilerine ve eğitim sürecine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Tek grup ön test-son test deseninde yürütülen araştırmanın verileri “Bilgilendirici Metinler”, “Yarı Yapılandırılmış

Görüşme Formu”, “Çoktan Seçmeli Testler”, “Özetleme Stratejileri Sınavı”, “Yansıtıcı Öğrenci Günlüğü”, “Özetleme Stratejilerini Değerlendirmeye Yönelik Dereceli Puanlama Anahtarı” ve “Okuduğunu Anlama Testi” ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin sonuçlarına göre özetleme stratejileri eğitimi öğrencilerin önemli bilgi ve ana düşünceyi tespit etmesinde olumlu yönde anlamlı fark yaratmıştır. Öğrencilerin ayrıntılı bilgilere özetlerinde yer verdikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin silme, genelleme ve yeniden kurma stratejilerini kullanmalarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin özetleme stratejilerine yönelik daha önce sistemli ve düzenli şekilde yeterli eğitim almadıkları belirlenmiştir.

2.5.2. Yurt Dışındaki Çalışmalar

Day (1980) tarafından yürütülen araştırmada, farklı yöntemlerle verilen özetleme eğitiminin özetleme başarısına etkisi incelenmiştir. Araştırmacının belirlediği önemsiz bilgiyi silme (delete unimportant information), gereksiz bilgiyi silme (delete redundant information), üstanlamlılık (superordination), seçme (selection) ve keşfetme (invention) stratejileri öğrencilere verilen eğitimde kullanılmıştır. Eğitimde yararlanılmak üzere 8 metin seçilmiş ve metinler “Dale-Chall Okunabilirlik Formülü”ne göre sınıflandırılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğrenciler 4 gruba ayrılarak her gruba farklı bir özetleme eğitimi uygulanmıştır. Birinci gruba metindeki önemli bilgiyi bulma ve önemli bilgiyi önemsiz bilgiden ayırt edebilme becerisi tanıtılmış fakat uygulama yapılmamıştır. İkinci gruba yalnızca özet çıkarırken kullanılacak stratejilere yönelik eğitim verilmiştir. Üçüncü gruba özetleme stratejileri eğitiminin yanında öğretmen rehberliğinde uygulama fırsatı da tanınmıştır. Bu grupta öğretmen özetleme becerisinin gelişiminde yönergeleri öğrencilerine uygulamış ve onlara geri bildirim vermiştir. Dördüncü gruba öğrencilerin özetleme sürecinin her aşamasında uygulama yapma imkânı sağlanmış ve öğretmen-öğrenci iletişimi süreç boyunca devam etmiştir. Araştırmanın verileri öğrencilerden ön test, son test ve geciktirilmiş son testte istenen metin özetleri ile toplanmıştır. Verilerden elde edilen sonuçlara göre, özetleme eğitiminde öğrencilere neyi nasıl yapacaklarının uygulamalı olarak gösterilmesi ve öğretmen rehberliğinin özetleme başarısını olumlu etkilediği belirlenmiştir. Öğrencilere verilen 4 farklı eğitim karşılaştırıldığında özetleme başarısının birinci gruptan dördüncü gruba doğru artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Brown, Day ve Jones (1983) yürüttükleri araştırmada, dört farklı sınıf düzeyindeki (5, 7, 11 ve üniversite 1. sınıf) öğrencilerin özetleme başarıları değerlendirilmiştir. Araştırmaya 15 beşinci sınıf, 16 yedinci sınıf, 15 on birinci sınıf ve 11 üniversite birinci sınıf olmak üzere 57 öğrenci katılmıştır. Verilerin toplanmasında 6 halk hikâyesi kullanılmıştır. Her sınıf düzeyine rastgele seçilen iki halk hikâyesi verilmiş ve bu hikâyeleri ev ödevi olarak incelemeleri istenmiştir. Öğrenciler, yaklaşık bir hafta sürenin ardından deneyin yapılacağı laboratuvara getirilerek inceledikleri metnin özeti yazdırılmıştır. Ardından öğrencilerin sorumlu oldukları hikâyeler arasından rastgele seçilen bir metin sınırlı sayıda kelime (sadece 40 kelime) kullanılarak özetlettirilmiştir. Diğer bir aşama olarak kelime sayısı 20 kelimeyle sınırlandırılarak öğrencilerden yeni bir özet metni oluşturmaları istenmiştir. Öğrencilerin yazdıkları özetler araştırmanın verilerini oluşturmuştur. Verilerden elde edilen sonuçlara göre metin özetlerinin taslağını oluşturarak sınırlı kelimelerle planlı özet yazma başarısında 11. sınıf ve üniversite 1. sınıf öğrencilerinin öne çıktığı görülmüştür. Araştırmanın diğer bir sonucu, öğrencilerin özetleme başarılarının değişkenlik göstermesinde yaş faktörünün belirleyici rolünün olmasıdır.

Hare ve Borchardt (1984) yürüttükleri araştırmada, doğrudan öğretim metoduyla yapılandırılan özetleme eğitiminin lise öğrencilerinin özetleme başarılarına etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. DeneySEL desenlerden kontrol gruplu ön test-son test modelinin kullanıldığı çalışmanın deney grubunda 44, kontrol grubunda ise 10 öğrenci yer almıştır. Deney grubuna tümevarım ve tümdengelim yöntemiyle tasarlanan özetleme eğitimi uygulanırken kontrol grubuna özetleme eğitimi uygulanmamıştır. Özetleme eğitimi yürütmek üzere 4 deneyimli araştırma görevlisi seçilmiştir. 2 görevli eğitimin planlanmasında, diğer 2 görevli ise eğitimin uygulanmasında rol almıştır. Eğitimde Brown ve Day (1983) ve Day'ın (1980) çalışmalarından yola çıkarak oluşturulan kurallar listesi kullanılmış ve öğrenci özetleri bu kurallar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin sonuçlarına göre deney grubundaki öğrencilerin özetleme verimliliği ve özetleme kurallarını uygulamada kontrol grubundaki öğrencilere oranla daha başarılı oldukları, tümdengelim ve tümevarım yöntemiyle verilen eğitimin özetleme başarısı açısından benzer sonuçlar taşıdığı, deney grubundaki öğrencilerin metinlerdeki örtülü anlamı açığa çıkarmada başarılı olamadıkları tespit edilmiştir.

Rinehart, Stahl ve Erickson (1986) tarafından yürütülen araştırmada, özetleme eğitiminin 6. sınıfta öğrenim gören 70 öğrencinin okuma ve çalışma becerilerine doğrudan veya dolaylı etkisi irdelenmiştir. Öğrenciler deney ve kontrol olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Deney grubundaki öğrencilere açıklama, modelleme, geri bildirim verme, karmaşık becerilerin üstesinden gelme ve yazılı dersleri içeren öğretim ilkeleri ve özdenetim metotları uygulanmıştır. Kontrol grubundaki öğrenciler ise mevcut öğretim sistemiyle özetleme eğitimi almıştır. Araştırma ardışık 5 gün boyunca günde 45-50 dakikalık ders saatlerini içerecek şekilde yürütülmüştür. Araştırmada, özetleme eğitiminin temel bilgilerin hatırlanmasını kolaylaştırdığı, öğrencilerin metnin ana fikrini verecek ipuçlarını bulmalarını sağladığı, okuma ve çalışma becerilerinin artırılmasında önemli bir araç olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Armbruster, Anderson ve Ostertag (1987) yürüttükleri araştırmada, özetleme becerisi ve metin yapısına uygun olarak yapılandırılmış eğitimlerin öğrencilerin açıklayıcı metinleri anlamalarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını incelemişlerdir. Araştırma kapsamında 2 farklı okul ve 4 farklı sınıftan 82 beşinci sınıf öğrencisi seçilmiştir. Öğrenciler iki gruba ayrılmış, bir gruba yapılandırılmış eğitim faaliyetleri uygulanırken diğer gruba geleneksel eğitim uygulanmıştır. Yapılandırılmış eğitim boyutunda araştırmacılardan birisi tarafından öğrencilere günde 45 dakika olmak üzere 11 gün süren eğitim verilmiştir. Eğitim süresince öğrencilerin problem çözme becerilerini sınav ve özetleme öğretimini içeren testler kullanılmıştır. Testlerden elde edilen sonuçlar iki araştırmacı tarafından puanlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre metin yapısını oluşturma ve özetleme becerisine uygun olarak yapılandırılmış eğitimin öğrencilerin açıklayıcı metinleri anlamalarını kolaylaştırdığı, grup içerisindeki okuma becerisi yüksek öğrencilerin metnin üst yapısını kavramada daha başarılı olduğu belirlenmiştir.

Westby, Culatta, Lawrence ve Hall-Kenyon (2010) yürüttükleri araştırmada, açıklayıcı metinleri özetlemeye ilişkin literatürü gözden geçirerek öğrencilerin açıklayıcı metinleri özetleme başarılarını değerlendirmişlerdir. Çalışma grubu olarak 2 farklı okuldan 240 dördüncü sınıf öğrencisi (155 deney, 85 kontrol) ve 254 beşinci sınıf öğrencisi (168 deney, 86 kontrol) seçilmiştir. Deney gruplarının eğitimden sorumlu öğretmenlere araştırmacılar tarafından iki gün mesleki gelişim programı uygulanmıştır. Eğitimde öğretmenlerin özetleme becerileri ve özetleme stratejilerinin kullanımına yönelik pratik yapmaları

sağlanmıştır. Ayrıca metin yapıları (mikro yapı ve makro yapı) üzerine bilgiler sunulmuştur. Öğretmenler, deney grubunun eğitimi sürecinde mevcut müfredat materyallerini kullanarak metin yapılarını belirleme (tanımlama, kıyaslama-karşılaştırma, neden-sonuç ilişkisi kurma ve problem çözme becerilerini kullanma) yollarını ve grafik düzenleyicilerin kullanımını öğrencilere aktarmışlardır. Araştırmanın verilerini öğrenci özetleri oluşturmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde araştırmacı grubun oluşturduğu altı ölçütlü rubrik (her özellik için 0-4 arası puanlar), mikro ve makro yapı çözümlemeleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre mikro ve makro yapı puanlarının ve özetleme başarılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte öğrencilerin özetleme başarılarında 5. sınıf öğrencileri lehine anlamlı fark bulunmuştur.

Pirc ve Pecjak (2018) yürüttükleri araştırmada, özetleme eğitimi programının 4. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metinleri özetleme başarısına etkisini incelemişlerdir. Çalışmaya 114'ü deney grubunda 76'sı kontrol grubunda olmak üzere 190 öğrenci katılmıştır. Deney ve kontrol grubundaki öğrenciler okuma düzeylerine göre (zayıf, riskli, normal ve iyi okuyucu) olmak üzere 4 gruba ayrılmışlardır. Araştırmada farklı okuma düzeylerine sahip öğrencilerin özetleme başarılarının gelişimindeki farklılıklar ortaya konulmak istenmiştir. Deney grubuna özetleme eğitimi programı uygulanırken kontrol grubu mevcut eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Özetleme eğitimi programı 2 ay yoğun eğitim ve 4 ay seyrek eğitim olacak şekilde 6 ay uygulanmıştır. Öğrencilerin özetleme başarılarını ölçmek için ön test, son test ve takip testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre deney ve kontrol gruplarının özetleme başarılarında deney grubu lehine farklılık bulunduğu, okuma düzeyi daha iyi olan öğrencilerin her iki grupta da daha kaliteli özetler yazdıkları belirlenmiştir. Ayrıca okuma düzeyi yüksek öğrencilerin ana düşüncüyü ifade etme ve metin tutarlılığını sağlamada farklılaştığı görülmüştür.

İlgili çalışmalardan hareketle özetleme stratejileri öğretiminin ortaokul öğrencilerinin özetleme becerilerinin gelişimine etkisini ele alan deneysel çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma ilgili sınırlılıktan hareketle planlanmıştır. Konusu ve kapsamı bakımından özgün olan bu çalışma ile ortaokul öğrencilerinin mevcut özetleme becerileri ile özetleme stratejilerine yönelik eğitim verildikten sonraki özetleme becerilerine ilişkin

bulgular ortaya konacaktır. Elde edilen verilerin öğretmenlere ve öğretmen adaylarına özetleme stratejilerinin etkililiğine dair yol gösterici olması beklenmektedir.

3. MATERYAL VE METOT

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, araştırma süreci ve verilerin analizine yönelik bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Özetleme stratejileri öğretiminin ortaokul öğrencilerinin öyküleyici metinleri özetleme becerilerinin gelişimine ve özetleme stratejilerini kullanmalarına etkisini inceleyen bu araştırma karma yöntemlerden iç içe karma desenle planlanmıştır. İç içe desenler araştırmanın temel amacını irdelemek ve nicel ve nitel desenlerin uygulamasını iyileştirmek için araştırmacının farklı veri türleri kullanmasını gerektiren birbirinden farklı soruları olması durumunda kullanılmaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2015). Bu çalışmada özetleme stratejileri öğretiminin özetleme becerilerini geliştirmeye ve özetleme stratejilerini kullanmaya etkisini belirlemek başlıca amaçtır. Bu amaca ulaşmak için deneysel bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Araştırmanın nicel süreci, deney öncesi desenler arasında yer alan tek grup ön test-son test deseniyle gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunun yer almadığı bu desende, katılımcıların bağımlı değişkene yönelik ölçümleri uygulama başlamadan önce ön test ve uygulamanın sonunda son test ile kaydedilir. Ön test ve son test ölçümlerinde aynı katılımcılarla çalışılarak aynı ölçme araçları kullanılır (Büyüköztürk vd., 2020).

İç içe desenlerde deney öncesi/sırası/sonrası veya bunların kombinasyonları şeklinde nitel veriler toplanabilmektedir (Creswell ve Plano Clark, 2015). Deney sürecinde öğrencilerin özetleme becerilerindeki gelişimi betimlemek, deney sunucunu etkileyen unsurları tespit etmek açısından önemlidir. Bu nedenle deneysel müdahale sırasında nitel verilerin toplanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Araştırmanın nitel verileri öğrencilerin özetlerinden oluşmaktadır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bartın ilindeki bir ortaokulda öğrenim görmekte olan 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın temel noktasında bulunan özetleme stratejileri eğitimi, okuduğu anlama ve yazı ile aktarma becerisi ile doğrudan ilişkili olduğundan “Seçmeli Yazarlık ve Yazma Eğitimi” dersini alan öğrenci grubuyla ilgili ders saatlerinde çalışılmıştır.

Çalışmanın yürütüleceği sınıf 11 kız ve 19 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Bilimsel araştırmanın etik değerleri gözetilerek öğrencilerin katılımı gönüllülük esasına dayandırılmıştır. Öğrenciler eğitim süreci hakkında bilgilendirilmiş ve süreçte yer almak istemediğini belirten 2 öğrenci araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Eğitim süreci içerisinde bulunmak isteyen öğrencilere velilerinin izinlerini almak üzere Veli Onam Formu (EK 1) verilmiştir. Veli Onam Formu’nda öğrencilerin velilerini araştırmanın hedefi, uygulama süreci, potansiyel riskleri hakkında bilgilendiren ifadeler bulunmaktadır. Öğrencilerden ilgili formları velilerine iletmeleri ve velilerin uygun görüşü gerçekleşmesi durumunda imzalı belgeleri araştırmacıya teslim etmesi istenmiştir. Yirmi sekiz öğrencinin velisi gerekli izinleri verdiklerini beyan etmiştir.

Araştırmaya katılmak istemediğini belirten 2 öğrencinin yanı sıra 6 haftalık eğitim sürecinin herhangi bir aşamasına devamsızlık nedeniyle katılmayan öğrencilere (f=6) ait veriler kapsam dışında tutulmuştur. Araştırmanın verilerini oluşturan 22 öğrenci çalışma grubu içerisinde yer almıştır. Çalışma grubunun cinsiyet dağılımı Şekil 3.1’de yer almaktadır.

Şekil 3.1: Çalışma grubunun cinsiyet dağılımı

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini toplamak için kullanılan araçlar aşağıda sıralanmıştır:

- Öğrenci özetleri (132 özet)
- Öyküleyici metinler
- Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA)
- Sormaca Formu

3.3.1. Öğrenci Özetleri

Araştırmaya katılan 22 öğrencinin 6 hafta boyunca yazdıkları metin özetleri özetleme başarısının değerlendirilmesinde araç olarak kullanılmıştır. Öğrencilerin araştırma sürecinde yazdıkları özetler içerisinden başarılı, geliştirilmeli ve yetersiz kriterlerine örnek oluşturacak özetlerden araştırmacı tarafından seçim yapılmış ve eklerin (EK 2) içerisinde gösterilmiştir.

3.3.2. Öyküleyici Metinler

Özetleme stratejileri öğretimin öğrencilerin özetleme başarılarının gelişimine etkisini incelemek için öyküleyici metinler (EK 3) kullanılmıştır. Metinlerin pedagojik olarak uygunluğu önemli olduğundan MEB tarafından okutulması onaylanan eserlerin seçilmesi yoluna gidilmiştir. Araştırmacı tarafından 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul Türkçe ders kitapları ve daha önceki yıllarda okutulmuş Türkçe ders kitapları içerisinden 10 öyküleyici metin (Kırmızı Pabuçlar, Son Kuşlar, Mor Salkımlı Ev, Leylekler, Ayaz'ın Definesi, Kaşığı, İhtiyar Çilingir, Portakal, Yılkı Atı, Kaynatılmış Tohum) belirlenmiştir. Belirlenen metinler iki Türkçe alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar metinleri metindibilimsel ölçütler açısından inceleyerek araştırmada kullanılmak üzere 5 öyküleyici metin seçmişlerdir.

Uzmanların belirledikleri öyküleyici metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygunluğunu sınamak için Ateşman'ın (1997) okunabilirlik formülü kullanılmıştır.

Okunabilirlik puanı = $198,825 - 40,175 \times a - 2,610 \times b$

a = Hece olarak ortalama kelime uzunluđu

b =Kelime olarak ortalama cümle uzunluđu

Okunabilirlik düzeyi ve okunabilirlik puanı bilgileri Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Ateşman'ın okunabilirlik aralıkları

Okunabilirlik Düzeyi	Okunabilirlik Puanı
Çok kolay	90-100
Kolay	70-89
Orta güçlükte	50-69
Zor	30-49
Çok zor	1-29

Öyküleyici metinlerin okunabilirlik bilgileri Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2: Öyküleyici metinlerin okunabilirlik bilgileri

Metin	Sözcük Sayısı	Ort. Kelime Uzunluđu	Ort. Cümle Uzunluđu	Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi
Kırmızı Pabuçlar	605	2,92	9,17	57,58	Orta güçlükte
Son Kuşlar	752	2,66	9,92	66,07	Orta güçlükte
Kaşağı	813	2,61	8,85	70,87	Kolay
Portakal	698	2,47	7,84	79,13	Kolay
Kaynatılmış Tohum	576	2,56	9,36	71,55	Kolay

Tablo 3.1 ve 3.2’de görüldüğü üzere metinler okunabilirlik düzeyleri bakımından kolay ve orta düzeylerdedir. Bu bakımdan öğrencilerin gelişimsel seviyelerine uygun oldukları belirlenmiştir. Türkçe ders kitapları içerisinde seçilen metinlerden orta güçlükte okunabilirlik düzeyine (OP=57,58) sahip olan “Kırmızı Pabuçlar” metni ön test ve son test özetleme başarısını belirlemede kullanılmıştır. Diğer metinler haftalık gelişimi sağlamak için yapılacak öğretim etkinliklerinden sonra kullanılmıştır. Metinlerin kullanıldığı hafta bilgileri Tablo 3.3’te yer almaktadır.

Tablo 3.3: Öyküleyici metinlerin kullanıldığı haftalar

Metin	Hafta
Kırmızı Pabuçlar (Ön test)	1
Kaynatılmış Tohum	2
Portakal	3
Kaşığı	4
Son Kuşlar	5
Kırmızı Pabuçlar (Son test)	6

3.3.3. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA)

Öğrencilerin altı hafta boyunca yazdıkları özetlerin değerlendirilmesinde Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (EK 4) kullanılmıştır. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA) Benzer, Sefer, Ören ve Konuk (2016) tarafından geliştirilmiştir. Puanlama anahtarının geliştirilmesinde öğrencilerle 4 hafta boyunca çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar özet yazma becerisine yönelik alan yazını taradıktan sonra metin özetleme ölçütlerini belirlemişlerdir. Belirlenen ölçütlere araştırmacı grubun önerileri ilave edilerek havuz oluşturulmuştur. Havuzun içerisindeki ölçütlerden özet yazma becerisi için uygun bulunanlarla dereceli puanlama anahtarı oluşturulmuştur. Öğrencilerle çalışılan 4 haftalık süreçte, öğrenci görüşleri ve araştırmacıların gözlem raporları düzenli olarak toplanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda eksiklik bulunan ölçütler iyileştirilmiş, iyileştirilmesi mümkün olmayanlar çıkarılmıştır. İyi bulunan ölçütler aynı şekilde devam ettirilmiştir. Ardından dereceli puanlama anahtarındaki ölçütler mantıksal akışa uygun olarak biçim, içerik ve üslup başlıkları altında sıralanmıştır. Dereceli puanlama anahtarının geçerliğini sağlamak için 4 alan uzmanının ve 2 Türkçe öğretmenin görüşüne başvurulmuştur. Güvenirlik çalışmaları kapsamında araştırmacıların seçkisiz olarak belirlediği 5 özet metin 4 araştırmacıya gönderilmiştir. Araştırmacıardan alınan sonuçlar değerlendirilerek uyum düzeylerine bakılmıştır. Uyum düzeyi %90 olarak belirlenmiştir. MÖDDPA'nın içerik ölçütleri içerisinde yer alan “Yan düşünceler/olaylar” ölçütü bilgilendirici metinlerle ilişkilidir. Öyküleyici metinlerde yardımcı düşünceler bulunmadığından ölçüt çıkarılmıştır.

Araştırmacı tarafından özet metinlerin içeriğiyle doğrudan ilişkisi bulunan “yeni bir başlık koyma” ölçütü puanlama anahtarına eklenmiştir.

Puanlama anahtarının tez çalışması kapsamında kullanılabilmesi için geliştiricilerine erişilmiş olup kullanımının uygun olduğuna dair izne EK 5’te yer verilmiştir.

3.3.4. Sormaca Formu

Öğrencilerin özetleme stratejilerini kullanma durumlarını belirlemek için Sormaca Formu’ndan (EK 6) yararlanılmıştır. Sormaca Formu Çetinkaya, Şentürk ve Dikici (2020) tarafından geliştirilmiştir. Formun geliştirilmesi sürecinde ilgili alan yazındaki 16 çalışmadan faydalanılarak dörtlü likert tipi form oluşturulmuştur. Form 3 strateji boyutundan oluşan 56 maddeden oluşmaktadır. Formun kapsam geçerliğinin belirlenmesi ve anlaşılabilirliğinin sınanması için 4 Türkçe alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Türkçe alan uzmanlarından gelen dönütler dikkate alınarak sormaca formuna son hâli verilmiştir. Form ile her sınıf düzeyinden on öğrenci olmak üzere 5, 9 ve üniversite 1. sınıfta öğrenim gören 30 öğrenciye uygulama yapılmıştır. Uygulama neticesinde formun son hâlinin anlaşılabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Sormaca formunun metni okuma-anlama sürecinde kullanılan stratejiler boyutunun güvenilirlik katsayısı .86, taslak özet metni oluşturma sürecinde kullanılan stratejilerin güvenilirlik katsayısı .87 ve taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme sürecinde kullanılan stratejilerin güvenilirlik katsayısı .92 olarak belirlenmiştir. Formun genelinin güvenilirlik katsayısı .95’tir.

Formun tez sürecinde kullanılabilmesi için geliştiricilerine ulaşılmıştır. Formun kullanımının uygun olduğuna dair izin 31 Ocak 2022 tarihinde alınmış olup EK 7’de sunulmuştur.

3.4. Araştırma Süreci

2021-2022 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde yapılmak üzere planlanan araştırmanın etik kurul onayı (EK 8) 22.02.2022 tarihinde alınmıştır. Etik kurul onayının ardından İl Millî Eğitim Müdürlüğüne başvurulmuş ve araştırma uygulama izni (EK 9) 07.04.2022 tarihinde çıkmıştır.

Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılının bahar döneminde haftada 2 ders saati olmak üzere 12 ders saatinde tamamlanmıştır. İşlem sürecine ilişkin takvim Tablo 3.4’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Araştırma takvimi

Hafta	Tarih	Süre
1	20.04.2022	2 ders saati
2	27.04.2022	2 ders saati
3	11.05.2022	2 ders saati
4	18.05.2022	2 ders saati
5	25.05.2022	2 ders saati
6	01.06.2022	2 ders saati

Araştırmanın 6 haftalık uygulama sürecinde yapılan işlemler Tablo 3.5’te yer almaktadır.

Tablo 3.5: Uygulama Süreci

Hafta/Tarih	İşlemler
1. hafta/20.04.2022	Öğrencilerin özetleme ile ilgili ön bilgi düzeylerini görmek için “Özetleme nedir, nasıl yapılır, ne işe yarar?” soruları öğrencilere yöneltilmiştir. Özetleme stratejilerine yönelik herhangi bir eğitim uygulanmamıştır. <i>Kırmızı Pabuçlar</i> metni araştırmacı tarafından sesli olarak okunmuştur. Sonrasında öğrencilerden sessiz okuma yapmaları istenmiştir. Metni okuyan öğrenciler mevcut bilgilerinden hareketle özetlerini yazmışlardır. Bu özetler öğrencilerin özetleme başarılarının belirlenmesinde ön test olarak kullanılmıştır. İlk haftanın son uygulaması olarak öğrencilerin özetleme stratejilerini kullanım sıklıklarını ortaya koymayı hedefleyen Sormaca Formu öğrencilere dağıtılmıştır.
2. hafta/27.04.2022	Özetleme öğretimine giriş yapılmıştır. Öyküleyici metinlerin türe özgü özellikleri tanıtılmıştır. Silme, genelleme, yeniden kurma ve seçme stratejileri örnekler üzerinden anlatılmıştır. Birinci haftanın özetlerinin MÖDDPA içerisinde yer alan 12 ölçüte göre yapılan

	başarılı, geliştirilmeli ve yetersiz kodlamaları öğrencilere dağıtılmıştır. Ardından 2. hafta özetleme görevi olarak <i>Kaynatılmış Tohum</i> metni öğrencilere dağıtılmıştır. Metin araştırmacı tarafından sesli, öğrenciler tarafından sessiz okunmuştur. Öğrencilerden metni özetlemeleri istenmiştir.
3. hafta/11.05.2022	Özetleme stratejilerinin kullanımı, öyküleyici metinlerin yapısı detaylandırılarak anlatılmıştır. Özetleme yaparken dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinde durulmuştur. <i>Kaynatılmış Tohum</i> metninin MÖDDPA ile yapılan detaylı değerlendirmesi bu hafta itibarıyla öğrencilere dağıtılmıştır. Ayrıca <i>Kaynatılmış Tohum</i> metnine yönelik özetlerin içerisinde seçilen başarılı, orta ve başarısız düzeydeki örnekler sınıfta bulunan ekrana yansıtılmıştır. İlk iki haftalık süre zarfında öğrencilerin en fazla problem yaşadıkları noktalar ortaya konmuştur. Öğrencilerden eleştirel bir gözle özet metinlere bakmaları ve buldukları hataları paylaşmaları istenmiştir. Sınıfta tartışma ortamı oluşturularak öğrencilerin aktif olduğu bir süreç oluşturularak öğrencilere rehber olunmuştur. Metin üzerinde özetleme stratejilerinin nasıl kullanılabileceğine yönelik eğitim verilmiştir. Eğitimin ardından özetleme görevi olarak Portakal metni dağıtılmıştır.
4. hafta/18.05.2022	Uygulama sürecinin geride kalan diliminde başarılı ve başarısız olunan özetleme stratejileri kullanımları hakkında öğrencilere bilgi verilmiştir. Öğrencilerin en fazla problem yaşadıkları stratejiler özetlenen metinler üzerinden detaylı şekilde açıklanmıştır. Öğrencilerin bireysel olarak yönelttikleri bütün sorular cevaplanmıştır. <i>Portakal</i> metninin özetleme ölçütlerine göre değerlendirilmiş hâli öğrencilere dağıtılmıştır. Uygulama sürecinde ilk kez akran değerlendirmesi yapılmıştır. Öğrenciler, özetlerini akranlarıyla paylaşarak fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Dördüncü haftanın özetleme görevi olarak <i>Kaşığı</i> metni öğrencilere verilmiştir.
5. hafta/25.05.2022	Kullanımında zorlanılan ve gelişimi yavaş olan özetleme stratejileri üzerinde çalışılmıştır. <i>Kaşığı</i> metninin

değerlendirilmiş hâli öğrencilere dağıtılmıştır. Akran değerlendirilmesine devam edilmiştir. Beşinci haftanın görevi olarak öğrencilerden *Son Kuşlar* metnini özetlemeleri istenmiştir.

6. hafta/01.06.2022 Kaşığı metnine yönelik yazılan özetlerin değerlendirilmiş hâli öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrenci özetlerinden alınan başarılı ve başarısız örnekler sınıfta bulunan ekrana yansıtılarak incelenmiştir. Özetleme stratejilerinin uygulanmasında karşılaşılan problemler ele alınmıştır. Öğrencilerin özetlerini akranlarıyla değişimleri ve özetlerle ilgili fikirlerini paylaşmaları sağlanmıştır. Altıncı haftanın özetleme görevi *Kırmızı Pabuçlar* metni son test olarak verilmiştir. Metin öğrenciler tarafından özetlendikten sonra *Sormaca Formu* dağıtılarak uygulama sona ermiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Özetleme becerilerinin haftalık gelişimini belirlemek için MÖDDPA kullanılarak nicel betimsel analizler yapılmıştır. Nicel betimsel analizler nitel bulgularla desteklenmiştir. Özetleme başarısında ön test ve son test verileri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için parametrik olmayan testler içerisinde yer alan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmıştır. Özetleme stratejilerinin metni okuma-anlama, taslak özet metni oluşturma, taslak özet metni gözden geçirme veya düzeltme alt boyutlarının kullanımında ön test ve son testi karşılaştırmak için parametrik testlerden eşleştirilmiş gruplar t testi kullanılmıştır. Özetleme başarısı ile özetleme stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Özetleme başarısı verileri parametrik analiz şartlarına uygun dağılmadığı için Spearman Korelasyonu kullanılmıştır.

3.6. Araştırmanın Güvenirliği

Öğrencilerin ön test ve son test olarak toplanan özetleri “Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı”ndaki ölçütler esas alınarak iki puanlayıcı tarafından kodlanmıştır. Puanlayıcıların kodlamaları arasındaki uyumu belirlemek için Cohen’in Kappa Analizi kullanılmıştır. Kappa Analizi’nde Kappa değeri -1 ile +1 arasında yer alır.

Değer +1'e yaklaştıkça puanlayıcılar arasındaki uyumun düzeyi artış gösterir. Değerin -1'e yaklaşması puanlayıcılar arasındaki uyumun zayıfladığını ifade eder. Landis ve Koch (1977) tarafından belirlenen Kappa değerinin uyum düzeylerine ilişkin aralıklar Tablo 3.6'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6: Kappa analizi değer aralıkları

Kappa Değeri (κ)	Uyum Düzeyi
<.00	zayıf
.00-.20	önemsiz
.21-.40	orta
.41-.60	genellikle uyumlu
.61-.80	yüksek
.81-1.00	çok yüksek

Öğrencilerin ön test olarak kullanılan özetlerine ilişkin uzman puanlamalarının uyumu Tablo 3.7'de yer almaktadır.

Tablo 3.7: Ön test puanlarında uzmanlar arası uyum

Ölçüt No	N	Kappa Değeri (κ)	<i>p</i>
Ölçüt 1	22	.50	.01
Ölçüt 2	22	.69	.00
Ölçüt 3	22	.57	.00
Ölçüt 4	22	.82	.00
Ölçüt 5	22	1	.00
Ölçüt 6	22	1	.00
Ölçüt 7	22	.84	.00
Ölçüt 8	22	.90	.00
Ölçüt 9	22	.82	.00
Ölçüt 10	22	1	.00
Ölçüt 11	22	.91	.00
Ölçüt 12	22	.71	.00

$p < .05$

Kappa İstatistiği analizi ve Kappa değerinin yorumlanmasında kullanılan uyum aralıkları dikkate alındığında ölçüt 1 ($p<.05$, $\kappa=.50$) ve ölçüt 3'ün ($p<.05$, $\kappa=.57$) puanlamalarının genellikle uyumlu olduğu, ölçüt 2 ($p<.05$, $\kappa=.69$) ve ölçüt 12'nin ($p<.05$, $\kappa=.71$) puanlamalarının yüksek derecede uyum gösterdiği, ölçüt 4 ($p<.05$, $\kappa=.82$), ölçüt 9 ($p<.05$, $\kappa=.82$), ölçüt 7 ($p<.05$, $\kappa=.84$), ölçüt 8 ($p<.05$, $\kappa=.90$), ölçüt 11 ($p<.05$, $\kappa=.91$), ölçüt 5 ($p<.05$, $\kappa=1$), ölçüt 6 ($p<.05$, $\kappa=1$) ve ölçüt 10'un ($p<.05$, $\kappa=1$) puanlamalarının çok yüksek derecede uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin son test olarak kullanılan özetlerine ilişkin uzman puanlamalarının uyumu Tablo 3.8'de yer almaktadır.

Tablo 3.8: Son test puanlarında uzmanlar arası uyum

Ölçüt No	N	Kappa Değeri (κ)	p
Ölçüt 1	22	.81	.00
Ölçüt 2	22	1	.00
Ölçüt 3	22	.84	.00
Ölçüt 4	22	1	.00
Ölçüt 5	22	.83	.00
Ölçüt 6	22	1	.00
Ölçüt 7	22	.81	.00
Ölçüt 8	22	.92	.00
Ölçüt 9	22	.84	.00
Ölçüt 10	22	1	.00
Ölçüt 11	22	1	.00
Ölçüt 12	22	.77	.00

$p<.05$

Kappa İstatistiği analizi ve Kappa değerinin yorumlanmasında kullanılan uyum aralıkları dikkate alındığında ölçüt 12'nin ($p<.05$, $\kappa=.77$) puanlamalarının yüksek derecede uyumlu olduğu, ölçüt 1 ($p<.05$, $\kappa=.81$), ölçüt 7 ($p<.05$, $\kappa=.81$), ölçüt 5 ($p<.05$, $\kappa=.83$), ölçüt 3 ($p<.05$, $\kappa=.84$), ölçüt 9 ($p<.05$, $\kappa=.84$), ölçüt 8 ($p<.05$, $\kappa=.92$), ölçüt 2 ($p<.05$, $\kappa=1$), ölçüt 4 ($p<.05$, $\kappa=1$), ölçüt 6 ($p<.05$, $\kappa=1$), ölçüt 10 ($p<.05$, $\kappa=1$) ve ölçüt 11'in ($p<.05$, $\kappa=1$) puanlamalarının çok yüksek derecede uyumlu olduğu görülmektedir.

Özetleme stratejilerini belirlemek için kullanılan Sormaca Formu'nun bu araştırmadaki güvenirlik katsayısı .86 olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bulgular bölümünde araştırmanın problem ve alt problemleri doğrultusunda cevap aranan sorulara ilişkin verilere yer verilmiştir. Bu kapsamda birinci adım olarak özetleme başarısının haftalık gelişimiyle ilgili yapılan değerlendirme frekans boyutuyla ifade edilmiş ve veriler öğrencilerin özetlerinden alınan örneklerle desteklenmiştir. İkinci adım olarak özetleme başarısının ön test ve son testte anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Üçüncü adım olarak metni okuma-anlama, taslak özet metni oluşturma ve taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme alt boyutlarında kullanılan özetleme stratejilerinin ön test ve son testte kullanım sıklıkları arasında fark olup olmadığı gösterilmiştir. Araştırmanın bulgularının son adımında özetleme başarısı ile özetleme stratejilerinin kullanımı arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olup olmadığını belirten veriler sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Birinci haftadaki özetleme başarısının değerlendirilmesinde ön test olarak “Kırmızı Pabuçlar” metni kullanılmıştır. Özet metinlerin değerlendirilmesinden elde edilen veriler Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1: Birinci haftadaki özetleme başarısı

	Ölçütler	Yetersiz	Geliştirilmeli	Başarılı
		f/%	f/%	f/%
Biçim	Kâğıt düzeni	10/45,5	11/50	1/4,5
	Paragraf sayısı	3/13,6	8/36,4	11/50
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	19/86,4	1/4,5	2/9,1
İçerik	Yeni bir başlık koyma	3/13,6	10/45,5	9/40,9
	Anlam bütünlüğü	10/45,5	12/54,5	0/0
	Giriş cümlesi	21/95,5	1/4,5	0/0
	Olay örgüsü	10/45,5	10/45,5	2/9,1
	Ayrıntılar	15/68,2	7/31,8	0/0
	Anahtar kelimelerin kullanımı	10/45,5	12/54,5	0/0

	Ana fikir	21/95,5	1/4,5	0/0
Üslup	Zaman eklerinin kullanımı	14/63,6	7/31,8	1/4,5
	Doğrudan alıntı veya taklit	19/86,4	1/4,5	2/9,1

Öğrencilerin 1. hafta özetleri incelendiğinde en başarılı olunan ölçütler paragraf sayısı ve yeni bir başlık koyma, en başarısız olunan ölçütler giriş cümlesi ve ana fikirdir. Anlam bütünlüğü, giriş cümlesi, ayrıntılar, anahtar kelimelerin kullanımı ve ana fikir ölçütlerinde başarılı öğrenci (f=0) bulunmamaktadır. Kâğıt düzeni (f=1), zaman eklerinin kullanımı (f=1), dil bilgisi, noktalama, yazım hatası (f=2), olay örgüsü (f=2) ve doğrudan alıntı veya taklit (f=2) ölçütlerinde başarılı öğrenci sayısı oldukça sınırlıdır.

Özet metne yeni bir başlık koyma ölçütü değerlendirilirken metnin içeriğini ve özünü temsil eden “*Pabuç Arayışı (Ö22), Kırmızı Pabuçlar’ın Özeti (Ö1, Ö6, Ö8, Ö9...)*” şeklindeki başlıklar başarılı, kaynak metnin başlığının özetle doğrudan kullanımıyla oluşturulan “*Kırmızı Pabuçlar (Ö2, Ö10, Ö14, Ö19...)*” şeklindeki başlıklar geliştirilmeli, özet metinde başlığa yer verilmemesi (Ö7, Ö13, Ö20) yetersiz olarak sınıflandırılmıştır. Özet metnin giriş cümlesi metnin konusunu ifade ediyorsa başarılı, metnin konusuyla ilişkili olup metnin konusunu ifade etmekte yetersiz kalıyorsa geliştirilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Giriş cümlesinde başarılı öğrenci bulunmamaktadır. Birinci haftada yazılan özetlerde geliştirilmeli olarak değerlendirilen tek giriş cümlesi şudur:

“Ekonomik durumları çok da iyi olmayan ailenin çocuğu okullarında düzenlenen bir gösteri için gecesini gündüzüne katarak çalışıyordu.” (Ö8)

Özet metinde konuyu ifade eden bir giriş cümlesi yer almıyorsa yetersiz şeklinde değerlendirilmiştir. Yetersiz olarak değerlendirilen giriş cümlelerinin örnekleri şunlardır:

“Okulda bir tiyatro gösterisi vardır.” (Ö6)

“Sene sonunda neredeyse tüm sınıf gösteri için hazırlanıyordu.” (Ö14)

“Sene sonu sınıfımızın düzenlediği gösteride başrole seçilmiştim.” (Ö16)

Özet metnin son cümlesi metnin ana fikrini belirtiyorsa başarılı, ana fikirle kısmen ilişkili olup ana fikri yansıtmakta yetersiz kalıyorsa geliştirilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Ana fikir ölçütünde başarılı öğrenci bulunmamaktadır. Birinci haftada yazılan özetlerde geliştirilmeli olarak değerlendirilen tek ana fikir cümlesi şudur:

“Kızın kendi imkânlarıyla elde ettiği kırmızı çoraplar işe yaramış oldu.” (Ö7)

Özet metnin son cümlesinde metnin ana fikri yer almıyorsa yetersiz şeklinde değerlendirilmiştir. Yetersiz olarak değerlendirilen metnin son cümlesinin örnekleri şunlardır:

“Ertesi gün benim ısrarım ile bana alınan ayakkabıyı değiştirip babama ayakkabı aldık.” (Ö4)

“Annemle babam kırmızı pabuca ihtiyacım olduğunu onlara söylemediğim için üzüldüler.” (Ö20)

Doğrudan alıntı veya taklit ölçütü incelenirken özetlerini kendi cümleleriyle yazan öğrenciler başarılı olarak değerlendirilmiştir. Başarılı öğrencilerin özetlerinden alınan örnekler şunlardır:

“Her çocuğun kıyafeti tamamdır fakat onun kırmızı pabuçları eksiktir. Ekonomik durumları kötü olduğu için ailesine söyleyemez. Aklına bir fikir gelir. Eski beyaz çoraplarını kırmızıya boyar.” (Ö6)

“Çocuk, kırmızı pabucu nasıl bulacağını düşünmeye başladı. Yatağının altından bir çift çorap aldı ve çorabı kırmızıya boyadı.” (Ö8)

“Gösteri günü geldi. Çok iyi bir oyun çıkardılar. Anne ve babası da çocuklarıyla gurur duyuyorlardı.” (Ö8)

Özet metninin çoğunluğunda kendi cümlelerini kullansa da bazı cümlelerini doğrudan alıntı veya taklitle oluşturan öğrenciler geliştirilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Geliştirilmeli olarak değerlendirilen öğrenciden alınan örnekler şunlardır:

“Yıl sonu yapılacak gösteri için çalışıyordu. Gösteriye başrol olarak seçilmişti. Provalar eğlenceli geçiyordu. Rolünde başarılı olmak istiyordu ve çok çalışıyordu (kendi cümleleriyle yazma).”

“Akşam yemek bile yiyemedim (doğrudan alıntı).”

“Okulun son günü olduğu için dersler bitmişti ve son hızla provalara devam ediyorduk (taklit).” (Ö10)

Özet metinde dil bilgisel kurallar, yazım ve noktalamada en fazla 2 hatası olan öğrenciler başarılı (Ö2, Ö16) olarak değerlendirilmiştir. Başarılı olarak değerlendirilen ve 2 noktalama hatası yapan öğrenciden alınan örnek şu şekildedir:

“Çocuk_öğretmenine sorun olmadığını söyledi” → noktalama eksikliği (Ö2)

Hata sayısı 3-5 aralığında olan öğrenciler geliştirilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Geliştirilmeli olarak değerlendirilen öğrenciden alınan örnekler şunlardır:

“Kırmızı pabuca ihtiyacın olduğunu neden bana söylemedin.” → noktalama hatası

“Çocuk ne yapıcağını bilmiyordu.” → yazım hatası

“Çocuğun ısrarıyla pabuçu iade edip babasına ayakkabı aldılar.” → yazım hatası (Ö8)

Öğrencilerin ikinci hafta özetleri “Kaynatılmış Tohum” metni ile toplanmıştır. Özet metinlerin değerlendirilmesinden elde edilen veriler Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2: İkinci haftadaki özetleme başarısı

	Ölçütler	Yetersiz	Geliştirilmeli	Başarılı
		f/%	f/%	f/%
Biçim	Kâğıt düzeni	3/13,6	11/50	8/36,4
	Paragraf sayısı	2/9,1	10/45,5	10/45,5
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	7/31,8	8/36,4	7/31,8
İçerik	Yeni bir başlık koyma	0/0	1/4,5	21/95,5
	Anlam bütünlüğü	10/45,5	11/50	1/4,5
	Giriş cümlesi	15/68,2	6/27,3	1/4,5
	Olay örgüsü	7/31,8	14/63,6	1/4,5
	Ayrıntılar	10/45,5	8/36,4	4/18,2
	Anahtar kelimelerin kullanımı	7/31,8	13/59,1	2/9,1
	Ana fikir	9/40,9	6/27,3	7/31,8
Üslup	Zaman eklerinin kullanımı	12/54,5	8/36,4	2/9,1
	Doğrudan alıntı veya taklit	10/45,5	10/45,5	2/9,1

Öğrencilerin 2. haftada yazdıkları özetlere bakıldığında yeni bir başlık koyma ölçütünde 21 öğrencinin başarılı olduğu ve ilgili ölçütte yetersiz olarak değerlendirilen özet olmadığı görülmektedir. İlk hafta başarılı öğrenci bulunmayan ana fikir ölçütünde 7 öğrenci başarılı olmuştur. Giriş cümlesi ve zaman eklerinin kullanımında yetersiz olarak değerlendirilen özet sayısı fazladır. Ölçütlerin tamamında ilk haftaya göre gelişim kaydedilmesine rağmen anlam bütünlüğü (f=1,) olay örgüsü (f=1), giriş cümlesi (f=1), zaman eklerinin kullanımı (f=2), doğrudan alıntı veya taklit (f=2) ölçütlerinde başarılı öğrenci sayısı oldukça azdır.

Metin özetlerinin başlıkları değerlendirilirken metnin içeriğine bağlı kalarak oluşturulan “Saksıdaki Tohum (Ö1, Ö4), Dürüst Çocuk (Ö5), Dürüstlüğün Faydası (Ö14), Hükümdar ve Veliahtı (Ö16), Büyümeyen Tohum (Ö22), Kaynatılmış Tohum’un Özeti (Ö2, Ö3, Ö6, Ö7...), Dürüst Olmanın Güzelliği (Ö10) şeklindeki başlıklar başarılı, sadece “Özet (Ö9)” ifadesiyle oluşan başlık geliştirilmeli olarak sınıflandırılmıştır. Metnin vermek istediği mesajı doğru şekilde anlayarak özetlerini ana fikri verecek bir cümleyle tamamlayan öğrenciler (Ö8, Ö12, Ö15...) ana fikir ölçütünde başarılı olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin özetlerinde yer alan örnekler şunlardır:

“Dürüstlük ile kazanılamayacak hiçbir şey yoktur.” (Ö8)

“Dürüstlük insanı başarıya ulaştırır.” (Ö12)

“Dürüst ve cesur olan herkes başarıya mutlaka ulaşır.” (Ö15)

Özetlerinde ana fikri kısmen ifade eden öğrenciler (Ö5, Ö10, Ö14...) ana fikir ölçütünde geliştirilmeli olarak değerlendirilmişlerdir. Özetlerden alınan örnekler şunlardır:

“Çocuk dürüstlüğü sayesinde daha iyi yere gelir. (Ö5)

“Dürüstlüğün iyi bir şey olup insanlara kazandıran bir mucize olduğu kanıtlandı.” (Ö10)

“Dürüstlük ve cesaret galip geldi.” (Ö14)

Özet metinlerinin son cümlelerinde ana fikri temsil edecek ifadeye yer vermeyen öğrenciler yetersiz (Ö3, Ö11...) olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin özetlerinden alınan son cümleler şu şekildedir:

“Hükümdar boş saksıyı getirdiği için Ling’i hükümdar yapmıştı.” (Ö3)

“Dürüst olup fidan ekmediği için Ling yeni imparator oldu.” (Ö11)

Öğrencilerin özetleri anlam bütünlüğü ölçütüne göre değerlendirilirken cümleler arasındaki geçiş ve bağlantıların uygun yapılması, dil bilgisel unsurların doğru kullanılması ve özetleyicinin kendi cümleleriyle ifade etmesi dikkate alınmıştır. Değerlendirme sonucunda başarılı bulunan tek öğrenciden alınan örnek şu şekildedir:

“Ling saksıdaki tohuma her gün su verip tohumun açıp açmadığını kontrol eder. Ama saksının içinde hiçbir şey görmediği için üzülür. Uzun zaman geçer fakat Ling’in tohumu açmaz. Bu yüzden de yavaş yavaş başaramadığını düşünür.” (Ö6)

Öğrencilerden özet metinlerinde geniş zaman eklerini kullanarak özet yapmaları beklenmektedir. Bu doğrultuda özetinin tamamında geniş zaman ekleri kullanarak özetini oluşturan öğrenciler (Ö6, Ö8) başarılı sayılmıştır. Başarılı zaman eki kullanımı şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bir hükümdar yaşlandığından dolayı ülkesindeki bütün gençleri çağırır ve aralarından bir kişiyi seçmek için her birine tohum verir. O tohumu ekmelerini, büyütmelerini ister. Bir yıl sonra getirilen tohumları değerlendirip aralarından birini seçecektir.”

“Üzerinden bir yıl geçer. Ling annesine boş bir saksıyı getiremeyeceğini söyler ama annesi dürüst olmasını öğütler. Geldiğinde sırf bu yüzden arkalara geçer ve gizlenmeye çalışır.”
(Ö6)

Özet metinlerinde sıklıkla farklı zaman eklerini kullanan öğrenciler yetersiz (Ö12, Ö19...) olarak değerlendirilmiştir. Yetersiz olarak değerlendirilen zaman eki kullanımı şu şekilde örneklendirilebilir:

“Bir zamanlar Çinli bir hükümdar vardı. Ülkesindeki gençleri ve çocukları çağırıp şöyle der:

– *Artık benim yerime bir hükümdarın gelmesinin vakti geldi. İçinizden birini seçeceğim.”*
(Ö12)

“Hükümdar arkasında bir veliaht bırakması gerektiğini anlamış. Ülkedeki bütün gençleri huzuruna çağır^{dı}. Hükümdar artık tahttan kalkacağını söyle^{di} çünkü giderek yaşlanı^{yordu}.”
(Ö19)

Özet metnin giriş cümlesi metnin konusunu ifade ediyorsa başarılı olarak değerlendirilmiştir. İkinci hafta özetlerinde giriş cümlesi başarılı olan tek öğrenci (Ö2) vardır. Öğrencinin giriş cümlesi şu şekildedir:

“Metinde Ling’in dürüst olduğu için hükümdar seçilmesi anlatılır.” (Ö2)

Kaynak metnin konusundan bağımsız olarak oluşturulan giriş cümleleri yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Yetersiz olarak değerlendirilen bazı giriş cümleleri şunlardır:

“Bir zamanlar giderek yaşlanan bir hükümdar vardı.” (Ö5, Ö11, Ö12, Ö18, Ö20, Ö21)

“Yaşlanan veliaht bırakmasını anlayan Çinli bir hükümdar vardı.” (Ö7)

“Artık tahttan çekilmenin ve yerime yeni bir hükümdar seçmenin vakti geldi.” (Ö17)

Üçüncü haftadaki özetleme başarısının değerlendirilmesinde “Portakal” metni kullanılmıştır. Portakal metnine ilişkin özetlerden elde edilen veriler Tablo 4.3’te yer almaktadır.

Tablo 4.3: Üçüncü haftadaki özetleme başarısı

	Ölçütler	Yetersiz	Geliştirilmeli	Başarılı
		f/%	f/%	f/%
Biçim	Kâğıt düzeni	2/9,1	11/50	9/40,9
	Paragraf sayısı	2/9,1	8/36,4	12/54,5
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	5/22,7	9/40,9	8/36,4
İçerik	Yeni bir başlık koyma	0/0	0/0	22/100
	Anlam bütünlüğü	10/45,5	9/40,9	3/13,6
	Giriş cümlesi	16/72,7	6/27,3	0/0
	Olay örgüsü	8/36,4	9/40,9	5/22,7
	Ayrıntılar	9/40,9	8/36,4	5/22,7
	Anahtar kelimelerin kullanımı	10/45,5	11/50	1/4,5
	Ana fikir	16/72,7	5/22,7	1/4,5
Üslup	Zaman eklerinin kullanımı	6/27,3	8/36,4	8/36,4
	Doğrudan alıntı veya taklit	9/40,9	9/40,9	4/18,2

Üçüncü hafta özetleri incelendiğinde öğrencilerin tamamının (f=22) özetlerine yeni bir başlık koyduğu belirlenmiştir. Giriş cümlesi ölçütünde başarılı öğrenci bulunmamaktadır. Anahtar kelimelerin kullanımı (f=1) ve ana fikir (f=1) ölçütlerinde başarılı öğrenci sayısı

oldukça azdır. Zaman eklerinin kullanımı, doğrudan alıntı veya taklit ölçütlerinde yetersiz öğrencilerin sayısı azalmaktadır.

Metin özetlerinin başlıkları değerlendirilirken metnin içeriğiyle ilişki kurularak oluşturulan “*Portakallı Eller (Ö1), Portakal Kokulu Eller (Ö2, Ö5), Portakal Kokusu (Ö9, Ö15, Ö16), Tatlı Portakal (Ö10), Portakal Kokan Eller (Ö11, Ö13), Portakalın Kokusu (Ö14, Ö21), Elimdeki Koku (Ö17), Portakalın Lezzeti (Ö20), Portakal’ın Özeti (Ö3, Ö4, Ö6...)*” şeklindeki başlıklar başarılı bulunmuştur. Üçüncü haftada yeni bir başlık koyma ölçütünde bütün öğrenciler başarıya ulaşmıştır. Ayrıca özet metinlerine konulan başlıklar da çeşitlenmiştir.

Kaynak olarak kullanılan metnin anahtar kelimeleri “Yokluk, okumak, özlem ve portakalın kokusu olarak belirlenmiştir. Anahtar kelimelerin tamamını özetledikleri metinde kullanan öğrencilerin başarılı olarak değerlendirmesi yapılmıştır. Başarılı olarak değerlendirilen tek öğrenciden alınan örnekler şu şekildedir:

“Yokluk çeken geniş bir ailenin çocuğu ilkokulu bitirir ve Nurettin ile dedesinin yanına giderler. Dedesi onlara okumaları gerektiğini söyler.”

“Portakalı ilk kez yatılı okulda yer. Aklına annesi ve kardeşi gelir. Onları özlediğini hisseder.”

“Köye giderken annesine portakal götürür ve annesine portakalı verir. Annesi ve Elif portakalı yer. Annesi Elif’i yatırır. Elif’in küçük elleri portakal kokar ve çocuk ağlamaya başlar. Annesine onları çok özlediğini kendisinin orada tok olduğunu Elif’in burada aç olduğunu söyler.” (Ö2)

Belirlenen anahtar kelimelerden bazılarına değinen öğrenciler geliştirilmeli (Ö1, Ö5, Ö6...) hiçbirine değinmeyen öğrenciler (Ö3, Ö7, Ö16...) yetersiz olarak belirlenmiştir.

Özet metnin giriş cümlesi metnin konusunu ifade ediyorsa başarılı, metnin konusuyla ilişkili olup metnin konusunu ifade etmekte yetersiz kalıyorsa geliştirilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Üçüncü hafta özetlerinde giriş cümlesi başarılı olan öğrenci yoktur. Geliştirilmeli olarak değerlendirilen öğrencilerden alınan örnekler şu şekildedir:

“Yokluk çeken bir ailede hiç portakal yememiş bir çocuk yaşar.” (Ö13)

“Çocuk ilkokulu bitirdiğinde dedesi onu yanına çağırır ve okuması ve onları mahcup etmemesi gerektiğini söyler.” (Ö6)

“Kalabalık bir ailede hayatlarında hiç portakal yememiş çocuklar var.” (Ö8)

Özette, metnin konusuyla ilişkili bir giriş cümlesi yer almıyorsa yetersiz şeklinde değerlendirilmiştir. Yetersiz olarak değerlendirilen giriş cümlelerinin örnekleri şunlardır:

“Karnım doymuyor ki.” (Ö7)

“Çok kalabalıklar.” (Ö10)

“Bir gün dedem tüm köye kalabalığı toplar.” (Ö16)

“Üç sofra kurulurdu; biri dedem ve emmilerime, biri büyük gelinlerle ebeme, küçük gelinlerle onların çocuklarına.” (Ö18)

Özet metnin son cümlesi metnin ana fikrini belirtiyorsa başarılı, ana fikirle kısmen ilişkili olup ana fikri yansıtmakta yetersiz kalıyorsa geliştirilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Ana fikir ölçütünde başarılı bulunan tek öğrencinin özetinden alınan son cümle şu şekildedir:

“Bazen bizim yemekten sıkıldığımız şeyler bazı ailelerin hiç yiyemediği ve görmediği şeyler olabilir.” (Ö8)

Ana fikir ölçütünde geliştirilmeli şeklinde değerlendirilen özetlerden (Ö10, Ö13...) alınan bazı son cümleler şöyledir:

“Böylece bir yemeğin nasıl sevilirse öyle bir ortam yaratacağı anlaşılır.” (Ö10)

“Çocuk portakalla ilgili anısını hiçbir zaman unutamaz.” (Ö13)

Özet metinlerinin son cümlelerinde ana fikri temsil edecek ifadeye yer vermeyen öğrenciler yetersiz (Ö1, Ö7, Ö18...) olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin özetlerinden alınan son cümleler şu şekildedir:

“Portakal çok güzel.” (Ö1)

“Anlatılmak istenen portakalı ve kendi yemeğini yemesi.” (Ö7)

“Portakalı Elif’i koklar gibi annesini koklar gibi koklar. (Ö18)

Öğrencilerin dördüncü hafta özetleri “Kaşığı” metni ile toplanmıştır. Özet metinlerin değerlendirilmesinden elde edilen veriler Tablo 4.4’te belirtilmiştir.

Tablo 4.4: Dördüncü haftadaki özetleme başarısı

	Ölçütler	Yetersiz	Geliştirilmeli	Başarılı
		f/%	f/%	f/%
Biçim	Kâğıt düzeni	2/9,1	7/31,8	13/59,1
	Paragraf sayısı	2/9,1	6/27,3	14/63,6
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	7/31,8	9/40,9	6/27,3
İçerik	Yeni bir başlık koyma	0/0	0/0	22/100
	Anlam bütünlüğü	5/22,7	12/54,5	5/22,7
	Giriş cümlesi	7/31,8	2/9,1	13/59,1
	Olay örgüsü	2/9,1	12/54,5	8/36,4
	Ayrıntılar	3/13,6	10/45,5	9/40,9
	Anahtar kelimelerin kullanımı	3/13,6	11/50	8/36,4
	Ana fikir	4/18,2	7/31,8	11/50
Üslup	Zaman eklerinin kullanımı	4/18,2	8/36,4	10/45,5
	Doğrudan alıntı veya taklit	5/22,7	9/40,9	8/36,4

Dördüncü haftada yazılan özetler incelendiğinde dil bilgisi, noktalama ve yazım hatası ölçütünde başarılı olan öğrenci sayısı önceki haftaya göre azalış göstermiştir. Üçüncü haftada bütün öğrencilerin başarılı olduğu yeni bir başlık koyma ölçütünde başarı yüzdesi

(%100) yinelenmiştir. En az başarılı öğrenci sayısı anlam bütünlüğü (f=5) ölçütünde bulunmaktadır. Diğer ölçütlerin tamamında başarılı öğrenci sayısında ilerleme kaydedilmiştir. Üçüncü haftada başarılı öğrenci bulunmayan giriş cümlesi ölçütünde dördüncü haftada 13 başarılı öğrenci bulunmaktadır. Ana fikir ölçütünde üçüncü hafta 1 öğrenci başarılı olurken dördüncü haftada bu sayı 11 olmuştur.

Metin özetlerinin başlıkları değerlendirilirken metnin içeriğiyle ilişki kurularak oluşturulan “İftiranın Hazin Sonu (Ö4, Ö13), Yalancı Çocuk (Ö3), Masum Çocuk (Ö5), Pişman Yalancı (Ö9), Kırık Kaşığı (Ö21), Pişmanlık (Ö17), Kaşığı’nın Özeti ve Kaşığı Özeti (Ö1, Ö2, Ö6...)” şeklindeki başlıklar başarılı olarak değerlendirilmiştir. Dördüncü hafta özetlerinde bütün öğrencilerin başlıkları başarılıdır.

Öğrencilerin özetleri anlam bütünlüğü ölçütüne göre değerlendirilirken cümleler arasındaki geçiş ve bağlantıların uygun yapılması, dil bilgisel unsurların doğru kullanılması ve özetleyicinin kendi cümleleriyle ifade etmesi dikkate alınmıştır. Anlam bütünlüğüne tam uyarak başarılı olan öğrencilerden alınan örnekler şunlardır:

“Çocuk bir gün tımar yapmak ister ancak kaşığı kırar. Ne yapacağını bilemez. Kaşığı alır bir yalağın içine atar. Babası kaşığının kırıldığını farkedince korkusundan kardeşine suç atar. Babası kardeşine çok sinirlenir ve onu cezalandırır. Aradan bir yıl geçer. Hasan hastalanır. Doktor kuşpalazına yakalandığını söyler. Çocuk kardeşine iftira attığı için pişman olur. Gece olanları anlatmaya gider ama sabahı beklemeye karar verir. Sabah kardeşinin yanına gider ama artık çok geçtir. Çünkü kardeşi ölmüştür.” (Ö7)

“Kahraman ahırda yalnız kaldığında tımar yapmak ister. Annesinin getirdiği bir kaşığı bulur. Tosun’un karnına sürmek ister fakat başaramaz. Köreltmek için duvarın taşlarına sürter. Hiçbir şekilde başaramadığını görünce kaşığı kırar ve yalağa atar. Babası, yalağın içine bakar ve kırılmış kaşığı görür. Babasının kendisinden şüphelendiğini düşününce Hasan’a suç atar.” (Ö11)

Öğrencilerden bazıları anlam bütünlüğüne tam olarak dikkat etmedikleri için geliştirilmeli olarak değerlendirilmişlerdir. Geliştirilmeli olarak değerlendirilen öğrencilerden alınan örneklerden birisi şu şekildedir:

“Bir gün ahırda yalnızdı. Eline gümüş gibi parlayan kaşağıyı aldı ve atın karnına sürtmeye başladı. At canı yandığı için geri çekiliyordu. İlk baş ucunu (anlamsal bozukluk) köreltmek için duvara sürttü. Olmadı daha sonra kuyuya gidip kaşağıyı ağır bir taşla ezer (anlamsal kopukluk). Kaşağıyı kuyuya atar. Babası kırık kaşağıyı kuyuda görünce çok sinirlenir. Çocuk suçu kardeşine atar. Kardeşi inkâr eder.” (Ö3)

Öğrencilerin bazıları özetlerinde anlam bütünlüğüne hiç dikkat etmedikleri için yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerden alınan örnekler şunlardır:

“Evimiz kestane ağaçlarının arkasında kaybolmuş gibiydi. En çok sevdiğimiz atlardı. Hasan korkar tek başına atlara binemezdi. Dadaruh kendi önüne alırdı. Dadaruh kaşağını alıp işe başladı mı, tıki...tıki tıki bir saat gibi duramazdı. Ben yapacağım diye tuttururdu. Dadaruh ben de yapacağım derdi.” (Ö4)

“Babası çeşmeye bakarken parçalanmış tımarı buldu. Dadaruh’a “Gel buraya” diye bağırdı. Benim nefesim kesilecekti. Baba tımarı kim kırdı dedi. Baba gözlerini bana dikti. Ben Hasan dedim. Ben Hasan’a iftira atıp durdum.” (Ö22)

Özetlerinin giriş cümlesi metnin konusunu veren öğrenciler başarılı olarak değerlendirilmiştir. Başarılı giriş cümlesi yazan öğrencilerin önemli ölçüde arttığı dördüncü haftada öğrenci özetlerinden alınan örnekler şunlardır:

“Bu hikâyede kaşağıyı kırıp kardeşine suç atan bir çocuğun hikâyesi anlatılır.” (Ö6)

“Metinde kaşağıyı kırıp kardeşine iftira atan çocuğun pişmanlık duyması anlatılır.” (Ö8)

“Kahraman bir gün kaşağıyı kırar, kardeşine iftira atar ve pişmanlık duyar.” (Ö7)

Özetlerinin son cümlelerinde metnin ana fikrini ifade eden öğrenciler ana fikir ölçütünde başarılı olarak değerlendirilmiştir. Ana fikir ölçütünde başarılı öğrenci sayısının arttığı dördüncü haftada başarılı olarak değerlendirilen örneklerden bazıları şunlardır:

“İftira atmak ve yalan söylemek kötü sonuçlar doğurabilir.” (Ö13)

“Bu hikâye bize yalan söylemememizi, yalan söylemenin çoğu zaman pişmanlık çektirdiğini öğütler.” (Ö2)

“Yalan söylemek, iftira atmak kötü sonuçlar doğurur.” (Ö15)

“Ne olursa olsun kimseye iftira atmamalıyız çünkü iftiranın sonucu daha kötü bir sonla biter.” (Ö7)

Öğrencilerin beşinci haftadaki özetleri “Son Kuşlar” metni ile toplanmıştır. Özet metinlerden elde edilen veriler Tablo 4.5’te sunulmuştur.

Tablo 4.5: Beşinci haftadaki özetleme başarısı

	Ölçütler	Yetersiz	Geliştirilmeli	Başarılı
		f/%	f/%	f/%
Biçim	Kâğıt düzeni	3/13,6	8/36,4	11/50
	Paragraf sayısı	2/9,1	9/40,9	11/50
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	7/31,8	5/22,7	10/45,5
İçerik	Yeni bir başlık koyma	0/0	1/4,5	21/95,5
	Anlam bütünlüğü	4/18,2	8/36,4	10/45,5
	Giriş cümlesi	8/36,4	2/9,1	12/54,5
	Olay örgüsü	5/22,7	8/36,4	9/40,9
	Ayrıntılar	4/18,2	11/50	7/31,8
	Anahtar kelimelerin kullanımı	5/22,7	8/36,4	9/40,9
	Ana fikir	6/27,3	3/13,6	13/59,1
Üslup	Zaman eklerinin kullanımı	3/13,6	8/36,4	11/50
	Doğrudan alıntı veya taklit	6/27,3	7/31,8	9/40,9

Öğrencilerin 5. hafta özetleri incelendiğinde en fazla başarılı öğrenci yeni bir başlık koyma (f=1) ölçütünde, en az başarılı öğrenci ise ayrıntılar (f=7) ölçütünde yer almaktadır. Yetersiz olarak değerlendirilen öğrencilerin en fazla olduğu ölçüt giriş cümlesidir (f=8). Ölçütlerin yarısında öğrencilerin %50’si ve daha fazlası başarılı olmuştur. Beşinci haftadaki özetlerde

dördüncü haftaya göre başarılı öğrenci sayısında azalış, yetersiz öğrenci sayısında artış görülmüştür.

Öğrencilerin özetleri değerlendirilirken önemli bilgileri önemsiz bilgiden ayırt ederek gereksiz ayrıntılara yer vermemeleri esas alınmıştır. Özetlerinde metin dışı bilgilere ve gereksiz ayrıntılara yer vermeyen öğrenciler başarılı (Ö5, Ö6...), az sayıda yer veren öğrenciler geliştirilmeli olarak değerlendirilmiştir. Geliştirilmeli olarak değerlendirilen öğrencilerden özetlerinden alınan ayrıntıların örnekleri şu şekildedir:

“Hele bir adam (Konstantin) var. İçi tertemiz kendi halinde dolaşan bir adam. Sevimli şakalarına hüküm veremezsiniz.” (Ö13)

“Konstantin’in kendine has tarzı vardır. Sessiz bir adamdır. Konstantin kuşları çok avlardı. Bu yüzden kuşların nesilleri tükenir. Kuşların bir tanesinin eti 250 gram gelmezdi.” (Ö1)

Özetlerinde çok sayıda ayrıntıya yer veren öğrenciler yetersiz olarak kabul edilmiştir. Yetersiz olarak kabul edilen bir özette alınan örnekler şu şekildedir:

“Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış acayip çomaklar vardı. Kuşların uçtuğu ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi.”

“Kuşlar pek yakından geçmişse seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi.”

“Evden çıkarken isketenin kafesine bir incir yapıştırdı. İskete tek gözünü verip dostlukla bakmış, incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.” (Ö9)

Özetlerde yer alan ve metinle ilişkili olan “Kuşların Sonu, Kuşlar ve Doğa, Doğanın Sonu, Kuşların Hazine Sonu, Doğayı Koruyalım, Son Kuşlar’ın Özeti” şeklindeki başlıklar başarılı olarak değerlendirilmiştir. Geliştirilmeli olarak değerlendirilen tek başlık “Sonuncu Kuşlar” şeklindedir.

Özetlerine metnin konusunu verecek bir giriş cümlesiyle başlamayan öğrenciler yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin özetlerinden alınan örnekler şunlardır:

“Adaya zamanla kuşlar uğramamaya başlar.” (Ö4)

“Adaya bazen kuşlar gelirdi.” (Ö20)

“Vaktiyle bu adaya, bu zamanda kuşlar uğradı.” (Ö9)

Özetlerine metnin konusunu ifade eden bir giriş cümlesiyle başlayanlar başarılı olarak değerlendirilmiştir. Başarılı örnekler şunlardır:

“Bu hikâyede adada yaşayan insanların doğayı tahrip etmesi ve gelecekte çok daha büyük sorunlar yaşanacağından duyulan üzüntü anlatılır.” (Ö6)

“Konstantin ve köylülerin doğayı tahrip etmesi ve bunun gelecekte kötü sonuçlar doğurmasının verdiği kaygı anlatılır.” (Ö8)

“Bu metinde kuşların avlanarak yok olması, doğanın dengesinin bozulması ve çocukların gelecekte bizim gibi doğayı göremeyeceği anlatılıyor.” (Ö10)

Altıncı haftadaki özetleme başarısının değerlendirilmesinde son test olarak “Kırmızı Pabuçlar” metni kullanılmıştır. Değerlendirme ile elde edilen veriler Tablo 4.6’da yer almaktadır.

Tablo 4.6: Altıncı haftadaki özetleme başarısı

	Ölçütler	Yetersiz	Geliştirilmeli	Başarılı
		f/%	f/%	f/%
Biçim	Kâğıt düzeni	2/9,1	5/22,7	15/68,2
	Paragraf sayısı	0/0	1/4,5	21/95,5
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	3/13,6	7/31,8	12/54,5
İçerik	Yeni bir başlık koyma	0/0	0/0	22/100
	Anlam bütünlüğü	3/13,6	5/22,7	14/63,6

	Giriş cümlesi	2/9,1	2/9,1	18/81,8
	Olay örgüsü	2/9,1	5/22,7	15/68,2
	Ayrıntılar	3/13,6	6/27,3	13/59,1
	Anahtar kelimelerin kullanımı	4/18,2	5/22,7	13/59,1
	Ana fikir	2/9,1	1/4,5	19/86,4
Üslup	Zaman eklerinin kullanımı	3/13,6	4/18,2	15/68,2
	Doğrudan alıntı veya taklit	5/22,7	5/22,7	12/54,5

Tablo 4.6'daki verilere bakıldığında yeni bir başlık koyma (f=22), paragraf sayısı (f=21), ana fikir (f=19) ve giriş cümlesi (f=18) ölçütlerinde başarılı olan öğrenci sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bütün ölçütlerde altıncı hafta itibarıyla başarı seviyesi en üste çıkmasına rağmen paragraf sayısı ve yeni bir başlık koyma ölçütleri dışındaki ölçütlerde yetersiz olarak değerlendirilen öğrenciler bulunmaktadır. Doğrudan alıntı veya taklit, en fazla yetersiz öğrencinin (f=5) bulunduğu ölçüttür.

Öğrencilerin tamamının başarılı olduğu yeni bir başlık koyma ölçütünde “*Çoraptan Pabuçlar (Ö1), Çalışkan ve Tok Gözlü Çocuk (Ö3), Kırmızı Çoraplar (Ö19) ve Kırmızı Pabuçlar'ın Özeti, Kırmızı Pabuçlar Özeti (Ö2, Ö4, Ö5...)*” şeklinde başlıklar yazılmıştır. Öğrencilerin 21'inin başarılı olduğu paragraf sayısının değerlendirilmesinde özetin bir bütünlük içinde 1-3 paragraf arasında yapılandırılması dikkate alınmıştır. Paragraf sayısında geliştirilmeli olarak değerlendirilen öğrencinin (Ö1) özeti 4 paragraftan oluşmaktadır. Özet metinlerine metnin konusunu yazarak başlayan öğrenciler başarılı olarak değerlendirilmiştir. Başarılı öğrencilerden alınan örnekler şöyledir:

“Bu hikâyede, yoksul bir çocuğun tiyatro tutkusu ve kırmızı pabuç alamadığından eski çoraplarından kendisine yeni bir kırmızı pabuç yapması anlatılmaktadır.” (Ö1)

“Bu hikâyede tok gözlü bir çocuğun kendi imkanlarıyla çorabı kırmızıya boyaması anlatılır.” (Ö3)

“Bu metinde öncelikle kahramanın çalışkanlığı, tok gözlülüğü ve fedakarlığı anlatılır.” (Ö4)

“Bu hikâyede küçük kızın babasının durumundan dolayı alamadığı pabuçları kendi imkanlarıyla oluşturmaları anlatılır.” (Ö6)

“Hikâyede bir çocuğun ailesinin ekonomik durumunu dikkate alarak kendi imkanlarıyla kırmızı bir pabuç elde etmesi anlatılır.” (Ö8)

Öğrencilerin özetlerinde metnin konusunu verecek giriş cümlesi yer almıyorsa yetersiz olarak değerlendirme yapılmıştır. Özetlerden alınan örnekler şunlardır:

“Oynanılacak oyunda şarkılı bir müzik olacaktı.” (Ö22)

“Okulda sene sonu sınıfımızın düzenlediği gösteride hemen hemen herkes görev almıştı.” (Ö9)

Özet metinlerini, metnin ana fikrini belirten son cümleyle bitiren öğrenciler başarılı sayılmıştır. Başarılı öğrencilerin özetlerinden alınan örnekler şu şekildedir:

“Kısıtlı imkanlarla yeni fikirler üretebilir ve başarılı olabiliriz.” (Ö1)

“Çalışkan ve tok gözlü olursak her şeyi başarabiliriz.” (Ö2)

“Aç gözlülük yapmayıp varolan imkânlarla yetinerek yeni bir şeyler yapabiliriz.” (Ö8)

“Fedakarlık ve çalışkanlık her zaman kazandırır.” (Ö11)

Özet metinlerini, metnin ana fikrini belirten son cümleyle bitirmeyen öğrenciler yetersiz sayılmıştır. Öğrencilerin özetlerindeki son cümleler şöyledir:

“Çorapları kırmızıya boyadım ve bitti.” (Ö9)

“Bana neden kırmızı ayakkabı istediğini söylemedin ama gördüm ki sen birinden bulmuşsun.” (Ö22)

Doğrudan alıntı veya taklit ölçütü incelenirken özetlerini kendi cümleleriyle yazan öğrenciler başarılı olarak değerlendirilmiştir. Başarılı bulunan özetlerin birinden alınan örnekler şu şekildedir:

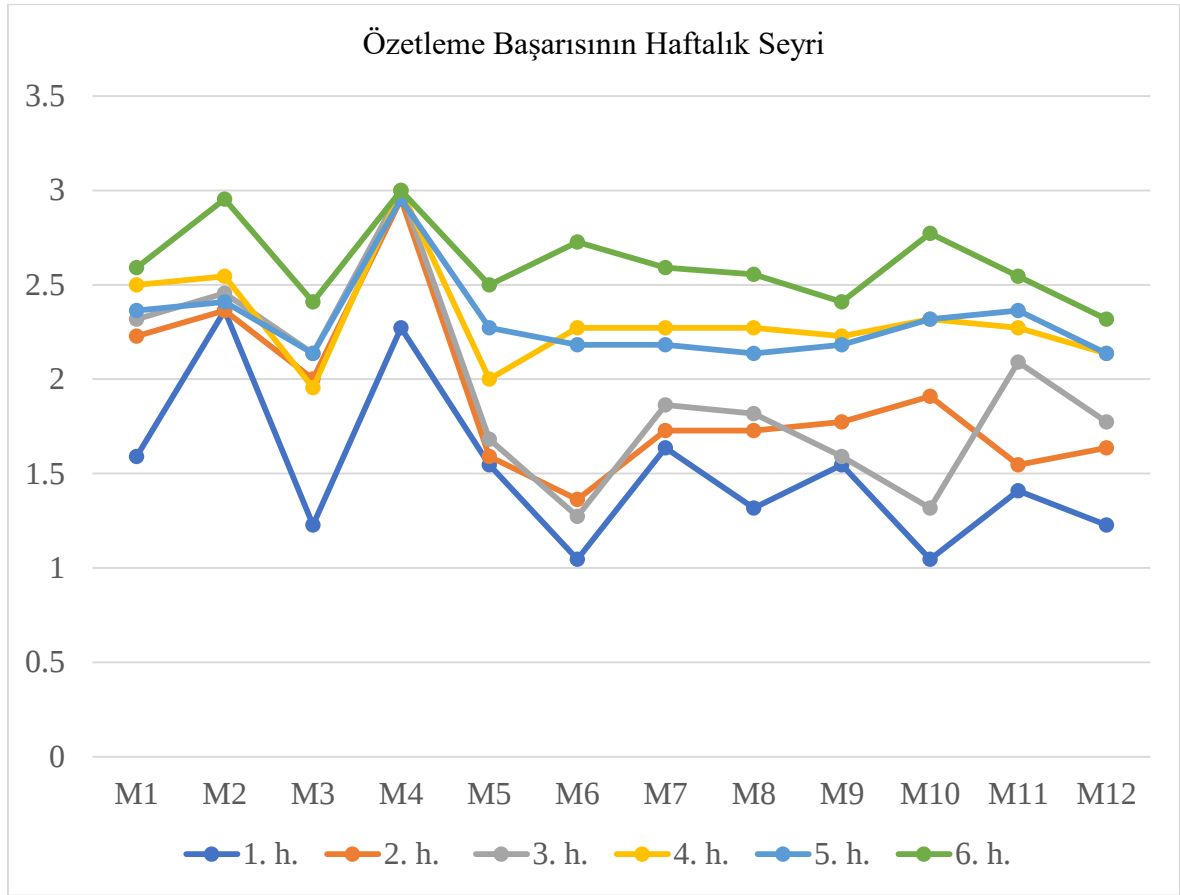
“Çocuk, çeşitli kıyafetler giyer fakat kırmızı bir ayakkabı giyeceği aklına gelmez. Yatağına uzanıp gözlerini tavana diker. Aklına güzel bir fikir gelir. Bir çift beyaz çorap bulur ve ayakkabı şeklinde boyar.”

“Gösteri biter. Babası kırmızı pabuca ihtiyacı olduğu için alır fakat yetiştiremez. Çocuk teşekkür eder ve kırmızıya boyadığı çoraplarını çıkarır. Ertesi gün çocuğun isteği ile ayakkabıyı iade edip babasına yeni bir çift ayakkabı alır.” (Ö8)

Özet metninde sıklıkla doğrudan alıntı veya taklit yoluna giden öğrenciler yetersiz sayılmıştır. Yetersiz sayılan öğrencilerden birinden alınan örnek şöyledir:

“Programda çeşitli parodiler, şiirler, şarkılar, taklitler vardı. En önemlisi müzikli bir oyun olacaktı. Başrole seçilmişti. Gece gündüz çalışıyordu (doğrudan alıntı)” (Ö22)

Metin özetlerinin değerlendirildiği 12 maddelik puanlama anahtarından elde edilen puan ortalamalarına göre belirlenen özetleme başarısının haftalık seyri Şekil 4.1’de yer almaktadır. Puanlama anahtarının ilk 3 maddesi özetin biçimsel özellikleri, 4-10 arasındaki maddeler özetin içerik özellikleri ve son iki madde yazılan özet metnin üslubu ile ilgilidir.

Şekil 4.1: Özetleme başarısının haftalık seyri

6 haftalık eğitim sürecine ait bilgiler farklı renkte gösterilmiştir. Şekil 4.1'deki koyu mavi çizgi ön test puanlarının yer aldığı 1. haftayı, yeşil çizgi ise son test puanlarının yer aldığı 6. haftayı temsil etmektedir. Araştırmanın ilk haftasında metni uygun sayıda paragraf sayısı ile özetleme ($\bar{x} = 2,3636$) ve özet metne yeni bir başlık koyma ($\bar{x} = 2,2727$) ölçütlerinden alınan puan 2'nin üzerindedir. Diğer ölçütlerden alınan puanlar 2'nin altında kalmıştır. 1. haftada en az puanın alındığı ölçütler, özet metne konuyu yansıtacak bir giriş cümlesi ile başlama ($\bar{x} = 1,0455$) ve metni ana fikri verecek cümle ile bitirmedir ($\bar{x} = 1,0455$). İkinci haftada tüm maddelerde gelişim gözlenmiştir. Özeti biçim özelliklerinin tamamı 2 puanın üzerinde değer almıştır. Metnin içerik özelliklerinde yer alan 4-10 arasındaki maddeler ile üslup özelliklerinin yer aldığı 11 ve 12. madde 2 puanın altında kalmaya devam etmiştir. En yüksek puan özet metne yeni bir başlık koyma ($\bar{x} = 2,9545$), en düşük puan ise özet metne konuyu yansıtacak bir giriş cümlesi ile başlama ($\bar{x} = 1,3636$) ölçütüne aittir. Üçüncü haftada biçim özellikleri ile ilgili ölçütlerin puanları artmaya devam ederek 2 puanın üzerinde yer almıştır. Özet metne yeni bir başlık koyma ($\bar{x} = 3$) ölçütünden alınan puan en üst seviyeye ulaşmıştır. 3. haftada en dikkat çekici artış (+0,5454) üslup özellikleri içerisinde yer alan

zaman eklerinin doğru ve uyumlu kullanımı ($\bar{x} = 2,0909$) ölçütünde olmuştur. Özet metne konuyu yansıtacak bir giriş cümlesi ile başlama ($-0,0909$), metni ana fikri verecek cümle ile bitirme ($-0,5909$) ve anahtar kelimelerin kullanımı ($-0,1818$) ölçütlerinin puanlarında önceki haftaya göre düşüş yaşanmıştır. Dördüncü haftada dil bilgisi, yazım ve noktalama kurallarına uygunluk ölçütü ($\bar{x} = 1,9545$) haricindeki ölçütlerin tamamında puanlar 2'nin üzerinde yer almıştır. Özetleme puanları üst seviyelere doğru ivme kazanmıştır. 3. haftada en üst seviyeye ($\bar{x} = 3$) ulaşan özet metne yeni bir başlık koyma ölçütü aynı seviyeyi devam ettirmiştir. Önceki haftaya göre en yüksek artış metne konuyu yansıtacak bir giriş cümlesi ile başlama (+1) ve metni ana fikri verecek cümle ile bitirme (+1) ölçütünde olmuştur. Beşinci haftada puanların tamamı 2'nin üzerinde değer almasına rağmen kâğıt düzeni ($-0,1364$), paragraf sayısı ($-0,1364$), yeni bir başlık koyma ($-0,0455$), giriş cümlesi ($-0,0909$), anahtar kelimelerin kullanımı ($-0,0455$) olay örgüsü ($-0,0909$) ve ayrıntılar ($-0,1363$) ölçütlerinde düşüş yaşanması dikkat çekicidir. Zaman eklerinin kullanımı ilk beş haftalık zaman dilimindeki en yüksek puanına ($\bar{x} = 2,3636$) ulaşmıştır. Ana fikir ($\bar{x} = 2,3182$), doğrudan alıntı ve taklit ($\bar{x} = 2,1364$) ölçütleri 4. haftadaki puanlarını yinelemişlerdir. Araştırmanın tamamlandığı ve son test verilerinin elde edildiği 6. haftada bütün ölçütlerde artış gerçekleşmiştir. Ölçütlerden alınan puanlar en üst seviyelerini görmüştür. Kâğıt düzeni ($\bar{x} = 2,5909$), paragraf sayısı ($\bar{x} = 2,9545$), yeni bir başlık koyma ($\bar{x} = 3$), anlam bütünlüğü ($\bar{x} = 2,5$), giriş cümlesi ($\bar{x} = 2,7273$), olay örgüsü ($\bar{x} = 2,5909$), ana fikir ($\bar{x} = 2,7727$) ve zaman eklerinin kullanımı ($\bar{x} = 2,5455$) ölçütleri 2,5 puan veya üstünde ($\geq 2,5$) yer almıştır. Altıncı hafta itibarıyla en düşük puan doğrudan alıntı veya taklit ($\bar{x} = 2,3182$) ölçütünde hesaplanmıştır. Beşinci haftayla kıyaslandığında biçim ölçütlerindeki en yüksek artış paragraf sayısında (+0,5454), içerik ölçütlerindeki en yüksek artış giriş cümlesi ölçütünde (+0,5455) ve üslup ölçütlerindeki en yüksek artış zaman eklerinin kullanımında (+0,1819) olmuştur. Ön testin yapıldığı 1. hafta ve son testin yapıldığı 6. hafta arasındaki puanlara bakıldığında en yüksek artışlar ana fikir (+1,7272) ve giriş cümlesi (+1,6818) ölçütlerinde, en düşük artışlar ise paragraf sayısı (+0,5909) ve yeni bir başlık bulma (+0,7273) ölçütlerinde meydana gelmiştir. Paragraf sayısı ve yeni bir başlık bulma ölçütlerinin ön testte en yüksek puanlara sahip olmasının artışın düşük kalmasında etkili olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin 6 haftalık eğitim sürecindeki özetleme başarılarına ilişkin ortalamalara bakılmış ve veriler Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Tablo 4.7: Özetleme başarısının haftalık ortalaması

Hafta	N	$\bar{x}$	ss	min	max
1. hafta	22	1,5189	,29984	1,08	2,17
2. hafta	22	1,9015	,41677	1,25	2,83
3. hafta	22	1,9432	,43063	1,33	2,92
4. hafta	22	2,3144	,49797	1,17	3
5. hafta	22	2,3030	,48967	1,42	3
6. hafta	22	2,6061	,40022	1,33	3

Öğrencilerin özetleme başarılarını ifade eden istatistikler incelendiğinde en düşük ortalamanın ön testi oluşturan 1. haftada ($\bar{x}$ =1,5189), en yüksek ortalamanın ise son testi oluşturan 6. haftada ($\bar{x}$ =2,6061) olduğu görülmektedir. 1, 2 ve 3. haftada başarı ortalaması 2'nin altındadır. 4, 5 ve 6. hafta başarı ortalaması 2'nin üstünde değer almıştır. Özetlerin başarı ortalaması ilk 4 hafta boyunca artış gösterirken 5. haftadaki özetlerin ortalaması ($\bar{x}$ =2,3030) bir önceki haftaya ($\bar{x}$ =2,3144) oranla küçük çaplı azalış (-0,0114) göstermiştir. Birbirini takip eden haftalar arasındaki özetleme başarılarının ortalamalarına bakıldığında en yüksek artış (+0,3826) 1 ve 2. hafta arasında olmuştur En düşük artış (+0,0417) ise 2. ve 3. hafta arasında gerçekleşmiştir.

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin özetleme başarılarında ön test ve son test arasında anlamlı fark olup olmadığına belirlemek için yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi'nin sonuçları Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8: Özetleme başarısında ön test-son test farkı

Son test-ön test	N	Sıra	Sıra toplamı	Z	p
ortalaması					
Negatif sıralar	1	1,00	1,00	-3,986	,000
Pozitif sıralar	21	11,50	230,00		
Eşit sıralar	1				

Öğrencilerin özetleme başarılarının ön test ve son test karşılaştırılması yapıldığında özetleme başarısının son test lehine anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir (Z = -3,986,

$p<,05$). Bu sonuca göre öğrencilere verilen özetleme stratejileri eğitiminin öğrencilerin özetleme başarısını artırdığı söylenebilir.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin özetleme stratejilerini kullanım durumlarını belirleyen Sormaca Formu’ndan elde edilen bulgular, metni okuma ve anlama, taslak özet metni oluşturma, taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme alt boyutlarına göre incelenmiştir.

Öğrencilerin metni okuma ve anlama süreçlerinde kullandıkları stratejiler arasında anlamlı düzeyde fark olup olmadığını tespit etmek için eşleştirilmiş örnekler t testi yapılmıştır. Testin sonucuna ilişkin bilgiler Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Metni okuma-anlama stratejilerinin ön test ve son testte kullanımlarının karşılaştırılması

	N	$\bar{x}$	ss	sh	t Testi		
					sd	t	p
Ön test	22	,80	,55	,12	21	-8,896	,00
Son test	22	1,92	,63	,14			

Öğrencilerin metni okuma anlama stratejilerini kullanımında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($t_{21}=-8,896$, $p<,05$). Tablodaki verilerden hareketle özetleme stratejileri eğitiminin öğrencilerin kaynak metni okuma ve anlama stratejilerini kullanımlarında önemli ölçüde artış sağladığı söylenebilir.

Öğrencilerin ön test ve son testte taslak özet metni oluşturma süreçlerinde kullandıkları stratejiler arasında anlamlı düzeyde fark olup olmadığını tespit etmek için yapılan eşleştirilmiş örnekler t testinin sonuçlarına ilişkin bilgiler Tablo 4.10’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10: Taslak özet metni oluşturma stratejilerinin kullanım durumlarında ön test ve son testin karşılaştırılması

	N	$\bar{x}$	ss	sh	t Testi		
					sd	t	p
Ön test	22	1,32	,33	,07	21	-11,895	,00
Son test	22	1,92	,63	,14			

Son test	22	2,19	,26	,06
----------	----	------	-----	-----

Öğrencilerin taslak özet metni oluşturma sürecine yer alan stratejileri kullanım durumlarına bakıldığında son test lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($t_{21}=-11,895$, $p<,05$). Özetleme stratejileri eğitiminin taslak özet metni oluşturma stratejilerinin kullanımını artırdığı söylenebilir.

Öğrencilerin taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme süreçlerinde kullandıkları stratejilerin ön test ve son test arasında anlamlı düzeyde fark olup olmadığını belirlemek için yapılan eşleştirilmiş örnekler t testinin sonuçlarına ilişkin bilgiler Tablo 4.11’de yer almaktadır.

Tablo 4.11: Taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme stratejilerinin kullanım durumlarında ön test ve son testin karşılaştırılması

	N	$\bar{x}$	ss	sh	t Testi		
					sd	t	p
Ön test	22	1,19	,46	,10	21	-12,685	,00
Son test	22	2,11	,28	,06			

Taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme stratejilerine ilişkin ön test ve son test karşılaştırıldığında son test lehine anlamlı fark bulunmuştur ($t_{21}=-12,685$, $p<,05$). Verilerden hareketle özetleme stratejileri eğitiminin taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme stratejilerinin kullanımını artırdığı söylenebilir.

4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin özetleme başarıları ile özetleme stratejilerini kullanma durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Spearman korelasyonundan yararlanılmıştır. Korelasyon analizinin sonuçları Tablo 4.12-4.15’te gösterilmiştir.

Tablo 4.12: Özetleme başarısı ile metni okuma ve anlama stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişki

Değişken	N	$\bar{x}$	sd	1	2
1. Özetleme başarısı	22	2.61	.40	--	.48*
2. Metni okuma ve anlama stratejileri	22	1.92	.63	.48*	--

Özetleme başarısı ile metni okuma ve anlama stratejilerinin kullanımı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.48$, $p<.05$).

Tablo 4.13: Özetleme başarısı ile taslak özet metni oluşturma stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişki

Değişken	N	$\bar{x}$	sd	1	2
1. Özetleme başarısı	22	2.61	.40	--	.65**
2. Taslak özet metni oluşturma	22	2.19	.26	.65**	--

Özetleme başarısı ile taslak özet metni oluşturma stratejilerinin kullanımı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r=.65$, $p<.01$).

Tablo 4.14: Özetleme başarısı ile taslak özeti gözden geçirme ve düzeltme stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişki

Değişken	N	$\bar{x}$	sd	1	2
1. Özetleme başarısı	22	2.61	.40	--	.51*
2. Taslak özeti gözden geçirme ve düzeltme	22	2.11	.28	.51*	--

Özetleme başarısı ile taslak özet metni gözden geçirme ve düzeltme stratejilerinin kullanımı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r=.51$, $p<.05$).

Tablo 4.15: Özetleme başarısı ile özetleme stratejilerinin bütünü arasındaki ilişki

Değişken	N	$\bar{x}$	sd	1	2
1. Özetleme başarısı	22	2.61	.40	--	.69**
2. Özetleme stratejilerinin bütünü	22	2.08	.30	.69**	--

Özetleme başarısı ile özetleme stratejilerinin bütünü arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r=.69$, $p<.01$).

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ortaokul öğrencilerine uygulanan özetleme stratejileri öğretiminin öğrencilerin özetleme başarıları ve özetleme stratejilerini kullanmalarına etkilerini inceleyen araştırmanın verileri öğrencilerin yazdıkları 132 özet metin, MÖDDPA ve Sormaca Formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerden elde edilen bulgular ışığında bu bölümde özetleme başarıları ve özetleme stratejilerinin kullanımlarına ilişkin sonuç ve tartışmalara yer verilmiştir.

Özetleme başarısının 1. haftasında anlam bütünlüğü, giriş cümlesi, ayrıntılar, anahtar kelimelerin kullanımı ve ana fikir ölçütlerinde başarılı öğrencinin bulunmaması dikkat çekicidir. Yeni bir başlık koyma ($f=9$) ve paragraf sayısı ($f=11$) ölçütleri dışındaki diğer ölçütlerde başarılı öğrenci sayısı sınırlı kalmıştır. Bu verilerden hareketle öğrencilerin özetleme stratejileri eğitimi verilmeden önceki mevcut özetleme becerisi düzeylerinin zayıf olduğu söylenebilir. Öğrencilerin mevcut özetleme becerilerinin zayıf olmasının nedeni bu alanda sadece ders kitaplarındaki etkinlikler yoluyla özetleme becerisinin kazandırılmaya çalışılması olabilir. Şengül (2005), Dilidüzgün (2013), Karadağ (2019), Özdemir ve Eroğlu'nun (2022) çalışmalarında Türkçe ders kitaplarındaki özetleme etkinliklerinin özetleme öğretimi için yetersiz olduğunun belirlenmesi etkinlikler yoluyla özetleme becerisinin geliştirilmesinde sorunlar olabileceğini göstermektedir.

Özetleme başarısının değerlendirilmesinden elde edilen sonuçlara göre özetleme puanlarındaki en yüksek artış (+0,3826) 1. ve 2. hafta arasında olmuştur. Öğrencilere 1. haftada herhangi bir eğitimin verilmemiş olması ve eğitimin 2. hafta başladığı göz önünde bulundurulduğunda özetleme stratejileri eğitiminin uygulanmaya başlamasıyla birlikte öğrencilerin özetleme başarısına olumlu etki sunduğu görülmektedir. Ancak özetleme başarı puanlarındaki en düşük artışın (+0,0417) 2. ve 3. hafta arasında gerçekleşmesi özetleme başarısının gelişim hızının düzenli bir seyir izlemediğini ve gelişimin istenen düzeye gelmesi için pratiklerin tekrarlanmasının önemini açığa çıkarmıştır.

Özetleme başarısının haftalık seyrinde anlam bütünlüğü ve zaman eklerinin kullanımında “başarılı” olarak değerlendirilen öğrenciler her hafta artmıştır. Ancak anlam bütünlüğü ölçütünde yetersiz olarak değerlendirilen öğrenciler ilk üç hafta (10-10-10) sabit kalmıştır. Anlam bütünlüğü dil bilgisel bağlantıların sağlam kurulmasının, uygun geçiş ve bağlantı

ifadelerinin kullanımının esas alındığı bir ölçüttür. İlk üç haftalık veriler öğrencilerin özet metinlerinde geçiş ve bağlantı noktalarını sağlarken zorlandıklarını göstermektedir. Deneme'nin (2008) ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada da öğrencilerinin özetlerinde anlam bütünlüğü sağlamada problem yaşadıkları belirlenmiştir.

Öğrencilerin altı haftalık eğitim sürecindeki özetleme başarılarında ayrıntılar ve anahtar kelimelerin kullanımlarında başarıları artsa da istenilen düzeye gelemedikleri belirlenmiştir. Ayrıntıların silinmesi ve anahtar kelimelerin kullanılmasında yaşanan problemler öğrencilerin önemli bilgiyi önemsiz bilgiden ayırt etmede zorlandıklarını göstermektedir. Ortaokul öğrencileriyle yapılan farklı özetleme çalışmalarında da (Çıkrıkçı, 2004; Aydın, 2022) gereksiz bilgiyi silme ve önemli bilgiyi önemsiz bilgiden ayırma stratejilerinde problem yaşandığı tespit edilmiştir. Silme, büyük ölçekli yapı kurallarının içerisindeki en temel stratejidir (Brown & Day, 1983'e atfen Özdemir, 2018). Öğrencilerin özetleme becerisiyle karşılaşmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren silme stratejisini özümseyebilmelerini sağlayacak çalışmalara yer verilmesi ilerleyen dönemlerde bu beceriyi başarılı şekilde kullanmalarına olanak sağlayacaktır.

Özetleme başarısının son testindeki sonuçlara bakıldığında en az başarının doğrudan alıntı ve taklit ölçütünde olduğu görülmektedir. Ölçütte 5 öğrenci yetersiz, 5 öğrenci geliştirilmeli ve 12 öğrenci başarılı olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin kaynak metinden doğrudan alıntı ve taklit yoluyla özet metinlerine bilgi taşıması kendi cümleleriyle ifade etme becerilerinde problem yaşadıklarını göstermektedir. Çıkrıkçı'nın (2004) yaptığı çalışmada da ortaokul öğrencilerinin özet metinlerinde doğrudan alıntıya sıklıkla yer verdikleri belirlenmiştir. Bu yönüyle ortaokul öğrencilerine kaynak metne bağlı kalma ve kendi cümleleriyle özgün bir metin oluşturma aşamalarının farkını sunacak uygulamaların yapılmasının önemli olduğu ifade edilebilir. Doğrudan alıntı ve taklit ölçütüyle birlikte son testte başarılı öğrenci sayısının en az olduğu ölçüt dil bilgisi, noktalama ve yazım hatasıdır. İncelenen özetlerde öğrencilerin özellikle büyük harflerin kullanımı, harf hatası ve nokta eksikliği yaptıkları görülmektedir. Bulgular Süğümlü'nün (2020) ortaokul öğrencilerinin yazım ve noktalama kurallarını uygulama düzeylerini incelediği çalışmasındaki bulgularla örtüşmektedir. Dil bilgisi, yazım ve noktalama Türkçenin temel kurallarını içermektedir. Öğrencilerin ilgili eksikliklerini gidermek için ilgili kuralları hayatlarının tamamında kullanabilir kılarak içselleştirmeleri sağlanabilir.

Özetleme başarısının haftalık ortalamaları incelendiğinde ilk dört hafta düzenli artış görülürken beşinci hafta ortalamalarında düşüş görülmüştür. Beşinci hafta özetlerinde “Son Kuşlar” metni kullanılmıştır. Metnin okunabilirlik düzeyinin (OP=66,07) orta güçlükte olması ortalamanın düşmesinin nedeni olabilir. Araştırmanın ilk üç haftasında özetleme başarı puanlarının ortalaması 2’nin altında yer almıştır. Özet metnin içerik yönünden değerlendirildiği 6 ölçütün tamamında ortalama 2’nin altında kalmıştır. Özeti içerik ölçütleri okuduğunu anlama becerisiyle doğrudan ilişkilidir. Üç haftalık süre zarfında içerik ölçütlerinde ortalamanın 2’nin altında yer almasının öğrencilerin okuduğunu anlama ve aktarmada problem yaşadıklarının göstergesi olduğu söylenebilir. Özdemir (2018)’in çalışmasında MÖDDPA kullanılmış ve Türkçe öğretmen adaylarının özetleme başarılarının haftalık gelişimi ölçülmüştür. Öğretmen adayları 3. hafta itibarıyla bütün ölçütlerde 2 puanın üzerinde ortalama ulaşırken bu çalışmadaki ortaokul öğrencileri 5. hafta itibarıyla bütün ölçütlerde 2 puanın üzerine çıkmıştır. Bu veriden hareketle özetleme başarısının gelişiminde yaş faktörünün etkili olduğu düşünülebilir. Nitekim Brown, Day ve Jones (1983) tarafından farklı yaş düzeyindeki öğrenci gruplarıyla (5, 7, 11 ve üniversite 1. sınıf) yapılan çalışmada yaş faktörünün özetleme başarısında etkili olduğunu belirlenmiştir. Dördüncü hafta itibarıyla 2’nin üzerine çıkan ortalama, araştırmanın 6. haftasında 2.5 ortalamanın üzerine çıkmıştır. Altıncı hafta sonunda bütün ölçütlerde en yüksek ortalama kaydedilmiştir. Araştırmada elde edilen başarı ortalamaları ve diğer araştırmaların sonuçları dikkate alındığında özetleme stratejileri eğitiminin süresini belirlerken öğrenci gruplarının gelişim özellikleriyle bağlantı kurularak planlama yapılmasının önemli olduğu söylenebilir.

Metni okuma stratejilerini çok sık kullandıklarını belirten öğrencilerin özetlerinin daha başarılı olması verilerin uyum gösterdiğinin kanıtıdır. Okuma stratejilerini kullanan öğrencilerin daha iyi düzeyde okuyucu olduğu söylenebilir. Okuyucu düzeyinin artması özetleme başarısının gelişiminde etkili olabilir. Armbruster, Anderson ve Ostertag (1987) ve Pirc ve Pecjak (2018) tarafından yürütülen araştırmalarda grup içerisindeki okuma düzeyi yüksek öğrencilerin özetleme başarılarının daha iyi olması bu bilgiyi desteklemektedir.

Özetleme başarısının ön test ve son testte karşılaştırılmasına ilişkin yapılan Wilcoxon testinin sonuçlarına bakıldığında özetleme başarısında son test lehine anlamlı fark tespit edilmiştir. Bu veriden yola çıkarak özetleme stratejileri öğretiminin öğrenci başarıları

üzerinde olumlu etkisi olduğu ifade edilebilir. Araştırmanın ön testinde öğrencilerin özetleme başarıları düşük olmasına rağmen özetleme stratejileri öğretimi başarı düzeylerini önemli derecede artırmıştır.

Öğrencilerin ön testte ve son testte özetleme stratejilerini kullanma durumları metni-okuma, taslak özet metni oluşturma, taslak özet metni gözden geçirme veya düzeltme sürecinde kullanılan stratejiler olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

Metni okuma-anlama sürecinde kullanılan stratejiler, okuma öncesinde, okuma sırasında ve okuma sonrasında kullanılacak stratejilerden oluşmaktadır. Bu stratejiler tahmin etme, altını çizme, metni türünün özelliklerini göre okuma, ön bilgileri harekete geçirme, metni hikâye haritası oluşturarak yapılandırma gibi öğrencilerin okuduğunu anlamalarını sınamaya yöneliktir. İlgili stratejilerin ön test kullanımlarında ortalama ($\bar{x}=0.80$) oldukça düşük kalmıştır. Son test kullanımlarında ise ortalamanın ($\bar{x}=1.92$) yükseldiği görülmektedir. Ön test ve son testin karşılaştırılması için yapılan eşleştirilmiş gruplar t testi sonuçları ($t_{21}=-8.896$, $p<.05$) son test lehine anlamlı farkın bulunduğunu göstermektedir. Okuduğunu anlama, özetlemenin temel unsurlarından biridir. Öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini artırmak özetleme stratejilerini kullanmalarını olumlu etkileyebilir.

Taslak özet metni oluşturma sürecinde kullanılan stratejiler, özetleme stratejilerinin doğrudan kullanımına yöneliktir. Bu stratejilerin içerisinde metne uygun başlık yazma, kendi cümleleriyle ifade etme, doğrudan alıntı yapmama, kaynak metne bağlı kalma, özeti paragraflar hâlinde oluşturma, anlam bütünlüğü, zaman uyumu ve olay örgüsüne dikkat etme gibi özeti başarısını belirleyen stratejiler yer almaktadır. İlgili stratejilerin ön test ortalamaları ($\bar{x}=1.32$) ile son test ($\bar{x}=2.19$) ortalamaları strateji kullanımının arttığını ifade etmektedir. Ön test ve son testin karşılaştırılması için yapılan eşleştirilmiş gruplar t testi sonuçları ($t_{21}=-11.895$, $p<.05$) artışın anlamlı düzeyde olduğunu kanıtlar.

Taslak özet metni gözden geçirme veya düzeltme sürecinde kullanılan stratejiler yazılan özet metne biçim, içerik ve üslup yönünden son şeklini vermeye yöneliktir. Bu stratejiler içerisinde özet metni yeniden okuma, özetleme kurallarını uygulama durumunu kontrol etme, önemli bilgiyi ekleme, önemsiz bilgiyi çıkarma, yazar ve özetleyen ayırma dikkat etme, kaynak metne bağlılığı test etme, anlam bütünlüğü ve olay örgüsünü kontrol etme,

paragraf sayısının uygunluğunu belirleme, dil bilgisi, yazım ve noktalama kurallarının uygulanma durumunu sınaama gibi stratejiler bulunmaktadır. İlgili stratejilerin ön test ortalamaları ($\bar{x}=1.19$) ile son test ($\bar{x}=2.11$) ortalamaları strateji kullanımının arttığını göstermektedir. Ön test ve son testin karşılaştırılması için yapılan eşleştirilmiş gruplar t testi sonuçları ($t_{21}=-12,685$, $p<.05$) artışın son test lehine anlamlı düzeyde olduğunu belirtmektedir.

Öğrencilerin özetleme başarıları ile özetleme stratejilerini kullanma durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon analizini yapılmıştır. Analizin sonuçları özetleme başarısının özetleme stratejileri formunun alt boyutlarının tamamında ve formun genelinde ilişkinin anlamlı ve orta düzeyli olduğunu göstermektedir. Özetleme başarısı ile en yüksek ilişki formun geneliyle ($r=.69$, $p<.01$), en düşük ilişki ise metni okuma ve anlama stratejileriyle ($r=.48$) bulunmuştur. Özetleme başarısı ile özetleme stratejilerinin kullanımı arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde oluşu Çetinkaya, Şentürk ve Dikici'nin (2020) çalışmasının bulgularıyla örtüşmektedir.

6. ÖNERİLER

Özetleme, zihinsel aktivitelerin üst düzeyde tutulduğu zor bir süreçtir. Bu nedenle öğrencilerin özetleme becerilerinin gelişimi zaman alabilir. Özetleme becerilerinin gelişiminde sürecin zorlukları göz önünde bulundurulmalı, özetleme eğitiminin süresi grubun gelişim düzeyine uygun olarak belirlenmelidir.

Özetleme öğrencilerin tek başlarına kazanabilecekleri bir beceri olarak görülmemelidir. Öğretmenler, özetleme sürecinde öğrencilere rehber olmalı ve özetleme eğitimini aşamalı şekilde yaptırmalıdır. Özetleme sürecinde öğrencilere neyi yapmaları gerektiğini açıkça belirtmeli ve nasıl yapacaklarını göstermede model olmalıdırlar.

Özetleme sürecinde yapılan yanlışların veya doğruların fark edilmesinde geri bildirimin sağlanması öğrencilerin başarılarını olumlu etkileyebileceği için öğretmen ve akran geri bildiriminin üzerinde durulmalıdır.

Özetleme becerilerine yönelik ayrı bir eğitim verilebileceği gibi diğer dil becerilerine yönelik uygulanan eğitimlerin içerisinde de yer verilebilir. Çünkü özetlemede anlama (dinleme ve okuma) ve anlatma (konuşma ve yazma) becerileri kullanılır. Bu yönüyle diğer becerilerin gelişimiyle birlikte özetleme becerisinin gelişimine de olanak sağlanabilir.

Özetleme becerilerinin gelişiminde deneysel çalışmaların sayısı artırılabilir. Yapılan çalışmaların sayısının artırılmasıyla sonuçların karşılaştırılması ve özetleme eğitiminin planlı ve sistematik bir zemine oturtulması sağlanabilir.

Özetleme başarısının belirlenmesinde metin türlerine göre farklılık görülebilir. Bu araştırmada öyküleyici metinler kullanılmıştır. Diğer metin türlerine yönelik çalışmaların yapılması özetleme başarısının değerlendirilmesinde sonuçların daha genellenebilir olmasına imkân sağlayarak alan yazına katkı sunabilir.

Metinlerin okunabilirlik düzeyi özetleme başarısı üzerinde etkili olabilir. Öğrencilere verilecek özetleme stratejileri eğitimlerinde metin seçimi yapılırken kolay metinlerden zor

metinlere doğru geçiş yapılmalıdır. Ayrıca metin seçiminde alanında uzman kişilerin fikirlerine başvurulmalıdır.

Özetlemenin Türkçe ders kitaplarında etkinlikler yoluyla öğrencilere kazandırılmak istenen bir beceri olduğu dūřünüldüğünde ders kitaplarındaki yönergelerin öğretmen ve öğrencilere ipuçları sunacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Tek başına “... metnini özetleyiniz.” şeklindeki yönergeler özetleme becerisinin gelişimini olumsuz etkileyebilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1979). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim* (2. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Aktaş, E. ve Bayram, B. (2017). Ortaokul öğrencilerinin okuduğunu anlamada özetleme stratejilerini kullanma becerilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(1), 346-360.
- Akyol, H. (2019). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, A. F. (2012). *Okuma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Armbruster, B. B., Anderson, T. H. ve Ostertag, J. (1987). Does text structure/summarization instruction facilitate learning from expository text? *Reading Research Quarterly*, 22(3), 331-346.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Aydın, Y. (2022). *Özetleme stratejileri eğitiminin 7. sınıf öğrencilerinin özetleme başarısına etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aygüneş, M. (2007). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde okuma becerisini geliştirme yolları*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bahap Kudret, Z. ve Baydık, B. (2016). Başarılı ve başarısız dördüncü sınıf okuyucularının okuduğunu anlama ve özetleme becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 317-346. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.268558>
- Bahçıvan, H. K. (2020). *Ortaokul öğrencilerinin özetleme başarıları ile özetlemeye yönelik tutumları ve özyeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde.
- Barnet, S. ve Bedau, H. (2010). *Critical thinking, reading and writing: A brief guide to argument* (7. Baskı). Boston: Bedford/St. Martin's.
- Barton, J. (1995). Conducting effective classroom discussions. *Journal of Reading*, 38(5), 346-350.
- Belet, Ş. D. (2005). *Öğrenme stratejilerinin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Benzer, A., Karadağ, K. ve Evci, B. (2021). Ortaokul öğrencilerine strateji öğretiminin özet yazma becerilerine etkisi. *Millî Eğitim Dergisi*, 50(230), 259-278. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.681263>

- Benzer, A., Sefer, A., Ören, Z. ve Konuk, S. (2016). A student-focused study: Strategy of text summary writing and assessment rubric. *Education and Science*, 41(186), 163-183. DOI:[10.15390/EB.2016.4603](https://doi.org/10.15390/EB.2016.4603)
- Boğa, K. (2019). *Soru sorarak okuma stratejisinin iki dilli 7. sınıf öğrencilerinin özet çıkarma becerilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bozdemir, O. (2020). Öğrencilerin görüşlerine göre Türkçe kelime dağarcığının azalması sorunu ve çözüm önerileri. *Ekev Akademi Dergisi*, 82, 307-320.
- Brown, A. L. ve Day, J. D. (1983). Macrorules for summarizing texts: The development of expertise. *Journal of Verbal Learning & Verbal Behaviour*, 22(1), 1-14. [https://doi.org/10.1016/S0022-5371\(83\)80002-4](https://doi.org/10.1016/S0022-5371(83)80002-4)
- Brown, A. L., Day, J. D. ve Jones, R. S. (1983). The development of plans for summarizing text. *Child Development*, 54(4), 968-979. <https://doi.org/10.2307/1129901>
- Bulut, P. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejilerinin değerlendirilmesi: Türkçe dersi örneği*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bulut, P. ve Akyol, H. (2014). İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerinin özetleme stratejileri. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 36-48. DOI: [10.18033/ijla.165](https://doi.org/10.18033/ijla.165)
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (29. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Carney, N. ve Levin, J. R. (2002). Pictorial illustrations still improve students' learning from text. *Educational Psychology Review*, 14(1), 5-26.
- Creswell, J. W. ve Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. (Çeviri Editörleri Y. Dede ve A. B. Demir). 2. Baskı. Ankara: Anı.
- Çetin, Ö. (2019). *8. sınıf öğrencilerinin okuduğu ve dinlediği farklı türdeki metinleri özetleme becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Çetinkaya, G., Şentürk, R. ve Dikici, A. (2020). Özetleme stratejilerinin kullanımı ve özetleme başarımı arasındaki ilişki. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 583-600. <https://doi.org/10.31464/jlere.763574>
- Çıkrıkçı, S. S. (2004). *İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çıkrıkçı, S. S. (2008). İlköğretim öğrencilerinde özetleme becerisinin gelişimi. *Dil Dergisi*, (141), 19-35.
- Day, J. D. (1980). *Teaching summarization skills: A comparison of training methods*. Doctoral Thesis. University of Illinois at Urbana-Champaign.

- Demir, B. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin özetleme öz yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Demirel, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretimi ilkeler yöntemler teknikler*. Ankara: Usem.
- Demirel, Ö. (2000). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Deneme, S. (2008). *Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dilidüzgün Ş. (2013). Ortaokul Türkçe derslerinde okumadan özet yazmaya. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 47-68.
- Eroğlu, B. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin özetleme tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Friend, R. (2001). Effects of strategy instruction on summary writing of college students. *Contemporary Educational Psychology*, 26, 3-24.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül.
- Grabe, W. (2009). *Reading in a second language: Moving from theory to practice*. New York: Cambridge University Press.
- Gunning, T. G. (2010). *Assessing and correcting reading and writing difficulties* (4. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.
- Günay, V. D. (2003). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2011). *Uygulamalı okuma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel.
- Güneş, F. (2019). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Güngör, H. (2013). *Doğrudan öğretim stratejilerinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenen İranlı öğrencilerin metin özetleme becerilerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Hare, V. C. ve Borchardt, K. M. (1984). Direct instruction of summarization skills. *Reading Research Quarterly*, 20(1), 62-78.
- Harris, T. L. ve Hodges, R. E. (Ed.) (1995). *The literacy dictionary: The vocabulary of reading and writing*. Newark, DE: International Reading Association.
- Hughes, A. (2003). *Testing for language teachers* (2. Baskı). Cambridge University Press.
- Kalaycı, N. ve Yıldırım, N. (2020). Türkçe dersi öğretim programlarının karşılaştırılmalı analizi ve değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 238-262.

- Kantemir, E. (1972). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Karadağ, Ö. (2021). Türkçe ders kitaplarında yer alan özetleme etkinlikleri üzerine bir değerlendirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 469-485. <https://doi.org/10.16916/aded.449294>
- Karatay, H. (2018). *Okuma eğitimi* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kavcar C., Oğuzkan, F. ve Hasırcı, S. (2016). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı.
- Kaya, K. (2021). *Anlama eğitiminde konu ana fikir özetleme öğretiminin program ders kitabı ve öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kintsch, W. (1982). Text representations. W. Otto ve S. White (Ed.), *Reading Expository Material* içinde (s. 87-102). New York: Academic Press.
- Kintsch, W. ve Van Dijk, T. A. (1978). Toward a model of text comprehension and production. *Psychological Review*, 85(5), 363-394. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.85.5.363>
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). Zihinsel ve fiziksel bir süreç olarak okuma. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 15-29.
- Landis, J. R. ve Koch, G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159-174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6,7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018). *Okuma becerileri dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2019). *PISA 2018 Türkiye ön raporu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- National Reading Panel (2000). *Report of national reading panel: Teaching children to read*. Bethesda, MD: National Institute of Child Health and Human Development.
- Nattinger, J. (1988). Some current trends in vocabulary teaching. R. Carter ve M. McCarthy (Ed.), *Vocabulary and Teaching* içinde (s. 62-82). London: Longman.
- Okur, S. (2011). *Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

- Özçakmak, H. (2015). *Türkçe öğretmeni adaylarının not alarak dinlemede özetleme stratejilerini kullanma becerileri*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, E. (1983). *Ana dili öğretimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özdemir, E. (2012). *Anlatım sanatı* (17. Baskı). Ankara: Bilgi.
- Özdemir, S. (2018). The effect of summarization strategies teaching on strategy usage and narrative text summarization success. *Universal Journal of Educational Research*, 6(10), 2199-2209. <https://dx.doi.org/10.13189/ujer.2018.061018>
- Özdemir, S. ve Eroğlu, E. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki özetleme etkinliklerinin görünümü. *16. Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı* (3. Cilt), 736-750.
- Özdil, Ş. (2019). *İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerinin geliştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Pirc, T. ve Pecjak, S. (2018). Differences in the effects of summarizing skills training by 4th grade students. *Studia Psychologica*, 60(4), 245-258. DOI: [10.21909/sp.2018.04.765](https://doi.org/10.21909/sp.2018.04.765)
- Rinehart, S. D., Stahl, S. A. ve Erickson, L. G. (1986). Some effects of summarization training on reading and studying. *Reading Research Quarterly*, 21(4), 422-438.
- Saussure De, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. Berke Vardar (Çev.). İstanbul: Multilingual.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim ve öğrenme* (25. Baskı). Ankara: Anı.
- Soysal, T. (2021). Okuma ve anlama bağlamında hızlı okuma teknikleri. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 129-137.
- Süğümlü, Ü. (2020). Ortaokul öğrencilerinin yazma çalışmalarındaki yazım ve noktalama hatalarının belirlenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 528-542.
- Şengül, M. (2005). *İlköğretim 8. sınıf ders kitaplarındaki metinlere dayalı olarak hazırlanan sorular üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Taşdemir, G. G. (2019). *Öğretmen adaylarının dinlediklerini özetleme becerileri*. Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- TDK (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Ülper, H. (2019). *Okuma ve anlamlandırma becerilerinin kazandırılması* (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Ülper, H. ve Karagül, S. (2011). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. V. D. Günay, Ö. Fidan, B. Çetin, F. Yıldız

(Ed.), *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar* içinde (s.144-155). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

Westby C., Culatta, B., Lawrence, B. ve Hall-Kenyon, K. (2010). Summarizing expository text. *Topics in Language Disorders*, 30(4), 275-287. DOI: [10.1097/TLD.0b013e3181ff5a88](https://doi.org/10.1097/TLD.0b013e3181ff5a88)

Wormeli, R. (2004). *Summarization in any subject: 50 techniques to improve student learning*. Alexandria, VA, USA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Yılmaz, S. (2019). *Empatik okumanın ortaokul 7. sınıf öğrencilerinde okuduğunu anlama düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Uşak.

Zabucky, K. ve Ratner, H. H. (1992). Effects of passage type on comprehension monitoring and recall in good and poor readers. *Journal of Reading Behaviour*, 24(3), 373-391.

EKLER

EK 1. Veli Onam Formu

Sayın Veli,

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Özetleme Stratejileri Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerilerinin Gelişimine ve Özetleme Stratejilerini Kullanmalarına Etkisi” adıyla, 2021-2022 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında 6 hafta sürecek araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Araştırmada, özetleme stratejileri öğretiminin ortaokul öğrencilerinin öyküleyici metinleri özetleme becerilerinin gelişimine ve özetleme stratejilerini kullanmalarına etkisinin incelemek hedeflenmektedir.

Araştırma Uygulaması: Özetleme stratejileri öğretimi, metin özeti değerlendirme rubriği ve sormaca formu şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımla.

Araştırmacı: Ebubekir EROĞLU

İletişim Bilgileri:

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

.../.../.....

İmza

Ad-Soyad

EK 2. Öğrenci Özetlerinden Alınan Örnekler

Kırmızı Patenler Özet

Hikayede bir çocuğun ailesinin ekonomik durumunu dilekate olarak kendi imkanlarıyla kırmızı bir pateni elde etmesi anlatılır. Okulda bir gösteri planlanır. Ailesi ilerde başarılı bir serata olacağını konuşur. Götürken bir erikler olduktan, diğer çocuklar gibi ne görürse isteyen bir çocuk olmadı ki bir memnuniyet duyarlar. Çocuk, ailesi kuyafetler giyer. Fakat kırmızı bir ayakkabı giyeceği aklına gelmez. Yatağına uzanıp ayağını terleme diyor. Aklına güzel bir fikir gelir. Bir çift beyaz ayakkabı alur ve ayakkabı sevinde biter. Gösteri biter. Babası kırmızı patenle ilgili aduğu lara alır fakat yetistiremez. Çocuk ise beyaz ayakkabı alur ve kırmızıya boyadığı ayakkabılarını ailesi ile gösterir. Ailesi ise ayakkabıyı aldı ve babasına yeni bir çift ayakkabı alır. Ailesi gözlemlük yapmayı olan imkanlarla yettinerek yeni bir şeyler yapabiliriz.

Dünya Korumadım

Bu hikâyede kuzuların avlanması, yeşilliklerin kaybolması anlatılır. Bu Ada'ya kuzular uğrar. Kuzular birkaç seferden beri adaya uğramazlar. Ben - çocuklar o adaya kuzuları avlamaya giderler. Kafesleri ağaçlara bağlarlar. Kuzular oraya gelir hapis olur. Bir kuzi vardır. O kuzu herkes avlanmak ister. Kuzi Çok şıeldir.

Hele bir adam var işi tertemiz kızı halinde dolmuş adam. Sevinir sokaklara hüküm verememiş. Fırsat kuzi avlama vaktine başka bir adama dönüşür. Kızıntısını oaları usaktan görür, gökyüzüne isret eder. Aylar geçti der Adam kuzuları tatlı eder, kuzuları gelmiş. Bir adamı dostu sanır. Serceleleri avlar. Kuzular seceleleri gelmiş. Bir kuzi sesi duysa beni donar. Anlık milletin yeşillikine satarlar. Kuzi sıklar ve yavaş kızıntısı otlar görür kızıntı ilerde birkaç çocuklar görür. Yeşillikleri koparıp aynala doldururlar. Kızınan çocuklara kuzular çocuklar onu tersler. Çünkü söyledim Mühendis Ahmet Bey sötürür denir. Hollandalı bahçesine diğer. Polislere söyledim bir şey yapmadılar. Kuzuları sötürürler, yeşillikleri koparılar. Dünya çok kötü bir hale gelir. İşte böyle kuzi dünya sarar vermez.

PORTAKAL KOKAN ELLER

Yokluk geçen bir geniş ailede bir çocuk yaşar. Çocuk ilk okulu bitirdikten sonra dedesi, babası ve Hasan emmisini yanına çağırıp içeride konuştular. Sonra dedesi çocuğu ve Nurettin'i içeri çağırıp, Çocuklara sığın okumaya lazım diye söylediler. Dedeleri çocuklara yatılı okula gideceklerini de annesiyle iliside yatılı okula başlar. Nurettin şanslı olup ilgedeki yatılı okula Çocuk ise ildeli yatılı okula gider. Çocuk okula gittiğinde sıraya girer ve yemek alır. Birğin yine yemek alır ve kendi kımı, gibi portakal gelir. Çocuk nasıl yeneceğini bilmedi için arkadaşlarından bakarak yer. Göksemediği için arkadaşlardan bir portakal daha ister. Dönem sonunda annesine ve bacası Elife portakal götürür. Annesi Elif yatırdı Çocuk da yanına yattı. Elif'in elleri portakal kokuyordu. Çocuk ne zaman portakal yese ellerini yıkamaz ve Elif'i ve annesini kokladığı gibi koklardı.

= Kaşığı Özeti =

Kahraman tımar yaparken, sinirlenir, kaşığı kırar, suyu kardeşine atar ve pişmanlık duyması anlatılır.

Kahraman ahırda yalnız kaldığında atlara tımar yapmak ister. Bir kaşığı bulur. Kırletmek için duvara sürter.

Fakat kaşığının dişleri bozulur. Daha çok sinirlenen kahraman kaşığı yalokta kırar. Babası yalağın içinde kaşığı görür. Hemen kahramana sorar. Kahraman panikle

Hasan'a su atar. Hasan babasının yanına gelir. Hasan yarmadığını söylese de babası inanmaz. Hasan artık ahıra giremez. Bir gün Hasan hastalanır.

Hastaları kuşatıyordur. Kahraman rüyasında Hasan'ın hayalini görür. Kahraman ertesi gün Pervin'in yanına gider ve kaşığı kendisinin kıldığını

Söyler. Ertesi sabah babasına ve kardeşine söylemeye

Korur verir. Daha sabah olmadan uyanır. Fakat

kardeşi ölmüştür o da büyük bir pişmanlık duyar. Yalan söylemek, iftira atmak kötü sonuçlar doğurur.

Dürüst olmanın güzelliği

Bir zamanlar yaşanmış bir hükümdar varmış. Velihtını bırakacak biri arıyormuş. Gençleri bir yerde toplayıp onlara bir tohum vermiş. Bir sene sonra o tohumlar getirmelerini istemiş. Ling isimli bir çoban tohumlardan birini almıştı. Annesine anlattı ve annesi ona malzemeler verdi. Lina onu yetiştirmeye elverişli bir yere koydu. Mahallesi çocuklar çiçeklerinin nasıl büyüdüğünü anlatıyordu ama Ling'in ağmemiştii bile. Aradan altı ay geçti ve çiçeğin eürüdüğünü düşünüyordu. Bir sene olmuştu. Ling'in çiçeği ağmemiştii onu götürmek istememiştii. Ama annesi ısrar etti ve götürdü. Çocuklar ona dalsa geçti. Benzeride ona üeldi. Hükümdar gençlerin yanına gitti ve çiçekleri inceledi. Lina arkasına saklanmıştı. Hükümdar ling'i gördü onu yanına çağırdı. Hükümdar Ling'in ismini sordu ve oda onu cevapladı. Hükümdar birden yeni imparatorunuzu selamlayın dedi. Hükümdar bir yıl önce verdiği tohumların kışnatılmış tohum olduğuna şşşşş. Yani çiçek olması imkansızdı. Ve sadece Ling onu getirmişti. Bununla yeni imparator o olacaktı. Böylece dürüstlüğün işi bir sşşşşş insanları kazandıran bir mucize olduğu kanıtlandı.

Kırmızı Pabuclar Özet:

Bu hikayede ailesinin durumu kötü olan bir kızın kırmızı Pabucu olmadığı için Görebini kırmızıya boyaması anlatılır. Kız bir gösteriye hazırlanır ve basrolüdür. Bütün ihtiyacı ları tamamdır fakat kırmızı Pabucu eksiktir. Bu durumu anne babasına söylemez. Kendi imkanıyla beyaz Görebini kırmızıya boyar. Gösteri çok güzel geçer. Babası kızın kırmızı Pabucu olmadığını öğrenir ve gösteri başlamadan almaya gelir ama yetiremez. Gösteri bitince kız onları anlatır ve ayakkabıları geri verip babasına güzel bir ayakkabı alır. Yaratıcı ve tok gözle olursak her şeyin üstesinden gelebiliriz.

EK 3. Öyküleyici Metinler

Kaynatılmış Tohum

Bir zamanlar, giderek yaşlanan ve arkasında bir veliaht bırakması gerektiğini anlayan Çinli bir hükümdar vardı. Vezirlerinden veya çocuklarından birisini veliaht seçmek yerine farklı bir şey yapmaya karar verdi bu hükümdar. Ülkesindeki bütün gençleri huzuruna çağırdı ve onlara şöyle seslendi:

- Artık tahttan çekilmenin ve yerime yeni bir hükümdar seçmenin vakti geldi. Hükümdar olarak içinizden birisini seçeceğim.

Gençler bu sözleri şaşkınlıkla dinliyorlardı. Hükümdar devam etti:

- Bugün her birinize bir tohum vereceğim. Tek bir tohum... Hepinizin evlerinize dönüp o tohumu ekmenizi, sulamanızı ve bir yıl sonra tohumdan çıkan bitkiyle geri gelmenizi istiyorum. O zaman bitkiler hakkında hüküm verip benden sonra tahta geçecek hükümdarı seçeceğim.

Saraya çağrılanların arasında Ling isminde bir genç vardı ve herkes gibi ona da bir tohum verildi. Ling, eve dönüp başından geçenleri heyecanla annesine anlattı.

Annesi ona, bir saksı ve biraz da toprak verdi. Ling tohumu itinayla ekti; onu güneş ışığı görebileceği bir pencere kenarına koydu. Her gün saksıya su vererek tohumun açıp açmadığını kontrol etti.

Üç hafta sonra, Ling'in mahallesindeki gençlerden bazıları tohumların nasıl açtığını, bitkilerin nasıl büyümeye başladığını anlatmaya başladı. Ling bu sözleri duyduktan sonra her defasında eve gidip kendi tohumunu kontrol ediyor ancak saksının içinde büyüyen hiçbir şey görünmüyordu.

Haftalar birbirini kovaladı ama değişen bir şey olmadı. Bu arada Ling'in arkadaşları ballandıra ballandıra saksılarındaki çiçeklerden bahsediyorlardı. Ling'in ağzını bıçak açmıyordu çünkü hakkında konuşacağı bir çiçeği yoktu. Elinde toprak dolu bir saksı vardı, o kadar. Ve artık başarısız olduğuna inanmaya başlamıştı.

Aradan altı ay geçti. Ling'in saksısında hâlâ çiçekten eser yoktu. Tohumunu cürüttüğüne kanaat getirmişti Ling. Başka herkesin kocaman çiçekleri ya da ağaç fidanları olmuştu ama onun koca bir saksısı, o kadar...

Nihayet bir yıl tamamlandı ve ülkenin gençleri yetiştirdikleri bitkileri karar vermesi için hükümdarın huzuruna getirdiler. Ling, annesine boş bir saksıyı götürmeyeceğini söylediyse de annesi saksıyı götürmesini ve dürüst olmasını öğütledi.

Ling'in sıkıntından karnı bile ağrıdı ama annesinin haklı olduğunu bildiğinden dolayı sözünü tuttu. Böylece o da boş saksıyı saraya götürdü.

Saraya ulaştığında diğer gençlerin yetiştirdiği çeşit çeşit bitkiler karşısında hayrete düştü. Hepsisi de güzel renklerde, güzel biçimlerdeydi ve nefis kokular yayıyorlardı.

Birbirlerine çiçeklerini nasıl böyle yetiştirdiklerini ciddi ciddi anlatan diğer gençler, Ling'in elindeki boş saksıyı görünce kahkahalarla güldüler. Birkaçı, onun durumuna üzüldü ve omzuna dokunup:

- Boşver, elinden geleni yapmışsın, dedi.

Hükümdar, gençlerin yanına geldi ve bitkileri inceledi. Bu sırada Ling, arkalara kaçıp gizlenmeye çalışıyordu.

- Ne kadar da büyük ağaçlar ve çiçekler yetiştirmişsiniz öyle! dedi hükümdar. Bugün içinizden birisi yeni hükümdar olarak tayin edilecek.

Birden, imparator elinde boş saksıyı tutan Ling'i gördü. Hemen muhafızlarına, onu yanına getirmelerini emretti. Ling korkudan titremeye başladı. "Hükümdar başaramadığımı gördü, herhâlde beni öldürecek." diye düşünüyordu.

İmparator, yanına getirilen Ling'in ismini sordu, o da cevapladı. Diğer gençlerin hepsi gülmeye ve kendi aralarında Ling'le alay etmeye başladılar. Hükümdar bir el hareketiyle hepsini susturdu, Ling'i yanına aldı, sonra da kalabalığa ilan etti:

- Yeni imparatorunuzu selamlayın! Adı Ling.

Ling kulaklarına inanamadı, tohumundan tek bir filiz bile çıkmamışken nasıl imparator olabilirdi ki? Hükümdar konuşmasına devam etti:

- Bir yıl önce her birinize bir tohum verdim, onu ekip sulamanızı istedim ve bir yıl sonra da bana getirmenizi istedim. Ama sizlere verdiğim tohumların hepsi kaynatılmıştı ve dolayısıyla da filiz açmaları mümkün değildi. Ling hariç hepiniz, bana çeşit çeşit ağaçlar, bitkiler ve çiçekler getirdiniz. Tohumunuzun büyümediğini görünce size verdiğim tohumun yerine başka bir tohum ektiniz. İçinizden sadece Ling, kendisine verdiğim tohumun olduğu saksıyı bana getirme cesaretini ve dürüstlüğüne gösterebildi. Bu yüzden yeni imparatorunuz o olacak.

Murat ERTAN

Son Kuşlar

Vaktiyle bu Ada'ya, bu zamanda kuşlar uğrardı. Cıvı cıvı öterlerdi. Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı. İki senedir gelmiyorlar. Belki geliyor da ben farkına varmıyorum! Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi. Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, acayip çomaklar vardı. Bunlar bir yeşil meydanın kenarına varır, ufak bir ağacın her dalına ökselerini bağlarlardı. Hür kuşlar; kafesteki cıvırtkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru küme küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman adamlar, bir müddet beklerler, sonra kuşların uşuştığı ağaca doğru, yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık ederiyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlardı. Hele bir tanesi vardı, bir tanesi. Çocukları bu işe seferber eden de oydu. Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da Konstantin isminde bir adamdı. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...

Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da... Konu komşusu severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallapatalığına, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine, sevimli şakalarına karşı hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz. Kendi hâlinde, işi yolunda hesaplı yaşayan bin bir tanesinden bir tanesiydi. Ama güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi. Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafına yerleştirdiği iskemlesinde, denizin üstüne oldukça uysal bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı. Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz. Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü. Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi.

Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi. Gözlerini kısdı. Esmer lekelerin Adalar istikametine gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görececek olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar.

Bizim pilavlıklar geldi, derdi.

Kuşlar pek yakından geçmişse seslerini taklit ederek kalın dudaklarıyla dişlerinin arasından onlara seslenirdi. Kuşların çoğunlukla aldandıklarına, bu sesi duyarak dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur. Havalar sertleşir, poyrazlar,

lodoslar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde, o en çığırtkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur. Mahalle çocuklarına çağdırır, bir tanesi 250 gram et vermeyen sakaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı. Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o günlerini pencereden görür görmez Konstantin Efendi'nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum. Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atıyor. Halbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayangüneşli, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana; sulh, şiir, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşılmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin Efendi mâni oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım. Konstantin Efendi'nin günlerinden bir gündü. Gökte hiç kuş gözüküyordu. Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım. İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış. İncir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu. Onu, ev duvarının bir kenarına çağıtım çiviye asmış, yola çıkmıştım. Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmiş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

Ne yapıyorsunuz yahu? dedim.

Sana ne? dediler.

Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.

Canım, neden söküyorsunuz? dedim.

Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.

Ne yapacak bunları?

Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyor da...

İngiliz çimi alsın, eksin; mademki adam zengin...

İngiliz çimiyle bu bir mi?

Bu daha mı iyi?

İyi de laf mı? Bunun üstüne çimen mi olur? Hollandalıöyle demiş.

Karakola koştum. Polislere haber verdim. Güya menettiler. Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey'e ceza bile kesilmedi. Belediye Talimatnamesi'nde, yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı gerektirmiyormuş. Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı. Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi...

Sait Faik ABASIYANIK

Kırmızı Pabuçlar

Sene sonu, sınıfımızın düzenlediği gösteride hemen hemen herkes görev almıştı. Programda çeşitli parodiler, şiirler, şarkılar, taklitler vardı. En önemlisi, müzikli bir oyun oynanacaktı. Başrola ben seçilmiştim. Gecemi gündüzüme katmış çalışıyordum. Hepimiz çok başarılıydık. Provaları

seyreden arkadaşlar gülmekten kırılıyordu. Çok heyecanlıydım. Ailem bir hafta sonra yapılacak olan gösteride bulunabilmek için şimdiden program yapıyordu. Babam o gün için çalıştığı iş yerinden izin istemiş, buna karşılık pazar günü çalışması gerekmişti. Annem arkadaşlarımın, öğretmenlerimin önünde beni mahcup etmemek için halamın kızından ödünç bir elbise almak zorunda kalmıştı. Annemle babam rolümü çalışırken beni görüyorlar, tiyatroya tutkunluğumu da bildikleri için gece geç saatlere kadar mutfaktaki teneke sobanın başında turupilerde inşallah başarılı bir sanatçı olacağımı konuşuyorlardı.

"Belki de konservatuvara sokabiliriz." "İkimiz de elimizden geleni yapıyoruz."

Annem bir yandan babamın kol ağzları eskimiş kazağını onarıyor, bir yandan da onu karamsarlığından kurtarmaya çalışıyordu.

"Çok şükür ki çalışkan ve tok gözlü bir evladımız var. Bazı çocuklar gibi ne görürse tutturan biri değil."

"Beni de bu üzüyor ya zaten. Bir gün de karşıma geçip çocukça bir şey istemiyor."

"Öyle deme, istese dayanamaz, işe yürüyerek gitmek pahasına dediğini yapmaya çalışırdım. O da bunu biliyor."

Bütün bunları benim duymadığımı sanıyorlardı.

Okulun son günleri olduğu için dersler bitmiş, bütün gücümüzle gösteri provalarını yapıyorduk. Sıra oyunda giyilecek kostümlerin seçimine geldi. Öğretmenimiz hepimize neler giyeceğimizi söylüyordu.

Ben, siyah melon şapka, beyaz atlet, beyaz şort, beyaz çorap ve kırmızı ayakkabı giyecek, beyaz atletin üzerine kırmızı papyon takacaktım. Öğretmenimiz, babasının şapkasını bana verebileceğini söyledi. Atletim, jimnastikte giydiğim şortum ve çorabım tamamdı. Papyon yerine kırmızı bir kurdele boynuma bağlanıp fiyonk yapılacaktı. Ama "Şimdi hahı yuttum!" diye düşündüm. Bu hiç aklıma gelmemişti. Kırmızı papuçlar... Bunu bulmak zordu. Siyah, beyaz, kahverengi olsaydı neyse, ama oyunun esprileri renklere ve benim tuhaf kıyafetime dayanıyordu. Ayakkabımın kırmızı olmaması oyunun tamamen yeniden yazılmasını gerektirirdi.

"Bir problem yok ya?" dedi öğretmenim.

"Yok." deyiverdim. "Her şeyim hazır sayılır." Bunu nasıl söyledim hâlâ şaşırıyorum.

Akşam düşünmekten yemek bile yiyemedim. İki gün kalmıştı. Bu aşamada yapılacak bir şey yoktu. Durumu babama anlatmak zorundaydım. Ama karşısına oturup onun yorgunluktan çukura kaçmış gözlerini, sorumlulukları nedeniyle çökmüş, küçülmüş omuzlarını görünce vazgeçtim. Babamdan böyle bir şey isteyemezdim. Kışın bile giymek zorunda kaldığı keten papuçları düşündüm. Son kostümlü provada belki birisi, "Bende böyle bir ayakkabı var." der diye umuyordum. Öğretmenim ayakkabılarımı sorunca hiç düşünmeden cevap verdim.

"Babam bu akşam getirecek öğretmenim."

Gösteri yarındı. Eve döndüğümde kendimde değildim. Yatağıma uzanıp gözlerimi tavana diktim. Uzun süre öylece kaldım. Sonra birden aklıma geliveren şeyle yerimden fırladım. Müthiş bir fikirdi. Olabilirdi, denemeye değirdi. Yatağımın altındaki plastik çamaşır sepetini çıkarıp eskimeye yüz tutmuş bir çift beyaz çorap buldum, giydim. Kırmızı keçe uçlu kalemimle çorapların üzerini ayakkabı modelinde boyadım. İşte kan kırmızısı ayakkabılarım hazır. Sahneye en yakın

oturan kişiyle bile aramda üç metre mesafe olacaktı. Fark etmeleri olanaksızdı. Buluşumla gurur duyuyordum. Gösteri okulun tiyatro salonunda, büyük bir başarıyla tamamlandı. Ben sahneye çıkana kadar bir şeylerle oyalandım. En son kırmızıya boyanmış çoraplarımı giydim. Bayılacak gibiydim. Oyun anons edildi. Büyük bir coşkuyla oynadım. Bir ara kapiya yakın bir yerlerde annemle babamı gördüm. Bir yandan alkışlıyorlar, bir yandan da bir şeyler işaret ediyorlardı.

Her şey oldu bitti. Çok başarılıydık. Oyunumuz umduğumuzdan da çok beğenilmişti. Tebrikler, kutlamalar, çiçekler... Veliler yavaş yavaş kulise gelmeye başlamışlardı. Annemle babam yanıma gelip beni kucakladılar. Babam, "Yavrum, kırmızı ayakkabı gerektiğini neden bana söylemedin? Durumu annenden öğrendiğimde oyunun başlamasına çok az kalmıştı. Hemen koşup ayakkabıcıya gittim. Ama sana yetiştiremedim. Fakat görüyorum ki birisinden bulmuşsun. Geciktiğim için özür dilerim." dedi.

Ona sevgiyle sarıldım. Teşekkür ettim. Sonra eğilip kırmızıya boyanmış çoraplarımı çıkardım. Şaşkınlıktan ne diyeceklerini bilemediler.

Ertesi gün, benim ısrarım üzerine kırmızı ayakkabıları geri verdik ve yerine babam için bir çift ayakkabı aldık.

Nehir TUNAZ

Kaşağı

Ahırın avlusunda oynarken aşağıda, gümüş söğütler altında görünmeyen derenin hazin şırıltısını işitirdik. Evimiz iç çitin büyük kestane ağaçları arkasında kaybolmuş gibiydi. Annem, İstanbul'a gittiği için benden bir yaş küçük olan kardeşim Hasan'la artık Dadaruh'un yanından hiç ayrılmıyorduk. Bu, babamın seyisi, ihtiyarca bir adamdı. Sabahleyin erkenden ahıra koşuyorduk. En sevdiğimiz şey atlardı. Dadaruh'la beraber onları suya götürmek, çıplak sırtlarına binmek, ne doyumla zevkti. Hasan korkar, yalnız binemezdi. Dadaruh onu kendi önüne alırdı. Torbalara arpa koymak, yemliklere ot doldurmak, ahır süpürmek, gübreleri kaldırmak eğlenceli bir oyundan çok hoşumuza gidiyordu. Hele tımar... Bu en zevkli şeydi. Dadaruh eline kaşağıyı alıp işe başladı mı, tiki... tiki... tiki... tiki... tıpkı bir saat gibi... yerimde duramaz,

— Ben de yapacağım, diye tuttururdum.

O vakit Dadaruh, beni Tosun'un sırtına kor, elime kaşağıyı verir:

— Haydi yap, derdi.

Bu demir aleti hayvanın üstüne sürer fakat o uyumlu tıkırtıyı çıkaramazdım.

— Kuyruğunu sallıyor mu?

— Sallıyor.

— Hani bakayım!

Eğilirdim, uzanırdım fakat atın sağrısından kuyruğu görünmezdi. Her sabah ahıra gelir gelmez:

— Dadaruh! Tımarı ben yapacağım, derdim.

— Yapamazsın.

— Niçin?

— Daha küçüksün de ondan.

— Yapacağım.

— Büyü de öyle.

— Ne vakit?

— Boyun at kadar olduğu vakit.(...)

Ben bir gün ahırda yalnız başıma kaldım. Hasan'la Dadaruh dere kenarına inmişlerdi. İçimde bir tımar etme hırsı uyandı. Kaşağıyı aradım, bulamadım. Ahırın köşesinde Dadaruh'un penceresiz, küçük odası vardı. Buraya girdim. Rafları aradım. Eyerlerin arasına falan baktım. Yok, yok! Yatağın yanında, yeşil tahtadan bir sandık duruyordu. Onu açtım. Az daha sevincimden

haykıracaktım. Annemin bir hafta önce İstanbul'dan gönderdiği hediyelerin içinden çıkan fakon kaşağı pırıl pırıl parlıyordu. Hemen kaptım. Tosun'un yanına koştum. Karnına sürtmek istedim. Rahat durmuyordu.

— Galiba acıtıyor, dedim.

Gümüş gibi parlayan bu güzel kaşağının dişlerine baktım. Çok keskin, çok sivri idi. Biraz körletmek için duvarın taşlarına sürtmeye başladım. Dişleri bozulunca tekrar denedim. Gene atların hiçbirini durmuyordu. Kızdım. Öfkemi sanki kaşağıdan çıkarmak istedim. On adım ötedeki çeşmeye koştum. Kaşağıyı yalağın taşına koydum. Yerden kaldırılabileceğim ağır bir taş bularak üstüne hızlı hızlı indirmeye başladım. İstanbul'dan gelen, ihtimal Dadaruh'un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ezdim, parçaladım. Sonra yalağın içine attım. Babam, her sabah dışarıya giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı. Ben, gene o gün ahırda yalnızdım. Hasan, evde hizmetçimiz Pervin'le kalmıştı.

(...)

Babam, çeşmeye bakarken yalağın içinde kırılmış kaşağıyı gördü, Dadaruh'a haykırdı:

— Gel buraya!

— ...

— Çıkar bakayım şunu!

Nefesim kesilecekti. Bilmem neden, çok korkmuştum. Dadaruh da şaşırdı, kırılmış kaşağı meydana çıkınca babam, bunu kimin yaptığını sordu. Dadaruh,

— Bilmiyorum, dedi.

Babamın gözleri bana döndü, daha bir şey sormadan,

— Hasan, dedim.

— Hasan mı?

— Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi.

— Neye Dadaruh'a haber vermedin?

— Uyuyordu.

— Çağır şunu bakayım.

— ...

Çitin kapısından geçtim. Gölgeyi yoldan eve doğru koştum. Hasan'ı çağırdım. Zavallının bir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi. Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı. Hasan'a dedi ki:

— Eğer yalan söylersen seni döverim!..

— Söylemem.

Pekâlâ, bu kaşağıyı neye kırdın?

Hasan, Dadaruh'un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra, sarı saçlı başını sarsarak:

— Ben kırmadım, dedi.

— Yalan söyleme, diyorum.

—

Ben kırmadım. Babam tekrar:

— Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok fenadır, dedi. Hasan inkârında inat etti.

Babam öfkeleni. Üzerine yürüdü. "Utanmaz yalancı!" diye yüzüne bir tokat indirdi.

— Götür bunu eve, sakın bir daha buraya sokma. Hep Pervin'le otursun, diye haykırdı.

Dadaruh, ağlayan kardeşimi kucağına aldı. Çitin kapısına doğru yürüdü. Artık ahırda hep yalnız oynuyordum. Hasan evde mahpustu. Annem geldikten sonra da babam Hasan'ı affetmedi. Fırsat

düşükçe "O yalancı." derdi. Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı.

Zavallı anneciğim, benim iftira atabileceğime hiç ihtimal vermiyordu. "Aptal Dadaruh,

atlara ezdirmiş olmasın?" derdi. Ertesi yıl yazın annem, gene İstanbul'a gitti. Biz yalnız kaldık.

Hasan'a ahır hâlâ yasaktı. Geceleri yatakta, atların ne yaptıklarını, tayların büyüüp

büyümediklerini bana sorardı. Bir gün birdenbire hastalandı. Kasabaya at gönderdik. Doktor

geldi. Kuşpalazı, dedi. Çiftlikteki köylü kadınlar eve üşüştiler. Birtakım tekir kuşlar getiriyorlar,

kesip kardeşimin boynuna sarıyorlardı. Babam, yatağının dibinden hiç ayrılmıyordu. Dadaruh çok

durgundu. Pervin hüngür hüngür ağlıyordu.

(...)

Ben de ağlamaya başladım. O hastalandığından beri Pervin'in yanında yatıyordum. O gece hiç uyuyamadım. Dalar dalmaz Hasan'ın hayali gözümün önüne geliyor, "İftiracı! İftiracı!" diye karşımda ağlıyordu. Pervin'i uyandırdım.

— Ben Hasan'ın yanına gideceğim, dedim.

— Niçin?

— Babama bir şey söyleyeceğim.

— Ne söyleyeceksin?

— Kaşağıyı ben kırmıştım, onu söyleyeceğim.

— Hangi kaşağıyı?

— Geçen seneki. Hani babamın Hasan'a darıldığı...

Lafımı tamamlayamadım. Derin hıçkırıklar içinde boğuluyordum. Ağlaya ağlaya Pervin'e anlattım. Şimdi babama söylersem Hasan da duyacak, belki beni affedecekti.

— Yarın söylersin, dedi.

— Hayır, şimdi gideceğim.

— Şimdi baban uyuyor, yarın sabah söylersin. Hasan da duyar. Onu öpersin, ağlarsın, hakkını sana helal eder.

— Pekâlâ!

— Haydi, şimdi uyu! (...)

Sabaha kadar gene gözlerimi kapayamadım. Hava henüz ağarırken Pervin'i uyandırdım. Kalktık. Ben, içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum. Fakat ne yazık ki zavallı suçsuz kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh'u ağlarken gördük. Babamın dışarıya çıkmasını bekliyorlardı.

Ömer SEYFETTİN

Portakal

Karnım doymuyordu ki...

Çok kalabalıktı. Üç sofraya kurulurdu; biri dedem ve emmilerime, biri büyük gelinlerle ebeme, biri de küçük gelinlerle onların çocuklarına.

Sofrada azıcık başını çevirsen önündeki ekmek kaybolur. Ekmeğe katık ettiğin ne kizaten; çökelek, turşu, soğan, bulursan pekmez...

Dedem kimseyi göndermemiş yanından, "Hepiniz buradasınız, bizim tek başına toprağımız kimseyi doyurmaz." diyerek dört oğlunu da aynı bahçenin içinde tutmuş. Sırası gelip de evlenen olduğunda oda eklemiş. Olmuş sana dört gelin, on yedi torun. Yengelerim sessiz sakin, hanım kadınlardı. Zaten evde kimse çok konuşmazdı ki. Akşam oldu mu kendi minderinin dışında bir yere oturmak yok. Kıpırdamak bile yok. İşin varsa odana gideceksin. Annem beni, bir de bacım Elif'i alır, odamıza çekilirdi. Annemi o zamanlar bir göreceksiniz. Dal gibi. Yüce Mevlam doğuştan sürmelemiş. Bacım Elif de anam gibiydi... İşte böylece bir büyük aileydik vesselam.

(...)

İlkokul bitince dedem babamı, bir de Hasan emmimi yanına çağırdı. İçeriye geçip konuştular. Sonra da Nurettin'le beni çağırdılar. Dedem konuştu.

"Siz benim yavrularımın yavrususunuz, sizin okumanız lazım. Öbürleri ekmeği kafasına yiyor amma sizde iş var. Okuyun, bizi mahcup etmeyin."

Ne okuması, nasıl olacak, hiçbir şey bilmiyoruz. "Yap!" diyorlar yapıyoruz. "Sınava girip kazanacaksın, yatılı olacaksın." dediler. Ne dedilerse öylece oldu ama ben Nurettin'le aynı yere düşmedim. Onun imtihanı biraz kötü geçmiş her hâl. Onu ilçenin yatılısına koydular, beni ildeki yatılıya... Yatılı dedikleri yer kocaman bina. Ben derdim ki bizim evden kalabalığı yok herhâlde. Varmış ki nasıl varmış. Her yerde öğrenci var...

Esas mesele bina değil, okul değil, esas mesele yemek. Ben böyle bir şey görmemişim, sıraya girip yemek alıyoruz. İlk aldığımızda dedim ki "Bu kaç kişilik? Yani bunu bir tek ben mi yiyeceğim?" Arkadaşlarım güldüler. "Yok, yarısını okul müdürü yiyecek." benimle kafa buldular. Yemeği aldım, oturdum. Aklıma Elif geldi. Anam geldi. Dedim ki şurada olsalar da bir görseler.

Çorba var, yanına pilav da var. Salata da yapmışlar, bir de tatlı koymuşlar.

"Vay anam ben bunların hepsini yersem ölürüm."

Yedim. Hem nasıl yedim. Su bile içmedim şişmeyeyim diye... Eğer bu yemek işi böyle olacaksa okumakta ne var. Çocuk oyuncuğu!

Öğlendi, akşamdı derken bizim yeme işi düzene girdi. Ben de derslerime çalışıyorum ki nasıl. Niye çalışıyorum? Derslerden kalırsam beni okuldan atarlarmış. Atınca nereye atacaklar ki köye atacaklar. Köye gitmem ben. Köyde yemek yok, içmek yok kardeşim...

Bir gün yemekte bir şey verdiler. Yuvarlak. Rengi kırmızı gibi...Portakal!

Ben portakalı ilkin orada gördüm. Orta birinci sınıfın ikinci ayında. Günlerden salıydı. Portakalı verdiler ya ben nasıl yenir bilmiyorum ki. Önce baktım millet nasıl yiyor. Soydular kabuklarını, ben de soydum. Attılar ağızlarına, ben de attım ama önce az az aldım ağızıma. Tadını sevmesem diye.

Sevmemek ne kelime, ben portakalı nasıl sevdim. Gittim aşçıya "Daha var mı?" dedim. "Ne var mı?" dedi. "Şundan var mı?"

Güldü aşçı.

"Şundan var mı deme yeğenim, portakal desene." "He işte portakal."

Adını yanlış derim diye utanıyorum. Aşçı, "Al hadi." dedi. "İstedğin kadar al."

Aldım, koynuma doldurdum. Soydum soydum yedim. Yedikten sonra elimi de yıkamadım. Avucumu kokladım...

Dönem boyunca hiç gitmedim köye, ev burnumda tütüyor. Giderken anama portakal götürdüm... Anam beni görünce nasıl sarıldı. Bileklerime baktı, sırtımı yokladı. "Kilo da almışsın, yetikleşmişsin vay aslanım..."

Anama portakalı verdim. Anam eline aldı, "Ben bir kere yediydim bundan, bilirim." dedi. Soydum verdim, soydum verdim. Elif suyunu döke döke yedi. Hem yedik hem ben anlattım; yemekleri, kocaman binaları, öğretmenleri anlattım. "Sınıfın birincisi değilim ya, az kaldı." dedim. Portakalların hepsini yedirmedim anam, "Şunlar dursun da babana verelim akşam."

Sonra uykumuz geldi. Anam Elif'i yatırdı, ben de yanına yattım. Elif'i seyretiltim. Elif'in küçük elleri de portakal kokuyordu. Sonra ne olduysa ağlamaya başladım. "Ana ben sizi çok özledim, siz buradasınız, ben ordayım. Elif burada hep aç kalıyor, portakal da yiyemiyor."

Anam şaşırdı.

"Ne aç kalması aslanım, öyle düşünme. Hem olsun portakalı da sen getirdin, yedik ya işte.

Sen oku, bize de kendine de ne istersen onu al, sadece portakal alma, ne istersen onu al." "Alacağım, vallahi de billahi de alacağım."

Sonra Elif'in yanına ben de yattım. Elif'in avuçları portakal kokuyordu.Okudum. Elif de okudu.

Ben o günü hiç unutmadım. Şimdi ne vakit portakal yesem elimi yıkamam, bir süre koklarım. Elif'i koklar gibi, anamı koklar gibi koklarım...

Mustafa ÇİFTÇİ

EK 4. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA)

Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı (MÖDDPA)

Tema	Ölçütler	Yetersiz (1p.)	Geliştirilmeli (2p.)	Başarılı (3p.)
BİÇİM	Kâğıt düzeni	Kâğıt düzenine uyulmamıştır.	Kâğıt düzenine tam dikkat edilmemiştir.	Kâğıt düzenine uygun olup metin sayfaya yerleşmiştir.
	Paragraf sayısı	Özet metni 7 ve üzeri paragraftan oluşmuştur.	Özet metni 4-6 paragraftan oluşmuştur.	Özet metni 1-3 paragraftan oluşmuştur.
	Dilbilgisi, noktalama, yazım hatası	6 ve daha fazla dil bilgisi, noktalama, yazım hatası yapılmıştır.	3-5 tane dil bilgisi, noktalama, yazım hatası yapılmıştır.	1-2 tane dil bilgisi, noktalama, yazım hatası yapılmıştır.
İÇERİK	Anlam bütünlüğü	Anlam bütünlüğüne hiç uyulmamıştır.	Anlam bütünlüğüne tam dikkat edilmemiştir.	Anlam bütünlüğü sağlanmıştır.
	Giriş cümlesi	Giriş cümlesine yer verilmemiştir.	Giriş cümlesi yetersizdir.	Giriş cümlesi metnin konusunu vermektedir.
	Olay örgüsü	Özette konu ve olay sıralamasına dikkat edilmemiştir.	Özette konu ve olay sıralaması karışmıştır.	Özette konu ve olay sıralaması uygun biçimde verilmiştir.
	Yan düşünceler/olaylar	Yan düşünceler/olaylar yazılmamıştır.	Yan düşünceler/olaylar eksik yazılmıştır.	Yan düşünceler/olaylar yazılmıştır.
	Ayrıntılar	Gereksiz ayrıntılar ve konuyla ilgisiz bilgiler yazılmıştır.	Gereksiz ayrıntılara ve konuyla ilgisiz bilgilere az sayıda yer verilmiştir.	Ayrıntılar ve konuyla ilgisiz bilgiler yazılmamıştır.
	Anahtar kelimelerin kullanımı	Anahtar kelimelere değinilmemiştir.	Anahtar kelimelerin bazılarına değinilmiştir.	Anahtar kelimelerin hepsine değinilmiştir.
	Ana fikir	Ana fikre değinilmemiştir.	Ana fikre kısmen değinilmiştir.	Ana fikir tespit edilmiştir.
ÜSLUP	Zaman eklerinin	Zaman ekleri	Zaman eklerinin	Zaman ekleri

kullanımı		uyumsuz kullanılmıştır.	bazıları uyumsuzdur.	uyumlu kullanılmıştır.
Doğrudan veya taklit	alıntı	Ana metinden doğrudan veya taklit edilerek alınmış cümlelerden oluşmuştur.	Ana metinden taklit edilerek alınmış az sayıda cümleden oluşmuştur.	Okuyucunun kendi ifadeleriyle yazılmıştır.

EK 5. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı Kullanım İzni

Kimden:

31 Ocak 2022 21:14

Kime: Ebubekir EROĞLU

31 Oca 2022 Pzt, saat 17:10 tarihinde Ebubekir EROĞLU < > şunu yazdı:

Merhaba Hoca'm,

Ben Ebubekir EROĞLU. Bartın Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında araştırma görevlisiyim. Doç. Dr. Serpil ÖZDEMİR danışmanlığında yürüteceğim "Özetleme Stratejileri Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerilerini Geliştirmeye ve Özetleme Stratejileri Kullanmalarına Etkisi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmamda Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı'nızı kullanmak istiyorum. Bu hususta izninizi talep ediyorum. Saygılarımla.

EK 6. Sormaca Formu

Sormaca Formu

Hiç.....Çok sık

A. Metni Okuma- Anlama Sürecinde Kullanılan Stratejiler		0	1	2	3
1	Okuma metnini gözden geçirdim.				
2	Metnin başlığı ve görsel öğelerinden hareketle metne ilişkin tahmindebulundum.				
3	Metni okumadan önce tahminlerimi not aldım.				
4	Okuma metninin konusuyla ilgili ön bilgilerimi hatırladım.				
5	Daha önce okuduğum metinlerle okuduğum metin arasında bağlantı kurdum.				
6	Paragraflardaki giriş tümcelerini gözden geçirdim.				
7	Okuma metnini dikkatlice okudum.				
8	Metinde geçen "ama, fakat, ancak" gibi benî farklı düşünmeye yönlendiren, "daha iyi, en iyisi, özellikle" gibi önem belirten, "yani" gibi özetleyen/açıklayan, sonuç bildiren, "genellikle" gibi genel ve özel durumları belirten ifadelere dikkat ederek okuma yaptım.				
9	Okuduğum metnin türünü (edebî, öğretici) anlamaya çalıştım.				
10	Okuduğum metnin yapısını (olay, kişi, yer, zaman, uzam ve anlatıcı) anlamaya çalıştım.				
11	Okuma metnini anlayıp anlamadığımı kontrol ettim.				
12	Metnin ana düşüncesini belirledim.				
13	Ana düşüncüyü destekleyen her bir paragraftaki yan düşünceleri tespit ettim.				
14	Her bir paragraftaki anahtar sözcüklerin altını çizdim.				
15	Her bir paragraftaki tekrarlanan sözcüklerin altını çizdim.				
16	Metinde geçen olayları, varlıkları, durumları sınıflandırdım.				
17	Metni anlamlandırmada kavram veya bilgi haritası oluşturdum.				
18	Metinde anlatılan olayları veya durumları görselleştirerek yapılandırdım.				
19	Paragraflarda ya da metinde konu bütünlüğünü bozan kullanımları fark edebildim.				
20	Özet metnini oluşturmamdan önce bir taslak plan oluşturdum.				
21	Metni okuduktan sonra anlamlandırarak bölümlerine ayırdım.				
22	Anlatılan olaylarla verilmek istenen iletiyi ilişkilendirdim.				
B. Taslak Özet Metni Oluşturma Sürecinde Kullanılan Stratejiler		0	1	2	3
23	Taslak metni yazmadan önce özetin başlığını belirledim.				
24	Taslak özet metni oluşturduktan sonra özet metne uygun bir başlık yazdım.				
25	Önceden hazırladığım taslağı gözden geçirdim.				
26	Kaynak metinde yer alan bilgiye konuyla ilgili düşüncelerimi ekledim.				
27	Özet metnimde önemli olan olay, durum ve örnekleri seçtim.				
28	Taslak özet metni kendi tümcelerimle oluşturdum.				

29	Kaynak metinde altını çizdiğim tümceleri olduğu gibi taslak özet metnimde kullandım.				
30	Kaynak metinde yer alan sözcüklerin eş anlamlılarını kullanarak taslak özet metni oluşturdum.				
31	Kaynak metindeki tümceleri değiştirmeden alıntı yaptım.				
32	Özetimde ana düşünceyi yardımcı düşüncelerle destekledim.				
33	Özetimde paragraflar oluşturmaya dikkat ettim.				
34	Özette kaynak metnin konusuna bağlı kaldım.				
35	Özeti kaynak metnin uzunluğundan daha kısa olacak şekilde yazdım.				
36	İlk tümceyi metnin konusunu ifade eden bir tümce yazarak oluşturdum.				
37	Altını çizdiğim sözcükleri ve okuma sırasında aldığım notları bir iki tümceyle ifade ettim.				
38	Özetimi metindeki olay, konu sıralaması ve zaman uyumuna dikkatederek yazdım.				
39	Özet metnimin bütünlüğünü sağlamak için tümceler arasında uygun bağlaçlar kullanmaya dikkat ettim.				
40	Özet metni kaynak metnin yapısını (olay, kişi, yer, zaman, uzam ve anlatıcı) dikkate alarak yazdım.				
41	Özette kip uyumuna (haber ve dilek) dikkat ettim.				
42	Kaynak metinde belirlediğim anlamlı bölümleri kendi hazırladığım bir iki cümleyle ifade ettim.				
C. Taslak Özet Metni Gözden Geçirme ve Düzeltme Sürecinde Kullanılan Stratejiler		0	1	2	3
43	Özetleme kurallarına uygun olup olmadığını kontrol etmek için yazdığım metni tekrar okudum.				
44	Yazdığım düşünceler arasındaki tutarlılığın uygun olup olmadığını kontrol ettim.				
45	Kaynak metindeki olay veya durum örgüsüne uygunluğu açısından özet metnimi tekrar okudum.				
46	Özet metnimin yapısının kaynak metnin yapısına (olay, kişi, yer, zaman, uzam ve anlatıcı) uygun olup olmadığını kontrol ettim.				
47	Metindeki önemli düşünceleri dikkate alıp almadığımı kontrol etmek için özet metnimi tekrar okudum.				
48	Düşüncelerimi uygun sözcükler ve tümceler kullanarak ifade edip etmediğimi kontrol ettim.				
49	Taslak özet metni kısaltmak için önemli olmayan bilgileri çıkarttım.				
50	Taslak özet metnimde olması gereken önemli bilgileri ekledim.				
51	Özet metnimde anlamsal bütünlüğü sağlamak için cümleleri ve paragrafları eklemeler ya da çıkartmalar yaparak yeniden düzenledim.				
52	Taslak özet metnimi yazım ve noktalama kuralları açısından gözden geçirdim ve düzelttim.				
53	Yazdığım taslak özet metnimdeki anlatımı açıklık, akıcılık ve yalnlık açısından gözden geçirdim ve düzelttim.				
54	Özet metnimde kullandığım üslupta yazar ve özetleyen ayrımına dikkat ettim.				
55	Özet metnin kaynak metni yeterince temsil edip etmediğini kontrol ettim.				

EK 7. Sormaca Formu Kullanım İzni

Ynt: Sormaca Formu Kullanım İzni

3 mesaj

Kimden:

Kime: Ebubekir EROĞLU

31 Ocak 2022 22:47

Merhaba,
İlgili sormaca formunu çalışmanızda kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim.
Selamlarımla

Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Gönderen: Ebubekir EROĞLU

Gönderildi: 31 Ocak 2022 Pazartesi 17:06

Kime:

Konu: Sormaca Formu Kullanım İzni

Merhaba Hoca'm,

Ben Ebubekir EROĞLU. Bartın Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında araştırma görevlisiyim. Doç. Dr. Serpil ÖZDEMİR danışmanlığında yürüteceğim "Özetleme Stratejileri Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerilerini Geliştirmeye ve Özetleme Stratejileri Kullanmalarına Etkisi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmamda Sormaca Formu'nuzu kullanmak istiyorum. Bu hususta izninizi talep ediyorum. Saygılarımla.

EK 8. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-23688910-050.01.04-2200021168
Konu : Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Onay Belgesi

01.03.2022

Protokol No:	2022-SBB-0034
Araştırmanın Başlığı:	Özetleme Stratejileri Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerilerinin Gelişimine ve Özetleme Stratejilerini Kullanmalarına Etkisi
Proje Yürütücüsü:	Ebubekir EROĞLU
Başvuru Formunun Geliş Tarihi:	01.02.2022
Karar Tarihi:	22.02.2022
Toplantı No:	3

Başvuru dosyasında etik sorun oluşturabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmadığından 22.02.2022 tarihli ve 3 numaralı toplantıda 2022-SBB-0034 numaralı başvuruya araştırma için ETİK KURUL ONAY belgesinin verilmesine karar verilmiştir.

Doç. Dr. Elif KARAHAN
Kurul Başkanı

Doç. Dr. Sedat BALLYEMEZ
Başkan yardımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Emel GENÇ
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Veysel GENGİL
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Basri
KANSIZOĞLU
Üye

Doç. Dr. Melih BAŞKOL
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ferda KARADAĞ
Üye

EK 9. Araştırma Uygulama İzni

BELGE TARİHİ: 8.04.2022 BELGE SAYISI: 2200036544

T.C.
BARTIN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-64441482-605.01-47421417
Konu : Araştırma Uygulama İzni (Ebubekir EROĞLU)

07.04.2022

BARTIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) Bakanlığımızın (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve E.1563890 sayılı yazısı ekindeki 2020/2 No'lu Genelge'si.
b) Rektörlüğünüzün 17.03.2022 tarihli ve Müdürlüğümüz kayıtlarına E.45977025 sayı ile giren yazısı.
c) Müdürlük Makamının 06.04.2022 tarihli E.47336601 sayılı Ohuru.

Üniversiteniz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ebubekir EROĞLU'nun, "**Özetleme Stratejileri Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Öyküleyici Metinleri Özetleme Becerilerini Geliştirmeye ve Özetleme Stratejilerini Kullanmalarına Etkisi**" adlı tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla, Müdürlüğümüze bağlı Ortaokul 7. sınıf öğrencilerine veri toplama araçlarını uygulayabilmesi için gerekli iznin verilmesi istenmekte olup ilgilinin başvuru evrakları ilgi (a) Genelge doğrultusunda Ar-Ge Birimi Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu tarafından değerlendirilerek uygun bulunmuştur.

Yukarıda açıklanan araştırmaya ilişkin; onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen, uygulama esnasında adı geçen araştırmacı tarafından sadece yazımız ekindeki mülhürlü, imzalı örnekten çoğaltılarak uygulanması gereken veri toplama araçlarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başta olmak üzere 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun'a, ilgi (a) Genelge hükümlerine, Türk Millî Eğitimi'nin amaçlarına uygun şekilde, denetimi il/ilçe millî eğitim müdürlükleri ile okul/kurum idaresinde olmak üzere 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı'nda Müdürlüğümüze bağlı Ortaokul 7. sınıf öğrencilerine uygulanmasında sakınca olmadığına ilişkin ilgi (c) Makam Oluru ve onaylı başvuru evrakları ekte gönderilmiş olup **söz konusu araştırma ile ilgili sonuç raporlarının çalışmanın bitiş tarihinden itibaren 30 gün içinde** Müdürlüğümüze ulaştırılması hususunda;

Bilgilerinize arz ederim.

Mustafa DİLEK
İl Millî Eğitim Müdürü V.

Ek: İlgi (c) Olur ve Onaylı Başvuru Evrakları (18 Sayfa)